٢٢ شباط ١٩٨٧

نووسەری کورد

گۆڤاری یەکێتیی نووسەرانی کورد

ژمارە (٢) ، خولی دووەم ، ئـابي ١٩٧٩

سەرۆکی نووسین

د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

سکرتێری نووسین

موحەممەدی مەلاکەریم

بارەگـای گۆڤـار

بغـداد ـ الوزيريـة

مقـابل كليـة التربية الرياضية

مقر جمعية الثقافة الكردية

لە چاپخانەی (عەلاء) لـە بەغدا لەچاپدراوە

« الكاتب الكـردي »

مجلة « نووسەری کورد »

مجلة اتحاد الادباء الاكراد في العراق

العدد (٢) ، الدورة الثانيـة ، آب ١٩٧٩

رئيـس التحريـر

الدكتـور عـزالدين مصـطفى رسـول

سـكرتير التحريـر

محمـد المـلا عبـدالكريم

الادارة

بغـداد ـ الوزيريـة

مقابـل كلية التربية الرياضية

مقر جمعية الثقافة الكردية

THE KURDISH WRITER

BULLETIN OF

THE UNION OF THE KURDISH WRITERS IN IRAQ

No. (2), Second Period, August 1979

Editor - in - Chief :

Dr. IZZADDEEN MUSTAFA RASOOL

Deputy Editor - in - Chief :

MUHAMMAD MULLA ABDULKAREEM

Office : Baghdad, Wazeeriyyah, Opposite College of Physical Education, Headquarters of The Kurdish Cultural Society

لەبارەی پیەسەکانمەوە

● ناظم حیکمەت ●
شوکور مستەفا
لە تورکی‌یەوە کردوویە
بە کوردی

یەکەم شانۆم لە کوێ‌و لە کەیا دیت ؟ ئەگەر قەرەگوێزیش[1] بە شانۆ لە قەڵەم بدرێ ، هەشت ساڵان بووم ، لە ئەستەموول ، لە ئاهەنگی خەتەنە سوورانمدا دیتم • کێ دەڵێ پێشووتریش لە قاوەخانەی گەڕەکدا ، شەوێ لە شەوانی مانگی ڕەمەزان سەیری قەرەگوێزم نەکردبوو ؟ سەیریشم کردبێ لەبیرم‌نەماوە • مەدداحیشم[2] یەکەم‌جار هەر لە ئاهەنگی خەتەنە سوورانمدا گوێ لێبوو • ئەوەی تا ئیمڕۆ لەبیرم مابێ سێبەری ئەو دارە باریکانەیە کە لەپشت پەردەیەکی هەر هێندەی بەری دەستێکەوە قەرەگوێزو حاجی وادیان[3] دەجووڵاندەوەو بێ‌وچان جارێ درێژو جارێ کورت دەبوونەوە •

---

(١) [قەرەگوێز = قەرەقۆز = ئەرەجۆز] : بە سێبەری ئەم بیچم‌و سەرو سیما بنیادەمە لە چەرم‌و مقەبا دروست‌کراوە دەگوترێ ، کە لەپشت پەردەیەکی سپیی ڕووناکەوە یاریی پێ دەکرێ‌و زمانی حاڵی خەڵك‌و نوێنەری بیروبڕواو ئەندێشەو ڕای مەردمە • (وەرگێڕ) •

(٢) مەدداج : شایەر •

(٣) حاجی وادیش هەر شتێکە بابەتی قەرەگوێز ، ئەمیش هەر لەپشت پەردەڕا بەرامبەر بە قەرەگوێز یاریی پێ دەکرێ • لافی زۆرزانی‌و پسپۆڕی‌و ژیری لێ‌دەداو خۆی لە خەڵك بە بەرزترەوە دەگرێ‌و لە قسەو دەم‌ودوویدا خوێندەوارانەو فەیلەسووفانە قسان دەکا •

بەڕاستی سەیرە ، من تارماییەیە ڕەنگاو ڕەنگەکانی قەرەگوێزو حاجی وادی پشت پەردەوەم لەبیر نەماوە ، کەچی سێبەری ئەو دارە باریکانەم لەبیرماوە کە جارێ دەردەکەوتن‌و جارێ دەسڕانەوە . بۆچی ؟ ئایا لەبەرئەوەیە کە ئەو دارە باریکانەی بەرو تەنگەو ، شان‌و شەپێلكو ، دەست‌و مەچەكو ، سەرو کەللەی قەرە گوێزو حاجی وادیان دەجوولاندەوەو ، ئەو قەرەگوێز بازە نادیارەی کە لەپشت دارە باریکەکانەوە یاری‌یەکەی دەگێڕا ، نەك لە تەمەنی هەشت ساڵیدا ، بەڵکو ، قسە وا تێ ، لە تەمەنی نۆزدە ساڵیمدا تێیان گەیشتم‌و دەرکم پێ کردن ؟ ڕەنگە لەبەر ئەوە بێ .

باشە ، ئەی لەبارەی مەدداحەوە چیم لەبیرماوە ؟ سەرو کەللەو دەم‌و چاویم بە بیر نایەنەوە . تەنانەت ئەو حەکایەتانەی دەیگێڕانەوە ، لەو لاساییکردنەوانەی دەیکردنەوەش هیچ ئاسەوارێکم لەبیرنەماوە . بەڵام دەنگی تائێستاش لەگوێمدا دەزرینگێتەوە . لە تەمەنی هەشت ساڵیمەوە تا تەمەنی شەست ساڵیم گوێم لەم جۆرە دەنگە بزۆزانە بوو . دەنگگەلێك ، بتەوێ‌و نەتەوێ ئیللا شتێکت پێ پەسەند دەکەن ، دەنگگەلێك بۆ مەنتبارکردنتان ، بۆ بە پێکەنین هێنانتان دەجووڵێنەوە ..

لەوانەیە قەرەگوێزو مەدداح بە شانۆ دانەندرێن ، بەڵام ئۆپەرێت شانۆیە. یەکەم ئۆپەرێتیشم دیسان هەر لە ئەستەمووڵ ، لە جەنگەی شەڕی یەکەمی جیهاندا ، هەڵەم نەکردبێ ، لە ١٩١٥دا سەیرکرد . ئۆپەرێتەکە ئۆپەرێتێکی ئاوسترییایی گەڕیدە بوو ، هاتبووە ئەستەمووڵ . سەرەك ئاکتەرەکەی میلۆڤیچ ناوێك بوو ، ئاوسترییایی بوو ؟! شتێك بوو لەم بابەتانە ، تائێستاش لەبیرمەو هەر دەڵێی لەپێش چاومە . ژنێکی دروشت‌و قەبەی شل‌و شەوێقی زۆر پەمەیی ڕەنگ ، فرە سپی ، زۆر قزکاڵ بوو . سێزدە ، چواردە ساڵان بووم ، لای ئێمە کوڕیش‌و کچیش زوو پێدەگەن . دەوڵەمەندانی شەڕ لێفەیان بە بانقەنۆتی پێنج‌سەدی بۆ میلۆڤیچ دووری ، جگەرەیان بە هەزار لیرەیی بۆ پێ‌کرد .

لەگاتێکا خەڵکی شاری ئەستەمووڵ لەو سەردەمەدا نانی ئاردی بەرە گەسکیان دەخوارد ، لاوەکان لە چوار جەبهەدا ، لە خوێنی ڕەواندا دەگەوزین‌و برسی‌و ڕووت‌و قووت بە شەڕ دەدران • بەڵکو هەر سەبارەت بەمەش بێ کە تائێستاش هەر جارێ پارچەیەکم لە ئۆپەرێتی چارداش بەرگوێ کەوێ لەلایەکەوە دەماری تووڕەیی‌و قیژاندن دەمگرێ‌و لەناخەوە تیروپڕ جنێودانم دێ بە یەکێکیان‌و سەرتاپا دەبم بە یەك پارچە تووڕەیی‌و یاخی‌بوون ، لە لایەکی‌دیکەشەوە سەرو چاوم گڕدەگرێ ، نێوانی مەمکە زۆر زلەکانی میلۆڤیچم ئێستاس لەپێش چاوە • تەنیا یەك جارم سەیری میلۆڤیچ کرد لە چارداش ، گێژ بووم ، بەڵام تووشی دڵداری نەبووم • یەکەم دڵداریم لەگەڵ ئەلیزا بەنەمەجیانی ئاکتەریس‌دا بوو • ئیمپراتۆری‌یەتی عوسمانلی ڕووخابوو • ئۆردووەکانی حوکوومەتی ئیئتیلاف ، ئوستۆڵەکانی ئەستەمووڵیان بەجارێ داگیرکردبوو • لە ئەنەدۆڵ ، لە هەموولایەکەوە هەستان‌و راپەڕین دەستی پێ‌کردبوو • یەکەم شیعرم لەمێژ بوو بڵاوکردبۆوە • ئەلیزا سەرەك ئاکتەریسی شانۆی (دار البدائع) بوو • هێشتا هیچ ژنێکی بە رەچەڵەك تورك پێی نەهاویشتبوە سەر شانۆی تورك • ئایینی ئیسلام نەیدەهێشت سەر شانۆ کەوێ • ئەلیزا بە رەچەڵەك ئەرمەنی بوو •• ئەرمەنی‌یەکان بەشیان لە دامەزراندنی درامای نوێی تورك ، کۆمیدیای تورك ، ئۆپێرای تورك‌و ئۆپەرێتی تورکدا زۆر گەورەیە • مێژووی شانۆی تورك شانازی بە ماناکیان‌و پاپازیان‌و ئەلیزا بەنەمەجیانەوە دەکا •

نازانم لە (دار البدائع) لەپێشا لە کام پیەسدا تەماشای ئەلیزام کرد ، لەبیرم‌نایەت • بەڵام هەر کە ئەلیزام دیت‌و نەدیت بە تیرێ پێکامی • ئەمەم زۆر چاك لەبیرە • لە سەتا سەت بە تورکیی خانمەفەندی‌یەکانی ئەستەمووڵ قسەی دەکرد • بە عومری خۆم چاوی‌وا درشت‌و گەورەم نەدیتبوو ، کە قسەی دەکرد ڕوومەتەکانی سوور سوور هەڵدەگەڕان • لووتی مەیلەو درشت بوو ، جووڵە نەرم‌و دەست‌و پەنجە ئێجگار سپی‌و ناسکەکانی هەر دەڵێی ئێستاش لە

بەرچاومن • یەکسەر لە شانۆ وەدەرکەوتم • گوتم دەبێ پیەس بنووسم ، ئەملاو ئەولای ناوێ ، دەبێ پیەسێك بنووسم • مەگەر بەم بیانووەوە کەمێك لە نزیکترەوە بتوانم ببینم ، بەلکو دەستم بگوشێ • بەلام پیەس نووسینم بە زەحمەتترین کاری ڕوی زەوی دەزانی •

پیەسێك دەنووسم ئینجا جوانو زەریف دەیدەمە (دار البدائع) ، لەپاشان لە ریزی هەرە پێشەوەی هۆلی شانۆدا ، نەخێر لە لۆجی درامانووسدا دادەنیشم ، سەیری ئەلیزا بەنەمەجیان دەکەم ، کاتێ پیەسەکەی خۆم یاری دەکا تەماشای دەکەم ••

دەشێ پیەسەکە بە شیعر بنووسم ، بەلام بابەتەکەی چی بێ ؟ بێگومان پیەسی دلداریی یەکەم :

« لە گوێ ئاگردان » بەمجۆرە لەدایك بوو • پیاوێکی زۆر بەتەمەن ، زۆر ژیر ، زۆر چاك ، زۆر شاعیر لەسەر چیایەك دەژێ • شەوێکی بە بەفرو کرێوەی پڕتۆفو وەیشوومە • ژنێکی شۆخی گەنجی زۆرجوان بە هەناسەبڕکێ لە دەرکەی دەدا •

پیرەمێرد دەرکە لە ژنە دەکاتەوە ، لەبەر گوێ ئاگردانەکەی دایدەنێ • ژنە لە شتگەلێك دەترسێ • پیرەمێرد ترسەکەی دەڕەوێنێتەوە • دەرکەکانی دنیای ئەقلو حیکمەتو فەلسەفەو بیرو شیعری بۆ دەخاتە سەر پشتو ئەوە بە ژنە دەسەلمێنێ کە ئەگەر بێتو لەم دەرگایانەوە بچیتە ژوورەوە بە بەختەوەری دەگاو ئاسوودە دەبێ • شووشە بەفر بەستووەکەی پەنجەرەی ژوورەکە دەشکێو لاوێك خۆی بە ژووردا دەکا • مەلێ ! ئەم لاوە ژنە راودەنێو ژنەکە لەو تۆقیوە • پێیدەلێ : یاللا وەدووم کەوە تازە لە دەستم ڕزگار نابی • پیرەمێرد ، بۆئەوەی لە پەنجەرەوە هەلنەیەن ، دەرگایان بۆ دەکاتەوە • هەردو گەنج ، نێرەکەیان لەدواوەو مێیەکەیان لە پێشەوە وەدەردەکەونو دەڕۆن •

لەوانەیە بپرسن بۆچی ئەمە یەکەم پیەسم بوو ؟ ئەوەی سەیـــر بــێ ، کابرای پیرەمێرد خـــۆم بووم • کەچی هێشتا لە تەمەنی هەژدە ساڵیمـــــدا بووم • لەپاشان بیرم کردەوە تومەز ئەم خـــۆ بـــە پـــیر زانینەم سەبـــارەت بەوە بوو کە بە هیچ جۆرێك نەدەکرا لەگەڵ ئەلیزادا بـــە یەك بگەین • ئەلیزا لەکوێو من لەکوێ ؟! ئەلیزا کێیەو من کێم ؟ تەنانەت مـــن ئەگەر بـــە شیعرم ، بەئەقڵم ، بە پیەسەکەم سەعاتێکیش لە بەر گوێ ئاگردان ڕایگرم خـــۆ لەپاش سەعاتەکە پەردە دادەدرێتەوەو شووشەی پەنجەرەکە دەشکێو ، شانو شۆرەتی ئەلیزاو ئەو ژیانەی ـ کە ئـــەوسا سەبارەت بـــــە هەرچییەك بوو پێموابوو زۆر دەوڵەمەندە ـ ئـــەلیزام لەدەست دەستێنێتەوە •

پیەسی «بەرگوێ ئاگردان»ەکەمم تەواوکرد ، بەڵام بـــە (دار البدائع)م نەدا • وا پێویست بوو بـــۆ ئەنەدۆڵ هەڵێمو هاوبەشیی شەڕی ڕزگاری خوازیی میللی بکەم • لە (١٩٢١)دا لە ئەنقەرە لە شانۆیەکی بێسەروبەردا لەبەر چرای نەوتینو لە سەرما هەر ئەوەبوو رەق نەبمەوەو ، هەر سا نا ساتێ دەستو پـــلم بە هەڵمی هەناسەم گەرم دەکردەوە ، «ئۆتێللۆ کامیلم» تەماشا کرد • بەدرێژایی تەمەنم تەنیا دوو جارم تەماشای شیکسپیر کرد • عەبدوڵڵا جەودەت ناوێکـــی جۆنتورك ئوستادی گەورەی ، بە زمانێکی پـــڕ لە وشەی عەرەبو عەجەم کردبوو بە تورکی • ئوتێللۆو هاملێتو فلانو فیسارم خوێندبۆوە ، سەرســـام بووم ، حەیران ببووم ، بەڵام تەواو تێی نەگەیشتبووم • کامیل ئاکتەرێکی گەڕۆك بوو • دەتوانم بڵێم تەنیا پیەسێك لە مەلەفەکەیدا هەبوو ، ئـــەویش هـــەر ئۆتێللۆ بوو • دەڵێن ئۆتێللۆیان بـــــە شێوازی پاپازیان یـــاری کـــردبوو • حەیف سەیرکردنی پاپازیانم لـــە ئۆتێللۆدا بـــەنسیب نەبـــوو ، بەڵام تەماشای ئۆتێللۆکەی شاگردەکەی کامیلم کرد ، ئەوسا زانیم پلەو پایەی وەستایەتیـــی مامۆستاکەی چییە •

لەو مانگانەدا کـــە لـــە ئەنقەرە بووم ، کامیل ، بگرە دە جـــاری

«ئەمیراڵی ڤەنەدیك» یاری کرد ، منیش سەیری یاریی هەموو جارەکانیم کرد • نایشارمەوە عاشق بوونم بە شێکسپیر قەرزارباری ئـــەو وەرگێڕانە زۆر زۆر خراپانەی عەبدوڵڵا جەودەتە ، بەڵام شاگردەکەی ڤاگرام پاپازیان ئۆتێللۆ کامیل ، شێکسپیری تێگەیاندم • کامیـل لەمێژە مردووە ، بە برسـێتی ، بە کوڵۆڵیو نەخۆشیو لەشبەباری کۆچی کرد • پاپازیان هات بـــۆ یەکێتیی سۆڤیـــەت ، ئیشەڵڵا ساغە ، دەزانم بوو بە نوێنەری گەل(٤) •

لە (١٩٢١)دا چووم بۆ باتۆم • چوومە ئوتێلێك ، ئـەوسا ناوی (فەرەنسا) بوو • لەسەرێکەوە رۆژانە دوو لەگەڵ شۆربای ئاردی گەنمەشامیو چارەکـێ نانی ڕەشم دەخوارد ، لە سەرێکیترەوە سۆلەکانم لەپێ دەکردنو بە تەقەتـــەق دەچووم بـــۆ کۆبوونەوەو کۆڕبەستن ، لە سەرێکیدیکەشەوە لە گۆڤـــاری نەقابەیسووری دەفتەرخانەی دەرەکیی دەستەی شۆڕشگێڕانی تورکیادا کـــە بە ناوی نەقابەی سوورەوە دەردەچوو کارم دەکرد • لە سەرێکیتریشەوە ئـەو پیەسانەم خوێندەوە کـــە بە فەرەنسی لە زنجیرەی ڕەنگاوڕەنگی بچووکـــدا بڵاوکرابوونەوە ، نزیکەی سەت دانەیەك دەبوون ، بگرە زیاتریش ، یـەك لە دوای یەك • لە دۆڵابی ژووری ئوتێلەکەمدا بوون ، هەمووشیان بەر لـــە ســاڵانی (١٩١٤) بڵاوکرابوونەوە ، شەش مانگ لەگەڵ پەروەندەی ئـەوسای شانۆکانی بولڤاری فەرەنسیو ڤۆدڤیلی فەرەنسیدا حەشرم کرد • نەك تەنیا لـــە دیوی ناوەوەی بۆرژوای بچووکی ئەو سەردەمە گەیشتم ، بەڵکو بەشێکـــی زۆری جیلوەکانی تەکنیکی پیەس نووسینیش فێربووم •

لەپاش پیەسی «بەرگوێ ئاگردان» پیەسێکی دیکەشم نووسی ، ئەوســـــا لەگەڵ نووسەرێکی تورکی والا نوورەددین ناودا ، لە ئەنەدۆڵ ، لە بۆڵـــوو مامۆستایەتیم دەکرد • پیەسەکەم بـــە ناوی «دڵ بەرد»ەوە نووسی : شێتێکـــی

---

(٤) پاپازیان لە کاتی نووسینی ئەم وتارەدا ســـاخ بوو ، لە ١٩٦٨دا مرد ــ وەرگێڕ •

لادێیی دەبێ بە میوانی ئاغایەك ، لە دیوەخانەکەی گوێی لە خەڵکەکە دەبێ ، ناوی ئاغا بە کابرای «دڵ بەرد» دەبەن ، دڵ بەرد وای کردو دڵ بەرد وای گوتو چی ... شێتە بۆ شەوێ سواری کۆڵەی سینگی ئاغا دەبێ ، دەیەوێ دڵە بەردەکەی دەربێنێو دەیخنکێنێ ، بەڵام نە دڵی بەرد دەبینێو نە هیچ ، دەڵێ تفوو ، کابرا نە دڵی هەیەو نە تەڕەماش .. ئەم پیەسە بزوێنە کۆمەڵایەتی‌یەکەی ئاشکرایەو پیەسی گران گینیۆل لەمەدا گەلێ سوودی پێ بەخشیم . شێوەی ئاخاوتنی لادێ‌یی‌یەکانی ، ڕاستتر بڵێم شێوە ئاخاوتنی لادێ‌یی‌یەکانی دەوروبەری بۆڵووم وردکردنەوەو لێمکۆڵینەوەو هەر بەهۆی ئەم وردکردنەوەو لێکۆڵینەوەیەوە بوو پەڕینەوەم بۆ ناو زمانی گەل لەدوایدا ئاسان بوو و ئەرکم پێوە نەکێشا .

با بگەڕێینەوە سەروکاری ڕەنگاوڕەنگەکان لە باتوم . ڕۆژێکیان پیەسێکی بە شیعر نووسراوی «بیتهۆڤن» ناوم بەرچاو کەوت . باقڵ خراپیش نووسرابوو ، ئێستا بیخوێنمەوە پەسەندی ناکەم ، بەڵام ئەوەی کە حەزم دەکرد بینووسمو تا ئێستاش هەر نەمنووسیو لە داخی نەنووسینی هەر وەختبوو بمرم پیەسێك بوو بابەتەکەی پێ ئیلهام کردم . ئەویش ئەوەبوو کە ژیانی کارل مارکس بکەم بە پیەسێك یا چەند پیەسێك .

یەکەم ئۆپێراو یەکەم بالێو یەکەم شانۆی ڕاستەقانیم لە مۆسکۆ سەیرکرد . ئۆپێراکە شڵەژاندمی ، بەڵام من قسە لەو سەردەمانە یانێ لە سالانی (٩٢٠)و (١٩٢٨) دەکەم ، یانێ بەپێی باری ئەوسای شانۆو باری ئەو وەختەو دیکۆرەکانی «کارمێنی»ی ئەو سەردەمەو ناوی ئەوسای «کڕاسنی ماك» قسە دەکەم . (کڕاسنی ماك یانێ بووکەڵە کە بالێی کۆمپۆزیتۆری کلییرە) .

ڕاستو ڕووونتان دەوێ حەز لە ئۆپێرا ناکەم ، هونەرێکی زەحمەتو تووشە ، هونەرێکی گەورەیە ، بیناکانیشی زۆر گەورە دروست دەکرێن ،

لایەنی ڕەسمیشی هەیە • ئۆپێرا لە هەموو دەوڵەتێکدا شانۆیەکی ڕەسمییە ، بەڵێ بەدەستی خۆم نیە ، نە لە یەکەم سەیرکردنیدا حەزم لێکردو نە ئێستاش دەتوانم حەزی لێ بکەم • بەڵام وەنەبێ دەرزیشم لێ وەرنەگرتبێ ، دەرزم لێ وەرگرت ، ئەویش وەنەبێ تەنیا هەر لە مەیدانی دراما نووسیدا ، بەڵکو لە کاری شیعر نووسینیشدا ، تەنانەت زۆریشم سوود لەو دەرزانەش وەرگرت کە ئۆپێرا لە ژیانی ڕۆژانەمدا پێیبەخشیم ، ڕاستتری بڵێم ـ کە بەپێچەوانەوە پێیبەخشیم • پێویستیی بێپەناو پەردەیی ، بێڕووکەشی ، بێئارایشیو بێقەدیفەییم لە بۆڵشۆیدا تەماشاکرد ، لە ئۆپێراکانەوە فێربووم ، هیچم لە (ماڵی تیاتر) ،(شانۆی بچووك) لەبیر نەماوە • لەو سەردەمانە دەدوێم • لە سەردەمە تازەکاندا «دوڕگەی ئافرۆدیت»م[٥] پێ خۆش بوو • وەختە لەبیرمبچێ ، ئوپێرا لە تێگەیشتنو زەوقی نیگارکێشیو پەیکەرتاشیو تەنانەت میعماریشدا تەئسیری زۆر بوو • ئەو ڕەسمانەی کە لە شانۆ ، لە یاریی سەرشانۆو لە ئیشاراتی ئارتیستەکانی ئۆپێراو فلان دەچنو لە کۆمپۆزیسیۆنەکانی ڕەسمو پەیکەرەکان تائێستاش حەز لە هیچیان ناکەم • لە شیعرێکدا کە لە ساڵی (١٩٢٠)دا بۆ مەیەر هۆڵدم نووسیوە ، لەبارەی بۆڵشۆوەیە ، نووسیبووم : «بیناکەی تیاتری بۆڵشۆی دەشێ ببێ بە عەمباری جۆ » بێگومان ناهەقیم کردوە • هیچم لەبارەی باڵێکانی بۆڵشۆی ئەو سەردەمەوە لە بیر نەماوە • بەڵێ باڵێیەکم بە ناوی «یۆسفی جوان»ەوە سەیرکرد ، بەڵام هیی بۆڵشۆی نەبوو ، هیی دەستەیەکی دیکە بوو ، جا ئەوەی تەئسیری تێکردم ئەم باڵێیە بوو ، بەڵام چباڵێیەك ! چۆن پێویست بوونی بزووتنەوەو گۆڕانی کۆمپۆزیسیۆن نەك تەنیا لە باڵێ ، لە دراماو ڕۆمانو شیعریشدا لەو باڵێی

---

(٥) (دوڕگەی ئافرۆدیت) ناوی ئەو پیەسەیە کە شاعیرو درامانووسی هاوچەرخی یۆنانی (ئالێکسیس پارنیس) نووسیویە •

«یوسفی جوان»ەوە فێربووم • چەندین جاری دیکەشیان یاری گردبایەوە ، بۆئەوەی لە هەموو جارێکدا چل هەزار دەرزی لێ وەرگرم ، چل جاری دیکەش بۆ سەیری دەچووم •

من چەندین یاریی تازە کوورەی ستانیسلافسکیو مەیەرهۆلدو ڤاتانگۆفو تاهیرۆفی وام سەیرکرد بۆنو بەرامەی ژیانو شۆڕشو جوانیو قارەمانێتیو چاکەو ژیریو زیرەکی ، پیاویان مەستو کەشەنگ دەکرد •

من ئەو پیاوەم کە لە (١٩٢٢)دا پیەسەکەی گۆرکی «لەنێوان هەرچیو پەرچییاندا»م لە شانۆی هونەریی مۆسکۆدا سەیرکرد • من ئەو پیاوەم کە پیەسەکەی نووسەری ڕووس سۆهۆگۆ بیلین «مەرگی تاریلین»و پیەسەکەی درامانووسی روس (ئا • ئۆسترۆڤسکی) «فەرتەنە»و پیەسەکەی گۆگۆڵ «موفەتیش»م لە مەیەرهۆلد سەیرکرد ، من ئەو کەسەم کە پیەسەکەی نووسەری فەرەنسی «راسین» «فێدرا»م لە کامێرنیدا تەماشاکرد ، من ئەوکەسەم کە پیەسەکەی نووسەری ئیتالیایی کارلۆ گۆتسین «توراندۆت»م لە ڤاتانگۆفدا تەماشاکرد •• دەوجا وەرە ئەم هەمووە بکەیتو تێگەیشتنی بەستووی چەسپاوت ژێرو ژوور نەبێ ؟ گوایە چەندین ئاسۆی یەك لە یەك هەراوترم لەپێش ناکرێتەوە ، بۆ نووسینی ئەو بەرهەمانەی کە میللەتەکەت ، میللەتانی هەموو دنیا ، مرۆڤ بۆ بەختەوەریو ڕووناکیو پێشکەوتنو هەقپەروەریو راستیو جوانیو ئازادیو برایەتی بانگ دەکەن ناسووتێیو هەڵناقرچێی ؟ منیش عەینی شتم لێ بەسەرهات •

لێرەدا تەنیا دێڕێك قسەم هەیە : لەو سەردەمانەدا ، نوێکاری لە شانۆسازیدا بەپێی دابو دەستووری باو لە پیەسەوە نەدەهات ، بەڵکو لە هونەرو بەهرەی ڕێژیسوێر ـ مخرجو هونەرمەندو نیگارکێشەوە دەهات • یەکێ لەو جیاوازییانەی نێوان سەردەمی زێڕینی ئەو ساڵانەو ئەو سەردەمە زێڕینە

تازەیەی کە لەپاش کۆنگرەی بیستەم دەستی بەچریسکانەوە کردو شەوقی لە ساڵەکانی نزیکدا گەیشتە ئاسمان ـ قسە لە شانۆسازیی سۆڤیەت دەکەم ـ ئەوەیە کە نوێکاریی ئێستا ، لە درامانووسیو پیەسەوە دەستی پێ کردووە • ئیخراجی ئەو سەردەمەو تاقیکردنەوەکانی شانۆسازی بەشبەحاڵی خۆم شەخصی کاریان لە درامانووسیی من کردووە •• بۆنموونە شانۆسازییەکانی مەیەر هۆڵد ، یا ستانیسلاڤسکی ، یا ڤاتانگۆڤم رەچاوکردو بەپێی دەستووری ئەوان دەستم بە دامەزراندنی دراماکانم کرد • لە بنیاتنانی پیەسی «کاسەسەر»مدا فێرگەی مەیەر هۆڵد کاری گەورەیە • هەروەها لە بنیاتنانی پیەسی «پیاوە لەبیر کراوەکە»مدا ستانیسلاڤسکیو لە بنیاتنانی پیەسی «ئیڤان ئیڤانۆڤیچ هەبوو ؟ نەبوو ؟»مدا پیەسی «تۆراندۆت» کاریان گەورە بوو •

شانۆکانی سۆڤیەت کاریان پتر لە شیعرم کردووە تا شیعری سۆڤیەت • لێرەدا کە دەڵێم شانۆسازی مەبەستم درامانووسی نییە ، ئیخراجو هونەرمەندو نیگارکێشم رەچاوکردووە • دەتوانم بۆ کاری ئەمانە ، یەکە بە یەکە نموونە بێنمەوە • بەڵام لەبەرئەوەی کە لە خۆم زیاتر پێوەندییان بە کەسی دیکەوە نییە ، وازیان لێدێنم • شانۆکانی ئەوسای مۆسکۆ پێداویستی توانای لێگەڕانو وردکردنەوەو قووڵ بوونەوەو تەجریدکاریو تەعمیمکارییان تێمدا پەیداکرد •

ئەمەش وەنەبێ تەنیا هەر لە هونەردا ، بەڵکو لە گەشە پێکردنو پەرەپێدانی ئایدیۆلۆژیکیشمدا یارمەتییان دام • ئەو دەرزانەی کە لە دانیشگای رەنجدەرانی رۆژهەڵات(٦) وەرمدەگرتن لەژێر پرۆژیکتۆرەکانی شانۆکانی ئەوسای سۆڤیەتیشدا خوێندمنەوە •• زۆر چاکم فەرق پێ کردووە کە شتێکم نووسیبێ ، با لەسەر بابەتێکیش بووبێ ، بە زۆری وەکو یادداشتێك بووە •

---

(٦) ناظم حیکمەت لە ساڵی١٩٢٢وەوە تا ساڵی ١٩٢٨ لەو دانیشگایە خوێندوویە •

کەچی ئەو کەسەی لەم دنیایەدا بیرەوەریی خـــۆی یادداشت نەکردبێ منم • بە قسەکەم پێمەکەنن و مەڵێن لەبەرچی ؟ چونکە شتەکە زۆر ئاشکراو سادەیە : ئێوە نازانن بیرم چەندە کولە • تەفسیلات و وردە ریشەی شتانم لەبیر نامێنێ ، ناوو مێژوو شتی وا لەبەرناکەم • جا لەبەر ئەمە ئێستا زۆر لە خۆم بکەم و بـیر لەوە بکەمەوە کە شانۆسازی تا چ رادەیەك دەوری ــ ئەوە بخەرە ئەولاوە ، کە درامانووسێکی دەرەجە سێم ــ لە مندا بینیوە ، بەرانبەر بە گەورەیی ئەو دەورە سەرسام دەبم •

من ئەمەم لە تەمەنی شەست ساڵیمدا کەشف کرد • کاتێکی ئەم وتارەم بۆ گۆڤارێك دەنووسی • بەراستی سەیرە ! بەڵام سەرلەبەری رستەکانی ئـەم دەورەم ، لە نۆرەی خۆیدا لەبیرنەماوە • رۆمانێك دەنووسم (ژیان شتێکی جوانە براله) دەبێ دەسەوارەی ساڵی (١٩٢٤)ی پراڤدا تەماشا کـــەم • یەکەم رۆژ هەواڵو کەیەکی ئاواوایيم خوێندەوە : لە (١٢)ی شوباتدا خوێندکارە تورکەکان لە دانیشگای رەنجدەرانی رۆژهەڵات بە سەرۆکایەتیی هـــاورێ (مصطفی صبحی)یەوە شەوێکیان ، بە ناوی ئەو شازدە تورکەوە کە پیاوکوژە خۆ بـــە کۆنەپەرست فرۆشتووەکان کووشتبوونیان رێکخست • لەپاش تەواوبوونی بەشی ئاهەنگی رەسمی ، لکی درامانووسی تورك بە یارمەتیی هاورێ ئێکەوە لە شانۆی مەیەر هۆڵد کاری شانۆســازی بەرێوەدەبا پیەسێکی هاورێ ناظمی ئەندامــی کۆللێکتیفی یاری کرد • پیەسەکە سەرلەبەری کۆللێکتیفانە کاری تێدا کرابوو • دامەزراندنی پیەسەکـە ســـەرنج کێش بوو • لە پەردەی یەکەمدا ، کۆششی هاورێ پێشکەوتخوازەکان لە (٢٨)ی تشـــرینی دووەمی (١٩٢١)دا لـەنێو ماتۆرێکدا پیشاندرا • لە پەردەی دووەمدا بەسەر مەکۆی چاپدا دەدرێ ، لـە پەردەی سێیەمدا لە ئەستەموول پۆلیس کۆڵان بە کۆڵان چاویان بە هەر شتێك بکەوێ ژمارە (٢٨)ی پێوەبێ راویان دەناو لەم راونان و بگرەو بەردەیەدا گەلێ سەحنەی سەیرو سەمەرەو کۆمیك بەرچاو دەکـــەوێ ، لە پەردەی چوارەمدا

بەبۆنەی ژمارە (٢٨)ەوە هەرچی دەنکە جۆیەکی ماڵی ژمارە (٢٨)ی خواردبێ بە ناوی شۆڕشگێڕێکی راستەقانی‌یەوە باسخوونو مەحکەمە دەکراو حوکم‌دەدرا • پیەسەکە بە بەرگی میللی‌یەوە یاری‌کرا • شانۆسازی‌یەکی ناوخۆیی‌یانە بوو • ساڵۆنەکە پڕ بوو لە میللەتانی هەمەجۆرو تورکی‌نەزان ، لەگەڵ ئەوەشدا یاری‌یەکە سەرنجی کێشان •

ئەم چەند دێڕە کە لە (١٢)ی مارتی (١٩٢٤)دا پراڤدا بلاوی‌کردووەتەوە پێم‌وایە یەکەم بەڵگەیە کە لەم نووسینەمدا هێنابێتمەوە •

کەواتا ناوم بۆ یەکەم‌جار لە (١٩٢٤)دا کەوتۆتە سەر لاپەڕەکانی پراڤداو ئاخۆ وەکو پیەسنووسێ کە بۆ یەکەمجار چاوم بە ناوی خۆم کەوت چەندم کەیف پێ سازبووبێ • بۆ درۆ بکەم وەڵڵا یەکەم رۆژ کە چاوم بەم چەند دێڕە کەوت لە پراڤدادا نووسرابوو دڵم لە خۆشی‌یان بە تەپەتەپ کەوت • بڕوام نەدەکرد ، لە دڵێ خۆمدا دەمگوت داخۆ پراڤدا کەی ناوی منی بیستبێ •

لەگەڵ نیکۆڵای ئێکدا لە مۆسکۆ هەرەوەزی شانۆی (مێتلا ـ گەسك)مان دامەزراند •

باقڵ ئەمە یەکەمو دووا هەرەوەز بوو • بە ڕوونی مێژووەکەیم لەبیرنەماوە ، بەڵام پۆستەرو ئیعلانەکانیم تائێستاش لەبێش چاوە • گەسکێکی کلك درێژ لەسەر قورسێکی سوور • مەبەستمان روون بوو • لەلایەکەوە مەبەستمان ئەوەبوو کە هەرچی خڵتەی بیروباوەڕی بۆرژوواو بۆرژووای بچووكو دەرەبەگایەتیی نێو ژیانی رۆژانەی مەردمو مێشكو دەرونیان هەیە بە گەسك بماڵدرێو لە لایەکی‌دیکەوە مەبەستمان ئەوەبوو کە شانۆکانی مۆسکۆ لەو خڵتانە پاك‌کرێنەوە ، کە لە رووی زانینەوە ، یان نەزانینەوە لافی پاراستنیانمان دەدا • حەوتووی دوو جارمان لە سینترالنیی ئێستا ، کە جاران ناوی « شاپووار ـ سینەمای مۆسکۆ » بوو یاری دەکرد • ئێرە یانەی دانیشگای

ڕەنجدەرانی ڕۆژهەڵاتیش بوو ، منیش وام بەبیردا دێ کە ماوەیەك سەرۆکی یانەکە بووم ، بەڵام زۆر چاکم لەبیرە کە نیکۆلای ئێك کاری لکەکانی درامای یانەکەی دەگێڕا •

لەبیرمچوو : هونەرمەندەکانمان بە دوو جۆرە تاقیکردنەوە هەڵدەبژارد :

١ ـ تاقیکردنەوەی ئاکتەری ، ئەمەیان ئێك دەیکرد •

٢ ـ تاقیکردنەوەی سیاسی ، ئەمەیان من دەمکرد •

سەروتاری ئەو ڕۆژەی پراڤدام بە دەستیشان کراوەکان دەخوێندەوە ، لەپاشان لە بابەتە سیاسییەکانی ناوخۆو دەرەوە دەستمان بە پرسیار لێکردنیان دەکردو ئەزموونم دەکردن • شانۆکەمان لافی دامەزراندنی یەکێتیی ئۆرگانیکی سیاسەتو شانۆی لێ دەدا • دیسان وەکو لە بیرم بێ ، پیەسەکەی خۆمان بە ناوی «قەباحەت لە کێیە» وە لە «مێتلا» یاریکرد لەگەڵ ئێکدا • وابزانم شتێکی دیکەشمان بە ناوی «کیرپیچکی»یەوە نووسی • ئەم ناوەمان لە گۆرانییەکەوە وەرگرت کە بە ژنە کرێکارێکی ڕووسدا هەڵدرابوو کە دەورێکی زۆری دەبێ لە سەرلەنوێ بنیاتنانەوەی کارخانەیەکدا • پیەسی « قەباحەت لەکێیە » تەنیا یەك پەردە بوو ، لە تاوانو دزێتیو بێئاکاریو شتیوا دەدوا کە لە ڕژێمی سەرمایەداریدا پەنگیان خواردووەتەوەو قەباحەتو تاوانی دەخستە ئەستۆی کۆمەڵ نەك تاك • هەرچی ئەوەی پێشوو بوو لەدووایدا بیستمەوە زمانزەد بوو ، بەڵام خۆی لەبارەی گۆرانییەکی زۆر جوانی شاری بەناکانەوە دامەزرابوو کە بە ناوی (کیرپیچکی)یەوە بوو • لە شەڕی یەکەمی جیهان ، لە شۆڕشی کشتوکاڵ ، لە یەکەم ڕاپەڕینی ئابووری دەدوا • لەم یارییەدا سینەمامان زگماکانە لەگەڵ شانۆدا یەکانگیر کردبوو • بەنموونە :

یەکێ لە قارەمانەکانی هاوبەشیی لە خۆپیشاندانێکی کۆڵاندا دەکرد ، ئەم دیمەنەمان لەسەر پەردە تەماشا دەکرد • قارەمانەکە لە خۆپیشاندانەکە

جیادەبۆوەو لە دەرگی ماڵێکی دەداو دەچووە ژووریێ ، ئینجا لە پەردەکــەوە دەهاتەدەرێو خۆیدەدایە پەنای کۆلیتی سەر شانۆکە • قاعیدەو دەستوورمان ئەمەبوو :

هەرچی دیمەنو ڕواڵەتی دەرەوە بوو لەسەر پەردەو ، هەرچی هیـــی ناوەوە بوو لەسەر شانۆ پیشان دەدرا ، بەلاّم وەکو گوتم ئەمەش وەنەبێ وەکـو دوو شتی لێك هەڵبڕاوو جیاواز ، بەڵکو وەکو دوو شتی پێکەوە جۆشدراو •

پیەسی (گەسك) لەپاش ئەوەی شەش مانگ بەرگەی گرت خودی خۆی لە دنیای شانۆسازیدا ماڵدرایەوەو ئاســەواری نەما • جا ئێستا هەرچەنــد بیردەکەمەوە ، نازانم ئەمــە چۆن ئەو شەش مانگە بەرگـــەی گرت ، شتێکی سەرسووڕێن بوو ! بەلاّم ئێستا گەیشتمە ئەو راستییە کە خڵتەی دنیا کۆنەکانی نێودڵو دەروونمان هەروا بەئاسانی نابــەزێ ، بەڵکو پێویســـتە بە چەکێکی کاریگەرترو قووڵتر ، بە چەکێکی پێشـــکەوتووتر بەگژیدا بچینو بیبەزێنین • هەروەها گەیشتمە ئەو راستییەش کە سەرنەکەوتنی گەسکەکەمان بەشبەحاڵی ئیمکاناتی ئەو سەردەمەو بەشبەحاڵی تێگەیشتنی شانۆسازیی ئـــەو رۆژگارە کارێکی زۆر تەبیعی بوو • بەلاّم مرۆڤ هـــەرچییەك بێ حەز لە شـــانازی بەخۆوەکردن دەکا • ئایا ئەم حاڵەتە رۆحییەش خڵتەیەك نییە ؟ بەڵێ خڵتەیە • ئارەزووی بەخۆوە نازین دەکەین ، بڕوانن کاتێ نووسیم سینەماو شانۆمان وەکو بتوونێکی زگماك بەکارهێنا بێباکانــە شانازیم بەخۆمـــەوە دەکرد • ماوەیەك پێموابوو ئێمە ئەم کارەمان زۆر لەپێش «لاتیرناماژیك»ی چیکەکانەوە ، با بـــە «مۆنۆئێکران ــ یەك پەردە»یش بــێ ــ بەدی هێناوە ؟ کەچی لەو ساڵانەدا ئەم تاقیکردنەوانە لە هەموو دنیادا دەکرانو ببوون بە باو • تەنانەت لە ئەستەموولیش فیلمێك ، پێموایە فیلمێکی ئەڵمـــانی بوو ، ســـەرەك ئاکتەریسەکەی لەســەر شانۆیش یاریی دەکرد • تاقی کردنەوەی (گەسك) دووایییەکەی هەســـتی درامانووسییەکی تێمدا گەشە پێکرد • لــە بنەچەکدا لەسەر بنجی پیەسی

«کاسه سەر» ڕوواوە • ئـەو سەردەمە سەروەڕ بە مارکس‌و ئینگلس‌و لینینەوە گلابووم ، بەڵام چۆن گلانێك ! ویستم سەرلەبـــەری کتێبەکانی لینین ڕاستەو ڕاســت بخەمــە ســــەر شانۆ • هێنـــام کتێبی « ئیمپریالیـــزم دووا قۆناخـــی سەرمایەداری‌یە»م سیناریۆ کردو قارەمانــە دیاری کراوەکانیشم لە کارەکـــەدا هاوبەش کردن • ئەویش نەك بۆ سینەما ، بۆ « گەسك »ەکەی لەمەر خۆمانم سازکرد • بەڵام یاری‌کردنــەکەی بەقســـمەت نەبوو ، بالێـــەکیشم بۆ «مەیەرهۆڵد» نووسی بەناوی «ئەهرام»ەوە بوو ••• ئەهرامێکی سۆسیـال ، بە هێزە بەرهەمهێنەکانی بنەڕەتی‌یەوەو لەگـــەڵ پێوەندی‌یەکانی بەرهەمهێنـە سەرخانی‌یەکانیدا • هێنام بۆ (مەیەرهۆڵد) ، خوێندیـــەوە • پەسەندی کرد • بەڵام نەیخستە کایـــەوە • جگە لەمانـــە پیەسێکی شیعریشـم نووسی ، ناوی « چواردەی مانگ » بوو • یاخی‌بوونێکی ناو گەمیەیەکی ئەتلانتیکی رادەگەیاند ، بەڵام تەماشای ئەسڵەکەی بکەن ، گەمیەکـە بە وەجاخـەوان‌و مەکینەوان‌و ئاگرەوان‌و کرێکاران‌و ڕێبوارانی سەربان‌و دەرجە دوو و دەرەجە یەك‌و دەرەجە لۆکس‌و کەپتانەکانیەوە نموونـەی کۆمـــەڵێکی لاسایی‌کراوەی سەرمایەداری بوو • پیەسەکـــەم تەواو نەکرد • نەخرایە کایـەوە ، بەڵام بەشـێکی زۆری پارچەکانیم لە رۆمانە شـیعری‌یەکـــەی « بەنەرجی بۆچی خۆی کوشـت »دا بەکارهێنا •

یەکەم نوسخەی پیەسی « کاسە سەر »یشم هەر بۆ « گەسك » نووسی ، نەخرایە کایەوە ، ئەم نوســـخەیەیان ون‌بوو • دووەم نوســـخەیم لە تورکیا نووسی • هەر کە نۆرەی هات لە بابەتەکەی‌و یاری‌کردنەکـەیتان بۆ دەدوێم • داوتەڵەبی ئەم پیەسەش یەکێ لە دەستوورەکانی مارکسیزم بوو •

سەرمایەداری لە پەرەسەندندا دەگاتــە قۆناخێك تەنیا بە شــتی ماددی داناکەوێ ، نرخە مەعنەوی‌یەکانیش دەبن بـە ماڵ‌و دەکڕدرێن‌و دەفرۆشرێن • هەر کە هەوڵی وەبیرهێنانەوەی ئەو ساڵانە دەدەم ، جارێکی‌دیکە هەست بـــە

شتێکی‌تر دەکەم • کارێکی گەورەی شانۆسازیی سۆڤیەت‌و سەرومڕ بە شانۆسازیی سۆڤیەتەوە گلانم کارێکی گەورەیان لە تێگەیشتنی هونەری‌و چالاکی‌یەکانم کردووە • ئارەزووی ڕاستەو ڕاست لەسەر شانۆ نواندنی کتێبەکانی لێنین وای‌لێ‌کردم شیعریش بۆ ئەم‌کارە تەرخان بکەم • هەمیشە بیر دەکەمەوە ئایا لە درامانووسیمداو هەر بەبۆنەی دراما نووسی‌یەوە لە شیعریشدا کام شانۆسازی بۆ ئەم ئەزموون‌و تاقی‌کردنەوانەی پاڵ پێوە نام ؟ لەم ئەزموون‌و تاقی‌کردنەوانە هیچ پەشیمان نیم • تا ئیمڕۆیش هەر سوودیان لێ وەردەگرم • ئەوەی پاڵی بۆ ئەم تاقی‌کردنەوانە پێوە نام (مەیەر هۆڵد) بوو • بەڵام ئەوەی لە ئوستاد فێر بووم تەنیا هەر ئەو گرنگی‌یە نی‌یە کە هونەر لە خزمەتی روون‌کردنەوەی رووی سیاسەتدا بێ ••

ئێمە کە دەڵێین یەکە میراتگری ئەو نرخ‌و بایی‌یە راستەقانی‌یانەین کە سەرلەبەری مرۆڤایەتی لە سەرانسەری هەموو سەردەمەکاندا ، لە ئاسیا ، لە ئەفریقا ، لە ئەورووپا هێناویانەتە گۆڕێ ، کە ئەمە دەڵێین گەلێ نموونەی پرشنگداری تەتبیقاتی مارکسیست لینینیستی سەر بە هونەری ئیخراجم لە ئوستادمدا بەدی‌کرد • منی درامانووس‌و شاعیرێکی شۆڕشگێڕ قەرزاری زۆر شتی مەیەر هۆڵدم کە نرخەکانی ئیخراجی راستەقانیی شانۆ کلاسیکەکانی ئاسیا تا دەگاتە شانۆ گەلی‌یەکانی ئێمەو سەرلەبەری شانۆکانی ئەورووپا بەو مێژووە دوورو درێژەیەوەو هەرچی داب‌و دەستووری گەورەی شانۆسازیی رووس هەبوو بە پاك‌کراوی لەپێش دانام •

کە دەڵێم قەرزارباری زۆر شتیم مانای ئەوە نیە کە قەرزاری هەموو شتێکیم • دووپاتی دەکەمەوە لە مەیدانەکانی دیکەی هونەری شانۆسازیدا قەرزارباری زۆر شتی ستانیسلافسکی‌و ڤاتانگۆف‌و تەنانەت تاهیرۆفیشم • ئەگەر لە سەرلەبەری تێگەیشتنی هونەری شانۆسازیم دەپرسی وەنەبێ لە سەتا سەت بەوکەسەوە بەسترابێتم ، نە بە ستانیسلافسکی ، نە ڤاتانگۆف نە بە

تاهیرۆفەوە ، ئـەوان تا چ ئەندازەیـــەك پێکەوە بەسترابن ، هەڵبەتـــە پێکەوە بەستراون ، تەنانـەت لێکیش هەلکێشرابن ، تێگەیشـــتنی شانۆسازیی ئەمڕۆی منیش هەر بەو ئەندازەیەو بەوجۆرە بە هینەکانی ئەوانەوە بەستراوە • بەڵام لەولاشەوە شانۆسازیی سۆڤیەت هـــەر لەپاش کۆنگرەی بیستەم راپەڕینێکـــی گەورەی دیکەشی بەرپا کرد ، بێ ئـەوەی پێوەندی لەگـەڵ داب و دەستوورە گشتیی و میللی یەکانی خۆیدا بپچڕێ ، راپەڕینێکی بـــەرپا کردو منیش ئەمڕۆ وەنەبێ تەنیـــا هەر لەگـــەڵ موخریجە گـــەورەکانـــدا ، بەڵکو لـــەگەڵ درامانووسەکانیشدا هاوپێوەندم •

لامۆایە سالانی (١٩٢٨ و٢٩) بوو • نەخۆش بووم ، لە ماڵەوە کەوتبووم ، هاوڕێکان گیرابوون ، لە ئەســتەمووڵ لە پۆلیسخانە دووای ئەوەی بە ئاگـــری جگەرە سنگە رووتەکانیان سووتاندبوون و زوێڵە چەرمی ژێر پێیان بـە زۆپای گەرمەوە بەجێمابووو هێلکەی کوڵاویان بە سەعات لەژێر هەنگڵیان دانابوو ، بۆ مەحکەمە کردنیان ناردبوونیان بۆ ئیزمیر • تا بڵێی نەخۆش بووم ، بێخەرجـی بووم • دەرکەم کرایەوە • موخریجی گەورەی تورك (محسن ئۆرتوغروڵ) خۆی کرد بە ژووردا • محسن یەکێ بوو لە دامـــەزرێنەرە کارامـــەکانـــی شانۆسازیی نوێی تورك ، یەکێ بوو لەوانـــەی کـە دیزیپلینی شـــانۆسازیی نوێی تورك ، بەتایبەتی هینەکانی رووس ـ سۆڤیەتی بەدی هێنابوو و عاشـــقی ستانیسلاڤسکی و مەیەر هۆڵد بوو • چەند جارێك هاتوچۆی سۆڤیەتی کردبوو • دۆستم بوو ، گوتی : پیەسی ئامادەکراوت هەیـــە ؟ گوتم : هەمە • بەراستـی نەشم بوو • گوتی : ئەگەر دووای حەوتوویەکی دیکە بمدەیتێ دەیخەمە ســەر شانۆ • گوتم : باشە • داوای یاری کردنی پیـــەسێکی من لە تاکە شانۆیەکـــی راستەقانیی ئەســـتەمووڵدا ، لە گەرمـــەی تیرۆری دژی شۆڕشگێڕانی لـەو رۆژگارەدا بەلامەوە هیچ سەیرو سەمەرە نەبوو • محسن دۆستم بوو • من باوەڕ بە دۆستایەتی دەکەم • دووای ئەوەی محسن رۆیشت بیرم کردەوە من لە

ناوەی حەوتوویەکدا چیم پێ دەنووسرێ • بابەتی پیەسی « کاسە سەر »ەکەم بەبیرهاتەوە کە دەست پۆلیس کەوتبوو و لەناوچووبوو •

پیەسەکە لەوە دەدوا کە سەرمایەداری نەك هەر نرخە ماددی‌یەکان ، بەڵکو نرخە مەعنەوی‌یەکانیش دەکا بە ماڵو دەیانخاتە بازاڕەوە •

لە ناوچەیەکی « دۆلازیاندا » ناو پرۆفیسۆرێکی « دالبانیزۆ » ناوی زۆر هەژار داکی دەردە باریکە دەدۆزێتەوە • راستتر بڵێم ، نەزەری‌یەی ماکەکـــە دەدۆزێتـــەوە • ترۆستی (سەناتۆریۆمەکان ـ مصحەکان)ی دەردە باریکـــە دەکەوێتە هەراسانیو شڵەژانەوە • تەکلیفێکی ئاواوایی پرۆفیسۆر دەکاو دەڵێ : ئەو پارەو پوولو موختەبەرەی کە بۆ بەدی‌هێنانی ساخکردنەوەی ماکەکـــەت پێویستە ئێمە لەئـــەستۆی دەگرین • بەڵام ئێوە بۆ ماوەیـــەکی دیار ، کاری داکەکەتان بخەنە لاوەو خەریکی تیمارکردنی مانگاکانمان بن • پرۆفیسۆر لەپێشا قایل نابێ ، بەڵام دوایی دل کەچ دەکاو پەیمانێك لەســـەر ئەمە ئیمزا دەکا • دەردە باریکە سواری کۆڵی کچەکەشی دەبێ • بۆئەوەی لە ماوەیەکی دیاردا مانگاکان تیمار بکا لە ئەزموونگـــەی یەکێك لـــە مصحەکاندا دادەمـــەزرێ • بەڵام پرۆفیسۆر چاوەڕێی ماوەی پەیمانەکـــە ناکاتو داکەکـــە ساخدەکاتەوەو رزگارکردنی کچەکەی بەپێویستتر دەزانێ • داکەکـــە بەدزی‌یەوە رەنێو دێنێ • بەڵام لەپێش ئەوەی بە کچەکەی‌بدا بە تۆمەتی پەیمان شکاندنو بارمتە نەدانەوە دەخرێتە بەندیخانەوە • لەپاشان لە بەندیخانـــە دەردێ • لە سێرکدا کۆمبارسی دەکا • دوایی دەمرێ • تەنانەت کاسە سەرەکـــەشی لە تەشریحخانە دەفرۆشرێ •

ئەم پیەسەی کە رێبازە سەرەکی‌یـــەکانیم بۆ روونکردنەوە تـــەنیا سێ شەوان لە ئەســـتەموول یاری‌کرا • چوارەم شـــەوی بە فەرمـــانی ئەنقەرە یاساغ‌کرا • بڕوبیانووی یاساخ کردنەکەشی ئەوەبوو کە گوایە بەیتاڵەکـــانی

وڵات لەسەریان هەڵداوەتێو شکاتیان کردووە • لە پیەسەکەدا پرۆفیسۆر دەڵێ : خۆ من بەیتاڵ نیم ، تەماشای مانگا ناکەمو بەمە رۆڵیکێکی دەکەوێتە نێو پیەسەکەوە • بەڵام هۆی ئەسڵی ئەوەبوو کە سەیرکەرەکان لەدووای پرۆمێرەوە ـ ساڵۆنەوە کە بەشی زۆریان لاوو کرێکار بوون ـ خۆپیشاندانێکیان بەرپاکرد • سەعاتێکی تەواو لە ساڵۆنەکە نەهاتنەدەرێ ، ئێمەیان چەندین جار بۆ سەر شانۆکە بانگ کرد • ئاخرییەکەی من لە دەرکەی پشتەوە دەرچووم • بەڵام کۆڵان یەکێکی دیکەی نەدەگرت • منیان خستە ناوەڕاستی خۆیانەوەو لە شێوەی جەماوەرێکی بەرفرەواندا بەو نیوەشەوە بە جاددەی ئیستیقلال وەربووین • لەپاشان ، گوتم یاساغ کرا •

«کاسە سەر» پێموایە یەکەم پیەسێکە کە لە تورکیا بەپێی مەبادیئی فێرگەی مەیەر هۆڵد بۆ شانۆ سازکرابێ • وەکو گوتم من ئەم فێرگەیەم وەنەبێ بە هەموو مەبادیەکانیەوە ، بەڵکو بە هەندێ مەبادیەوە سوودم لێ وەرگرتو لە رادیۆی مۆسکۆش لە (١٩٥١)دا ئەم پیەسەی چەند جارێك یاریکرد • پێش چەند ساڵێك سەیرکردنیم لە شانۆی درامای گەنجەش بەنسیب بوو • لەگەڵ ئەکبەر بابایێفو رۆمانووسو درامانووسی ئازربایجانی مەنتی حوسێنیشدا سەیرمانکرد • من خۆم یارییەکەیم بە دڵ نەبوو • لە نووسینی پیەسەکە پەشیمان نیم • بەڵام پیەسەکەم پەسەند نەکرد • کەچی ئوستاد پیەسەکەشو یارییەکەشی پەسەندکرد •

شانۆسازییان لە چمێژوویەکداو کەی لەپێشا ئاخنییە نێو قووتوویەکی قەپاتکراوی بەئالاو والاو قەدیفەدارو بەبریقو باقو ئارایشتداوو پەردەدارو بەدیکۆرەوە ؟ نازانم ، ئەمە چاك بوو ، خراپ بوو ؟ مەبەستم ئەوە نییە • ئەمە لێرە بە با ناکەم • من بەش بەحاڵی خۆم جاروبار بە تاسەی یاریی شانۆی هەوای رەها و ناوبازاڕو مەیدانی شارەوەم •

ساڵەکەیم لەبیرنەماوە • جارێکیان بەبۆنەی جەژنی منداڵانەوە ، بۆ

یاری‌یەکانی شاییو زەماوەندەکانی موسابەقـــەیەکیـــان ڕێك‌خست • لەگەڵ نیکۆلای ئێکدا هەردووکمان هاوبەشیمان تێدا دەکرد • پیەسەکـــەی ئێمەیش لەوانەبوو کە بە یەکەم لە قەڵەم دران • حەوتوویەك لـــە سێرکدا یاری‌کرا • موخریجەکـــەی (ئێك) بوو ، یاری چ لـــە سێرکی داخراوداو چ لـــە هی گومەزداردا بێ ، شانۆ چ لە هـەوای ڕەهاو چ لە بازاڕو مەیـــدانی شاردا بێ ئەوەی تێیاندا دەژی گەلایەتیو یاریو زەماوەندەکەیەتی •

لە پیەسەکەی ئێمەدا هونەرمـــەندەکانی دراماو هونەرمەنـدەکانی بالێو هونەرمەندەکانی سێرك بە ئینسانو بەستەزمانە هونەرمەندەکانیەوە ـ هەریەکـە لەلایەکەوە یاری‌یان دەکرد • ڕووداوەکان لە زەویشو لە عاسمانیش ، لـــە چوار پەردەی سینەمادا ڕوویان‌دەدا • تەنانەت تەماشاکەرانیش ـ کە زۆربەیان منداڵ بوون ـ ناوبەناو هاوبەشیی یاری‌یەکـــەیان دەکرد • لەکاتێکا ئەمانـــە دەنووسم ، داخی ئەوە دەمکوژێ کە ئێمە بۆچی ئەم تاقی‌کردنەوەو ئەزموونەمان بۆ پتر گەشەپێکردنیان ، دووبارە نەکردەوە •

دیسان زنجیرەی بیرەوەری‌یەکانم لێ ئاڵۆزکا • ئاگام لێیە سەرومڕ هەر سکاڵا دەکـــەم • بەڵام ئایا پیاو هـــەرچی بیرەوەریی هەیە لە پێڕۆیەکـــی کۆڕۆنۆژیو بەپێی زنجیرەی مێژوو ڕیزیان دەکا ؟ •

محسن ئۆرتوغرول دوو پیەسی دیکەشمی لە ئەستەموول ، لە (١٩٣٠)دا خستە کایەوە یەکێکیان « ماڵی مردوویەك » ، ئەوی‌تریان « پیاوە لە بیرکراوەکە » بوو • نوسخەی دووەمی « ماڵی مردوویەك »ەکەم چوار پێنج ساڵ لەمەوپێش لە شانۆی « کۆمیسار ڕێشکی » لە لێنینگراد یاری‌کرا • بەڵام ناوەکەیم گۆڕی ، کردم بە « یەکەم ڕۆژی جەژن » لەگەڵ میخاییل زۆشینکۆدا چووین بۆ هۆڵی شانۆ • ئوستاد پیەسەکەی پەسەندکرد • منیش زۆرم دڵ خۆش بوو • کۆمەڵێ چیرۆکی زۆشینکۆم کرد بە تورکی • عاشقی وەستایەتیی ئەو ئوستادەم • لـــە

سەردەمێکدا چاپەمەنی‌یەکانی بۆرژوای تورك دەستیان بە قیڕەقیڕ کردبوو ، کە گوایە « مرۆڤ لە یەکێتیی سۆڤیەت پێکەنینی لەبیرچۆتەوەو ئەدەبی کۆمیكو پێکەنین لەو ولاتە مردووە »و چی • بلاوبوونەوەی بەرهەمەکانی زوشینکۆ بە تورکی زۆر بەسوود بوو • لام‌وایە هەزاران هەزار خوێنەرانی تورك بە خوێندنەوەی چیرۆکە تاڵەکانی زۆر قووڵو دوور لە هەموو رەنگ‌وبۆیەکی رەشبینی ، یەکێتیی سۆڤیەتیان خۆش‌دەویست • بابەتی «ماڵی مردوویەك» کێشەی کلاسیکی میراتی بۆرژووایە • تەنیا چوار رۆژ یاری‌کرا • بەلام میری یاساغی نەکرد ، نەخێر ، سەیرکەر نەهاتن • جا با هۆ و سۆنگەکەیتان بۆ روون‌کەمەوە :

بە رەچاوکردنی ئەزموونی « کاسە سەر » لەپاشان دەرکەوت کە ئەم تەجرەبەیان زیاد لە پێویست رەچاو کردبوو - بۆ یاساخ کردنی پیەسە تازەکە ناوی نووسەرەکەیمان گۆڕی • سەبارەت بەمە زۆربەی سەیرکەرەکان خوێنەری من بوون • بۆرژوواو وردە بورژووا بوون • هەر لە ناوەندی پەردەی یەکەمدا دەستیان بە قیڕەقیڕ کرد ، گوتیان : ئەمە چرەزالەتێکە ! موقەددەساتمان سووكو ریسوا دەکرێن • لە پەردەی دووەمدا هۆڵەکە نیوەی زیاتر چۆڵ ببوو • لە ناوەندی پەردەی سێیەمدا گالەری نیوە قەڵەباڵغێك بوو ، بەلام هەر چوار پێنج کەس لە سالۆنەکەدا مابوونەوە • عەرزم‌کردن لەپاش تەماشاکردنێکی‌وا بەشەوقو پرشنگداری پیەسەکە تەنیا هەر چوار رۆژ خۆی گرت ، جا هەر سەبارەت بەمە محسن پیەسەکەی تری بە ناوو ناتۆرەوە خستە شانۆوە ، سەرەك دەوریش خۆی یاریی کرد • « پیاوە لەبیرکراوەکە »م لە ١٩٣٣دا لە یەکێ لە بەندیخانە هاتنەدەرەوەکانمدا ، نووسیبوو • بابەتەکەی بەکورتی : پرۆفیسۆرێکی زۆر بەناوبانگ یاریدەرێکی گەنجی دەبێ ، ژنەکەشی گەنج دەبێ ، پرۆفیسۆر کوژراوی ناوبانگ‌و دیلی ئاکارو رەفتاری بۆرژووا دەبێ • لەحاڵێکدا کە سوور دەزانێ ژنەکەی لەگەڵ یاریدەرە

گەنجەکەیدا دەستیان تێکەڵ کردووە فزە ناکا • لەوە دەترسێ ناوی بزڕێو دهۆڵی ناوبانگی بدڕێ • کچێکیشی هەیە لە کابرایەکی خاوەن ژنو مـــاڵ ناوسە • بۆ پێشگیریی ناوزڕانو ریسوایی ، بەوە قایل دەبێ کـــە بە دەستی خۆی منالی کچەکەی پێ لەباربەرێ • کچە لەسەر کاســەی منداڵ لەباربردن دەمرێ ، پرۆفیسۆر دەخرێتە بەندیخانەوە • پاش لە بەندیخانە دەرچوونــی ، لەبیردەچێتەوە • بۆکوێ بچێ ، لەکوێ بگیرسێتەوە ؟ تەنیا جێیەك دەبــێ ، ئــەویش ئــەو قاوەخانە سەباحچییانەن کە پەناو دەرەتانی پیاوی لەبیرکراون • ئینسانەکان لە پیەسەکەدا هەندێ زۆر لایەنترن ، پێموایە ئێکجار وا بێسەروبەر نین وەکو لێرەدا باسم کردن • نوسخەی دووەمی ئەمەیشیان ئەمە دوو ســاڵـە لە گەلێ شوێن بەتایبەتی لە شانۆی ئۆردووی سۆڤیەت یاری دەکرێ • لــــە ئەڵمانیای دیموکراتو چیکۆسلۆفاکیاش یاری کرا • تەماشاکردنەکەیمان لەگەڵ ئاکتەریستێکی شانۆی هونەریی مۆسکۆ لە ئەستەموول بەنسیب بوو • ناوەکەیم لەبیرنەماوە ، لە بیستەکاندا شووی بە کاك فوئاد جاریم کردبوو ، باشکاتبـــی باڵیۆزخانەی تورك بوو ، لەگـــەڵ ئەودا هاتبوو بـــۆ تورکیا • پێموایە لـــە سییەکاندا بـــۆ یاریکردنی دەورێك بـــۆ ماوەیەك بـــۆ مۆسکۆ گەڕایەوە • ئێستاش لەپێش چاومە : ژنێکی باڵا بەرزی باریکەلە ، چاوەکانی زۆر رەشو گەورە بوون ، تا بڵێی جوانییەکەی سەیر بوو • ئێکجار ژیرو ئاقڵ بـــوو • پێویستە تەلەفۆن بۆ شانۆی هونەریی مۆســـکۆ بکرێ بۆئـــەوەی ناوەکـــەی بزانری(٧) • پیەسەکەیشو یاریکردنەکەشی پەسەندکرد • قەتم لەبیرناچێ : گوتی ئەمە بکەن بە رووسیو بۆ شـــانۆی هونەریی مۆســـکۆی بنێرن • بڵێ چیم بەبیرهاتەوە ؟ تەماشاکەن : رۆژێکیان لە باخچەکەی ماڵی کاك فوئـــــاد دانیشتبووین ، من بووم ، کاك فوئـــاد بوو ، ژنەکەی بوو ، کوڕە پێنج شـــەش ساڵانەکەیان بوو ، کوڕەکە بە ڕاکردن دەیویست لـــە چاڵێك بپەڕێتەوە یەك

---

(٧) ناوەکەی سۆهاچێڤا بێلینا گیێۆپیەڤنایە • (ئیبراهیم تاتارلی) •

دوو جار هەوڵیدا نەیتوانیو هەموو جارێ دەگەیشتە چاڵەو ڕەق ڕادەوەستا • دایکەکەی چوو بۆ لای کوڕەکـــەی ، پێی گوت باز دە • مادام دەتـــەوێ بپەڕیتەوە دەبێ باز دەی ، نابێ بگەڕێیتەوە • کوڕە گوتی :

— دەترسم دایە •

دایکی گوتی :

— هیچ شتێ لە ترس شوورەیی‌تر نی‌یە لەم دنیایەدا • باز دە • باز نەدەی دەکەویتە چاڵەکەوە • پێت ناخۆشە ، قەی ناکە ، جارێکی تریش باز دەدەیتەوە • باز دە ، دەی ••

کوڕە بازی‌داو لە چاڵەکە پەڕی‌یەوە •

لە (١٩٣٨)دا کەوتمە بەندیخانەوە ، ئەم جارەیان (١٣) ساڵی ڕەبەقـــی تێدابووم • لە ژوورەوە پێنج پیەسم نووسی : « شیرین‌و فەرهاد » یا «چیرۆکی دڵداری‌یەك» ، «یۆسف‌و زلێخا» یا «یۆسف‌و براکانی» ، «ئێستگە» ، «فیتنەت» ، «بوومە لەرزە» ، لەم پیەسانە «شیرین‌و فەرهاد» لە مۆسکۆ ، لـــە پراگ ، لە بەرلین‌و لە زۆر شاری‌تر یاری‌کرا • «یوسف‌و براکانی» لە ئەڵمانیـــــای دیموکرات‌و چیکۆسلۆڤاکیا یاری کرا • «شیرین‌و فەرهاد» کرا بە فیلمیش • بەڵام تا بڵێی شتێکی بەربادو قۆڕ هەرچەند بەبیرم دێتەوە تائێستاش شەرمەزاری دەمگرێ • هەرچی «بوومەلەرزە»و «فیتنەت» بوون دەسنووسەکانیشیان نەمان‌و لەگەڵ وون‌بووان تێکەڵ بوون • «ئێستگە» بابەتەکـــەیم گرت ، سەرلەنوێ نووسیمەوە • بەڵام لە هیچ‌کوێ نەخرایە کایەوە •

گوتمان دەنگ مەکە ئەمەریکاهان دۆزی‌یەوەو کارێك هەیە • زۆر جار کارێکی فرە سەمەرەو کۆمیکە • هەندێ جار لات‌وایە بەڕاستی ئەمەریکـــا نەدۆزراوەتەوەو زۆر بەڕاستی تێ‌هەڵدەچی‌و دەڵێی دۆزیمەوەو زۆرت کەیف پێ ساز دەبێ • کاتێ دەکەوی‌یە وشکانی تەماشا دەکەی ئەوروپایی‌یەکان زۆر

لەمێژە زەوی‌یەکەی دەگێڵن ، جا ئەوسا شتەکە نەك هەر سەمەرەیەو بەس ، بەڵکو هەندێکیش جێی تووڕەیی‌و کەف‌چەڕاندنە • منیش لە مەیدانی دراما نووسیندا کارێکی دۆزینەوەی ئاوهام بەسەرهات • پیاو لە بەندیخانەدا ، ئەگەر بەندیخانە لەسەر بنەمای کارنەکردن دامەزرابێ وەختی زۆرە • بەڵام ئەگەر لەسەر بنەمای کارکردن دامەزرابێ پێم‌وایە لەتاو ماندوێتی‌و شەکەتی ، پیاو وەختی بیرکردنەوەی بۆ نامێنێتەوە ، بەڵام من لە هەر بەندیخانەیەکدا بووم ، وەکو لە بیرکردنەوە بەولاوە هیچ کارێکی‌دیکەم نەبێ وابوو • تەنیا پێنج ساڵی دوایم نەبێ کە توانیم دەس لە ملی بەختەوەریی تەون فێربوون کەم •

لە پیەسە هاوچەرخەکاندا تەماشام‌کرد مۆنۆلۆگەکان بەجاری هەڵگیراون‌و لەئارادا نەماوون • گەشەپێدانی مۆنۆلۆگەکان‌و لە دەروویەکی نوێوە کار تێکردنیان ، دەورێکی سەرەکی لە شانۆی دیوی ناوەوەی دنیاماندا دەبینن • لە «شیرین‌و فەرهاد»دا هەوڵم‌دا ئەم ئیبداعەم بەدی‌بێنم • هەروەها لە« یوسف‌و زلێخا»شدا هەستم بە کەیف‌خۆشیی عەینی کەشف‌و ئیبداع کرد • لە «شیرین‌و فەرهاد»دا قارەمانەکان لە سەرێکەوە لەگەڵ یەکدا قسەدەکەن ، لە سەرێکی‌ترەوە بیرەوەری‌و بەسەرهاتەکانیان نەك هەر خۆیان بۆ تەماشاکەرانیشیان دەگێڕایەوە ، هەندێ جاریش بۆ ماوەیەکی درێژ هەریەکە بە دەنگێکی بەرز بیریشی دەکردەوە !؟• لەپاشان هەندێ‌جار قارەمانەکان هەریەکە خۆی لەگەڵ خۆیدا قسەی دەکرد • واتە بە پێودانی مۆنۆلۆگی کلاسیك • لەدووایدا لە «یوسف‌و زلێخا»دا زلێخا دەنگی لە سێ ئاوازدا ، سێ مۆنۆلۆگی جیاجیای دیوی ناوەوەی دنیای خۆی دەگێڕێتەوە • بێ‌ئەوەی زلێخا قسە بکا بە شێوەی پانتۆمیما یاریی‌دەکرد • ئەو سەردەمانە هێشتا (ماگینتۆفۆن ـ مسجل) دانەهاتبوو ، بەڵکو هەشبووبێ ، من بێ‌خەبەر بووم • لەبەرئەوە بیرم کردەوە ئەم سێ دەنگە لەسەر قەوان تۆمار کەم • بەڕاستی هێندە لەم کەشف‌و ئیبداعانەم مەمنوون بووم ، هەرکە لە بەندیخانە دەرچووم‌و دەرنەچووم ، یەکەم

کارم ئەوەبوو ئەم دوو پیەسەم بـۆ هاورێکانم بخوێنمەوە • بۆمخوێندنـــەوەو بە «پێکەنینێکی ساردو بێ تامەوە» تەماشام‌کردن • یەکێکیان گوتی :

ـ چاکە ، بەڵام ئەم ماریفەتەی تۆ ، بگرە هەرە پۆپەکەشی سارتەر لە مێژە کردوویە •

یەك لە خراپی‌یەکانی پۆست‌نشینیی بەندیخانە ئەوەیە کە درامانـــووس ئاگای لە سەرلەبەری کەین‌و بەینی مەیدانی درامانووسی دەبڕێ‌و وەکو لـــە گوێی گادا نووستبێ وای لێ بەسەردێ • بەڵام دنیا هێندە گەورەو فـــرەوانەو درامانووس هێندە زۆرو زەوەندەن شەرت‌نی‌یە تەنیا هەر پۆست‌نشینیی بەندیخانە بێتە هۆی بێ‌خەبەری لە کەین‌و بەینی مەیدانی درامانووسی •

یانی بەکورتی‌و کوردەواری‌یانە ، بـــۆئەوەی لە کاروباری شانۆسازیدا سەرلەنوێ ئەمەریکا بدۆزی‌یەوە ئیللان‌و بیللان چوونە ژوورەوەی بەندیخانەی ناوێ • هەروەکو لەپاش ئەوەی هاتم بـــۆ مۆسکۆ بە نووسینی یـــەك دوو پیەسیش عەینی بەزمم بەسەرهات ، یانی وامدەزانی ئەو ماریفەت‌و کەشفانـــەی کە من لە پیەسەکانمدا ـ هەندێکیان یاریش نەکران ـ دامهێناون بە خەیاڵـــی کەسی دیکەدا نەهاتوون‌و تەنیا هەر خۆم شۆڕەسواری ئـــەو مەیدانەم ، کەچی لەدواییدا بۆم دەرکەوت هەیهوو ، ئەم ماریفەتانە زۆر لەمێژتر بەکارهێندراون • لەمانەی عەرزم‌کردن ئاکام‌و ئەنجامێکی ئاواوایی وەدەست دێنم :

ئینسان لە سەردەمە کەوشەندارەکاندا ، لە هەر پێشەیـــەکی بەتخووبدا ، لە بلیمەتەکەیەوە بگرە تا نەفەرێکی ساکاری ، لە زانستدا ، لە تەکنیکـــدا ، لە هونەرە جوانەکاندا ، لە هەرچی‌یەکدا لە سەرانسەری ئەم دنیایە ، تەنانەت لە بەندیخانەشدا ، رووبەرووی عەینی ئەم پرسیارانە دێ‌و هـــەر عەینـــــی وەڵامیشیان دەداتەوە ، گەورە ، بچووك ، زۆر گرنگ ، کەم گرنگ ، هەر عەینی ئەو کەشفانە ، هەر عەینی ئـــەو ئیبداعانە دەکا ، زۆر جار بێ‌ئەوەی کەس

ئاگای له کەس بێ ئەمانە دەکەین • بەم ئەنجام گەیشتنە لەسەرێکەوە دڵخۆشیی خـــۆم دەدەمەوە ، له سەرێکی تریشەوە وەختە بڵێم ئەمە جۆرێکە له بابەتـــی سەرلەنوێ ئەمەریکا دۆزینەوەیەك •••

ئـا ، لەبیرمنەبوو ، پاش بـۆ مۆسکۆ گەڕانـەوەم ، بڕێ پیەسم نووسی : « له تورکیا » ، نوسخەی دووەمی « هەرە گێـل » ، « ئیڤان ئیڤـان ئیڤانۆڤیـــچ هەبوو نەبوو ؟» ، «مانگا» ، «سەرکێشی دووەم» ، تارتۆف ـ ٥٩» ، «سەرەڕای هەموو شتێ» ، «سەعاتەکانی پراگ» ، «شیرەکەی دیمۆکلیس» زۆریـــــــان نەخرایە کایەوە • بەڵام ئەو چاکتر • بەدرێژایی ژیانم لەژێر تەئســـــیری شانۆدا بووم ، بەڵام له درامانووسێکی دەرەجە سێ بەرەوژووورتر سەرنەکەوتم، بەڵام هەرچۆنێك بێ لەم مەسەلەیەدا بێبڕشتو خراپ نیم • هیوادارم ببـــــم بە درامانووسێکی چاك • قسەی پێشینانە : «تا رۆح زیندوو بێ ئومێدبڕ نابێ»(*)•

نازم حیکمەت
نیسان ـ حوزەیران
١٩٦٢

(*) ئەم وتارە لەلایەن وەرگێڕەوە له یـــەکێ لـــە کۆڕەکـــانی یەکێتیـــی نووسەرانی کورددا له هۆڵی کۆمەڵـــەی کولتووری کورد له بەغـــدا خوێندرایەوە •

دەنگێکی باشکێن

عەبدوڵڵا پەشێو

با دێ !
با دێ !
دیسان ئاستانەی خەلیفە
هەڵی کردوەو
بە ناوگەڵی فتوای مەلای خەتێدا دێ !

★ ● ★

با دێ !
با دێ !
گوێتان لێیە ـ
چۆن داربەڕوو دەنرکێنێ ؟!
چاوتان لێیە ـ
چۆن کەپکە شاخ بەلادا دێ ؟!

★ ● ★

با دێ !
با دێ !
دەست بە ئابڕووی خۆتانەوە بگرن ؟ خەڵکە
ـ ئەگەر تۆزێ ئابڕوو مابێ ! ـ
نەك هەر کڵاو ،
با سەریشمان پیرۆزی باو ڕەشەبا بێ !

مۆسکۆ
٢٣ ـ ٦ ـ ١٩٧٧

خوسرەوی گوڵسورخی

ئەو شاعیرەی مەرگ لە بەردەمیا چۆکی دادا

ئەنوەر قادر محەمەد
لە فارسی‌یەوە ئامادەی کردووەو
شیعرەکانی کردوە بە کوردی

تۆ کۆچت کرد ..
شار بۆت سووتا
باخ بۆت سووتا ..
بەڵام ئەو دوو دەستە شەنگەت
« مژدەی سبەی » ..
هەموو ساڵێ سەوز ئەبێت‌و
ڕووی هەموو خاك دائەپۆشێ
چڵی پڕ شنە دەرئەکا ..
گوڵ دەرئەکا ..
گوڵێ یەژی خوێنی سوورە .

« گوڵسورخی »

گوڵاڵە سوورەکانی ئێران سوورتر بوون ، لە نەزۆکترین وەرزی مێژوودا ، کام شەهیدە کە گوڵاڵە سوورەی ئێمە ئەلاوێنێتەوەو سروودی بۆ ئەڵێ ؟ خەڵکی لای ئێمە گوڵی سوور بە ڕەمزی شۆڕش ئەزانن ، وەنەبێ ئەم هەڵبژاردنە تەنیا لە ڕەنگە سروشتی‌یەکەی گوڵی سوورەوە هاتبێ .. جگە لەوەش هۆیەکی پڕ جۆش‌و خرۆش‌و ئەندێشەی‌تریشی هەیە .

بەربەیانێ خوسرەوی گوڵسورخی شاعیری شۆڕشگێڕ .. شاعیری جەماوەری خەڵك ، لە مەیانی مەرگدا بە باوەڕێکی بەهێزی واوە کە هەموو

وڵاتی ئێمەی کردبووە بەهارو داپۆشیبوو •• بەڵێ ! ئەو بەیانییە « سەرو »ی سەرفەرازیو ئازادیی میللەتی ئێمە وەك هەموو ئازادیخوازێك وەستاو مرد •• مردو لە دڵی هەموو هاونیشتمانێکی ئێمەدا گوڵێکی سووری پڕجۆش خونچەی کردو کرایەوە •

شاعیرێکیوا کە هەڵوێستی ڕۆژانەیو قسەکانیو بەرهەمەکانی نەك هەر جووت کردبوون ، بەڵکو هەر ئەو بیروباوەڕە گەرمو بەجۆشەی بوو گەیاندیە ئەو سەرەنجامەو گیانی پاکیشی لەپێناودا بەخشی •

ئەو لە دڵی میللەتەکەیدا وەك ڕەمزێکی گەورە ئەمێنێتەوەو ئەبێتە سەرمەشق بۆ هەموو میللەتانو شاعیرانیتری دنیاش •

★ ● ★

مامۆستای «ئینشا» داوای لە قوتابییەکانی کرد باسێك دەربارەی قارەمانێکی مێژوو بنووسن •• یەکێ لە قوتابییەکان دەستیکرد بە خوێندنەوەی ئەو شتەی کە نووسیبوی :

«قارەمان ئەبێ دۆستی خەڵك بێ ، لە مەرگو مەترسی نەترسێ ، قارەمان ئەبێ وەك خوسرەوی گوڵسورخی بێ » •• مامۆستاکە ناچاربوو قسە بە مناڵەکە ببڕێو بە لێوەلەرەوە بڵێ :

— کێ پێیوتی قارەمانی مێژوو ئەبێ وەك گوڵسورخی بێ ؟

قوتابییەکە بێپێچو پەنا وتی :

— من لە باوکم پرسی ، بابە کێ قارەمانی مێژووە ؟ ئەویش وێنەی گوڵسورخیی لە ڕۆژنامەکاندا نیشاندامو وتی ئەمەیە قارەمان !

لەم گفتوگۆیەدا بوون لە ناوەڕاستی پۆلەکەوە قوتابییەکیتریش پەنجەی هەڵبڕیو وتی :

— ماموستا ئێمەش هەر دەربارەی گوڵسورخیمان نووسیوە ••
گوڵسورخی شاعیرێ بوو ، ئەیویست شیعرەکانی «بەرگی شەڕ لەبەر بکەن ، تفەنگی پێشمەرگەیەك بکەنە شان » • ژیانی سەرمەشقی شیعرەکانی بوو :

ئێمەین •• ئێمەین
ئێمەین بە خوێن خەنجەری نووستووی ناو خوێنمان
بە باوەڕی گۆشتو گوللەو بە خوێنو بە ڕیزی هاوار
باغی گەورەی موژدە ئەگرین
ئێمەین •• ئێمەین ••

گوڵسورخی بوو ئەیوت نرخو بایەخی ڕۆشنبیریمان وەك کاو جۆ مەڕێژن•• چۆن ئەبێ شیعر دروشمی ژیان نەبێ ؟ لەکاتێکدا کە ژیان ژیان نی‌یەو کولەمەرگی‌یە •• گوناهێکی زۆر گەورەیە ، سۆکەسۆك بکەوینە دوای شیعری گەوهەری‌و ڕووتی‌وا کە دوور بێ لە ژیان • من بۆ گۆڕینی ژیان نەك ئەمەوێ شیعر دروشم بێ ، بەڵکو ئەمەوێ خەنجەرو پەتو ژەهرو گوللەو مشتەکۆڵەش بێ ••

گوڵسورخی لەگەڵ کۆمەڵە لاوێکی شۆڕشگێڕدا ناسیاویی پەیداکردو ئەم دۆستایەتی‌یەی شۆڕش‌و گۆڕانێکی گەورەی بەسەر بیروباوەڕیدا هێنا • گوڵسورخی ئەیوت :

« کارێ کە ئەم پارتیزانانە ئەیکەن درێژە پێدان‌و وەجاخ رۆشن کردنەوەیەکی گەورەو داهێنەرانەی لێنینیزمە •• ئەگەر (لێنین) ئەمڕۆ لەگەڵ ئێمەدا بژیایە پەلاماری ئەدایە تفەنگێك‌و هەڵی ئەگرت ••» •

هاوڕێیەکی توودەیی لە وتووێژێکدا دەربارەی ئەم بیروڕایەی بە گوڵسورخیی وت :

« با لێنین بە شتێکەوە ناو نەبەین کە ڕەنگە پێی ناخۆش بێو بیرو ڕای وا نەبێ » •

لەگەڵ ئەم هاوڕێ توودەییەدا وتووێژو قسەیەکی زۆر کەوتووەتە نێوانیان •• هەرچەندە گوڵسورخی بەتەواوی باوەڕی بە قسەکانی توودەییەکە نەهێنا ، بەڵام ئەو هەر کاری تێکردو هانیدا بۆ بیرکردنەوەو گەڕان بە شوێن ڕێگایەکی ڕاستو تەواوا •

★ ● ★

لەپڕ گوڵسورخی گیرا ، خۆی چاوەڕوانی ئەو گرتنە نەبوو ، ئەو لە گێژاوێکی فیکریو دەروونیدا ئەژیاو سەیری دەوروپشتی خۆی ئەکردو هەنگاوی ئەنا •• نزیکەی ساڵێك بوو پێوەندی بە کۆمەڵەیەکی بچکۆلەی مارکسییەوە بڕیبوو بەدوای ڕێگەیەکی تازەدا ئەگەڕاو هیچ باوەڕێکی بە کۆمەڵەی پێشوو نەمابوو ، نەك هەر پێوەندی لەگەڵدا پچڕیبوو ، بەڵکو زۆر ڕقی لەو کافێو بارو چاخانەنشینانە ئەبووەوەو ئەیوت :

« کاتێ قسەو لافلێدان لەناوا بێ ، لە (لێنین) بەلشەفیكترن ، بەڵام کاتێ پێیانئەڵێن هاوڕێ ! دەی وەختی هاتوە ! ئەمە گۆو ئەمەش مەیدان ! زمانیان ئەشکێو دەستێکیان ئەکەوێتە ئەملاو دەستێکیان ئەکەوێتە ئەولا •• لەپڕ لە لووتکەی لافلێدانو خەیاڵ پلاو دێنە خوارەوە ، هەزار کەلەكو کولەکی لەفزیو سەفسەتائی دێننەوە بۆئەوەی خۆیان دەرباز بکەن » •

گوڵسورخی کاتێ پێوەندی لەگەڵ ئەو کۆمەڵە مارکسییە پەیداکرد ، خۆی بۆئەوە ئامادە کردبوو کە بەناو ئاگرو دۆزەخو گەرداوا هەنگاو بنێ ، خۆی بدا بەدەم هەموو کارێکی شۆڕشگێڕانەوە کە پێی بسپێرن •• هەر بۆئەوەش کە کوڕە تاقانەکەیو «عاطیفە»ی ژنی لە گیروگرفتو ڕاوەدوونانی «ساواك» ڕزگار بکات بەنهێنی پەیمانی لەگەڵ عاطیفەدا بەستبوو ، وایدەرخەن

لای خەڵك كە گوایە خەریكن لەیەك جیائەبنەوە • عاطیفەش پێوەندی یەكـــی بەو كۆمەڵەوە بووە •• دوای ئاشكرابوونو گیرانی ئەندامانـــی كۆمەڵەكـــە «خوسرەو» گیراو عاطیفەش گیراو بـۆ چوار ساڵ خرایە زیندانەوە •• شایانی باسە «عاطیفەی گورگین» لە شاعیرە ناسراوەكانی ئێرانە •

گوڵسورخی ئاوێنەیەكی ڕوونی شیعرەكانی خـــۆی بوو ، شیعرەكانـــی شیعری بەرهەڵستیو بەرگری بوون ، خۆشی هەروەهابوو ، ئەو هەواڵانـــەی لە زیندانەوە لەوانەوە ئەبیستران كە لەگەڵیا بەنـــد بـــوون •• گیانـــــی شۆڕشگێڕیەتیو ئازایـەتیی ئەو بە خەڵك ئەگـەیـــەنن •• هاوزنجیرێكـــی گوڵسورخی دوای بەردانی گێڕاویەتەوە وتوویەتی :

« كاتێ خوسرەویان ئەبرد بـۆ لێدانو ئازاردان ، لەگەڵ ئەوەشـــدا كە قاچو قولی شوێنی سەدان قامچیی پێوەبوو ، هەوڵیئـــەدا بەپێوە بوەســتێ ، نەیئەهێڵا زیندانەوانەكان بچنە ژێر باڵیو كۆمەكی بكەن •• دانەكانـــــی چێڕ ئەكردەوەو برۆكانی كرژئـەبوونو سنگی ڕووتی ئەدرەوشایەوە • بـەم باڵاو ئالاییە پڕشكۆو پڕزامو ئازارەوە هەرچەندە بۆشی ئەشەلی ، بـــەلام ئازایانە هەنگاوی ئەنا ••»•

هەر ئەم هاوڕێیەی درێژەی بە قسەكانی داوەو وتوویەتی :

« گوڵسورخی هەر هەلێكی دەسكەوتایە ئەچووە لای هاوڕێكانـــــیو ورەیانی بەرز ئەكردەوە •• گوڵسورخی هەر لەبەر ئـــەوەی سەركەشو سەرگەرم بوو لە سێدارەیان دا ، تەنانەت ئەو تۆمەتەی دابووشیانە پاڵی تۆمەتێكی ئەوەندە گەورە نەبوو » •

یەكێكیتر لە هاو زیندانەكانی گوڵسورخی ئەڵێ : « گوڵسورخی زۆر هانی ئەوكەسانەی ئەدا كە تازە ئەخرانە ژێر ئازارو لێكۆڵینەوەو لێپرسینەوەو ورەیانی بەرزئەكردەوە ••دەستە پڕ زامو خوێنەكەی پیشانئەدانو پێی ئەوتن:

« با لە (کەتیرائی) و (رۆزبیە)ەوە فێر ببین » •

گوڵسورخی رۆزبیهی بە قارەمانی خۆشەویستی خۆی ئەزانی •• ئـــەو چەندین جار وتوویەتی : « تەنیا رۆزبیهێك بـۆ خۆش بوون لە هەمـــوو ڕێ دەرنەکردنو نەزاندوویەتیی حیزبێك بەسە » •

لە دادگادا لەوکاتەدا زۆر لەوانەی گیرابوون ئەڕووخانو ئەتلیسانەوەو بیروباوەڕو هەموو ڕابووردووی خۆیان ئەدا بەدەم بای سەرشۆڕیـــەوە •• لەو وەختەدا کە زوربەیان سەریان ئەنەواندو چەکمەیان ئەلێستەوە •• هـــەر لەوکاتەدا نەڕەی گوڵسورخی وەك گرمەی برووسکە لە دادگاکەداو لەگوێی ڕۆژنامەنووسانی هەندرانو ناوخۆدا دەنگی ئەدایەوە :

ـــ بە ناوی ئینسانەوە •• بە ناوی خەڵکەوە ••

ئەم دەنگە لە تەقینەوەی نارنجۆکێك کاریگەرتر بوو • دوایی ئەیووت :

ـــ من لە دادگایەکدا کە باوەڕم نە بە قانوونیەتو نە بە دەسەڵاتی هەیە ، هیچ داکۆکی لە خۆم ناکەم • من وەك مارکسی‌یەك ڕووم لە میللەتو لە مێژووە • چەنێ ئێوە بەدواما ڕابکەن من زیاتر خۆم دوورئەخەمەوە ، چونکە چەنێ لـــە ئێوەوە دووربم ، ئەوەندە لە خەڵك نزیکترم • چەنێ ئێوە ڕقو کینەتان بەرامبەر بیروباوەڕەکەم هەبێ ، سۆزو خۆشـــەویستی‌ی میللەت بۆ من زیاتر ئەبێ •• تەنانەت ئەگەر بشمخەنە گۆڕەوە ـ وەك نیازتان وایە ـ خەڵك لە لاشـەی من ئاڵاو سروود دروست ئەکات •

سەرۆکی دادگا بـــە لێدانی زەنگ قسەکانی بە گوڵســـورخی بڕی ، سەرهەنگێکی‌تر ئەیویست بە شێوەیەکی زبرو وشك قسەی تێگرێو بێ‌دەنگی بکات ، گوڵسورخی بە تەوسێکەوە زەردەخەنەیەك گرتی :

ـــ لە قسەکانی من ئەترسیت ؟

سەرۆکی دادگا بە تووڕەیی‌یەوە هاواری‌کرد :

ـــ من پێت‌ئەڵێم کە بێ‌دەنگ بیتو دانیشیت • چاوەکانی گوڵسورخـــی

پڕبوون لە گڕو خوێن ، چریکەو هاواری تا ئەهات بەرزتر ئەبـــووەوە ..
« فەرمان بەسەر مندا مەکە .. بەسەر دەستو پێوەندەکانتیا بکە ، وا نازانـــم دەنگم ئەوەندە بەرز بێ ویژدان نووستوویەکی وەك تۆ بێدار بکاتەوە ، مەترسە ! ئەبینی کە لەم دادگا ناڕەوایەدا .. ئا لێرەشدا سەری نێزەو سوونگی پارێزگاریتان ئەکات » . لەم کاتەدا دەستی بـــۆ ئەو سەربازانە ڕاکێشا کە لە دەوروپشتی داوەرەکانەوە وەستابوون ..

کاتێ دادگا فەرمانی مەرگی بەسەر گوڵسورخیو (دانشیان)دا دا ، تەنیا ئەو دووانە بە پێکەنینـــەوە دەستی یەکتریان بەگـــەرمی گوشیو باوەشیان بـــە یەکتری‌دا کرد .. گوڵسورخی وتی :

ـــ هاوڕێ !

دانشیان دووبارەی کردەوە :

ـــ ئەی بەنرخترین هاوڕێم !

ڕۆژنامەنووسو دەرهێنەرانی تەلەفزیۆنو هەموو ئەوانەی ئامادەکرابوونو بەتەمابوون شانۆیەکی باشیان لێ پێکبێنن ، نائومێد بوونو تەڵەکەکـــە سەری نەگرت .

نۆرەی قسەکردن هاتەوە سەر گوڵسورخیو ئەویش ئەیویست هەوێنو پوختەی ڕازی بوونی خۆی لە کەمترین وشەدا دەربڕێ .. بێدەنگی‌یـــەك بوو ، دوایی برووسکەکە کەوتەوە ناڵەناڵ .. زایەڵەی دەنگی گوڵسورخـــی وەك داهاتوو پیرۆزو ڕۆشن بوو :

ـــ هەموو خەڵکی ئێران ئەبێ ئەوە بزانن ، من لەبەرئەوە کە مارکسیمو هەڵگری بیروباوەڕی مارکسیزمم ، بۆیە فەرمانی مەرگم دەرئەکەن . تاوانی من هیچ شتێکی‌تر نی‌یـــە جگە لە بیروباوەڕەکـــەم . من لـــەم دادگایەدا کـــە ڕۆژنامەنووسانی هەندەرانیشی تیا ئامادەن ، ڕووی دەم ئەکەمە ئەوانو لـــە گاڵتەجاڕیو فێڵو فڕی ئەم فەرمانە ناهەقە ئاگاداریان ئەکەمەوە .. مەبەستیشمە هەمووکەس ئاگای لەمە بێت .. من تەواوی کۆمیتەو کۆمەڵە مافناسەکانـــی

جیهان لەم مەسەلەیە ئاگادار ئەکەم ‥ من پێتان ئەڵێم ئەم دادگایە هەر هیچ نەبێ ئەوەندە خۆی ماندوو نەکردووە تەنانەت دۆسیەکەشم بخوێنێتەوە ‥ من کە ئینسانێکی (مارکسی - لینینی)م و ڕێزم بۆ ئیسلامیش هەیە ، بە دەنگی بەرز ئەڵێم و هاوار ئەکەم کە لە هیچ کوێیەکی ئەم دنیایەدا لە وڵاتێکی دیل و پڕ چەوسانەوەدا حکوومەتی میللی دروست نابێ و ، ئەگەر دروستیش بێ ئەبێ هەر لەسەر بناغەی مارکسیزم دروست بێ ٠

دوا داو کە بۆ گوڵسورخی نرایەوە ئەوەبوو کە «داموون»ی کوڕە تاقانەی پێ ببینن ‥ لەگەڵ ئەوەشدا هەموو شاڕەگ و دەمارەکانی پڕ بوون لە خۆشەویستیی «داموون» ، بەڵام وتی : «نەء ‥ نامەوێ بیبینم » ، چونکە ئەیزانی تەنیا داموون ئەتوانێ کار لە شوورەی سەرسەختی و سەرگەرمیی ئەو بکا ٠ وتی : «نەء» ‥ بۆیە تاقانە کوڕەکەی نەدی و بەو سەرە بەرزو سەرکەشەوە سەری نایەوە ‥

کە خوسرەویان بە یەکێ لە دار سێدارەکانەوە ئەبەستەوە ، ئەو هەر پێ ئەکەنی ٠ «دانشیان»ی هاوڕێیان پێش ئەو بەدارێکەوە بەستبۆوە ، ئەیانویست دەستەسڕێکی سپیی لە چڵکا زەرد هەڵگەڕاو بەچاویەوە ببەستن ٠ خوسرەو ڕووی تێکرد :

— **ئەترسی ؟**

(دانشیان) شانێکی بۆ هەڵتەکاندو وتی :

— **وەختی ئەوەم نییە بیر لە ترس بکەمەوە ٠**

گوڵسورخی بە عەشقێکی سەیرەوە خەریکی هەڵمژینی شنەی بای بەیان بوو ، سەربازەکە چاوی (دانشیان)ی بەستەوەو هات بۆ لای ئەم ‥ ئەمیش وتی :

— برا ! چاوی من مەبەستەوە ٠ من ئەمەوێ سەیری تیشکی هەتاو بکەم‥ بە نیگای چاو سەیری ئاسمانی ئەکرد ‥ تیشکی ئاڵی هەتاو تازە بە سپێدەی بەیانیدا ئەپرژاو بڵاوئەبۆوە ‥

« چریکەم ئەم دیوارانە ئەڕووخێنێ • ئێوە ناتوانن چریکەم وەك لەشــی ڕێزە ڕێزەکراوو زامارم لە خاکدا بشارنەوە » •

باڵای «داموون» وەك سێبەرێکی ترسناك باڵی بەسەر مەیدانەکەدا دادابوو ، پەلکەکانی «عاطیفە» لە مەیانی «تیرچینگر» بەدەم شنەبای بەیانەوە شەپۆلیــــان ئــەدا •

ڕووی لولەی تفەنگیان کردە سەر دڵی گوڵسورخیو گوللەکان وەك پەلەوەری ئاگرین ئەفڕینو گوڵاڵە سوورەی سەر سینەیان ئەکردەوە •

کاتێ پەڕەی ژیانی خەباتکەرێ ، شۆڕشگێڕێ هەڵئەوەرێتە ســەرخاك ، ئەم خەڵکە چۆن ئەتوانن بە ساردو سڕی لە شەقامەکاندا بێ گوێدان بە ژیــان هەنگاو بنێنو خەریکی سفرە ڕازاندنەوە بن ؟؟

دوای گوللەبارانی گوڵسورخی کەوتنە کۆکردنەوەی ئەو بەرهەمانەی کە بە ناوی خۆیو نازناوی «داموون»ەوە لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا بــڵاوی کردبوونەوە ، بەڵام نەیانزانی کە بە نهێنیو نیوە ئاشــــکرا ، کتێبەکــــەی «سیاست هنر ، سیاست شعر»ی چاپئەکرێتەوەو لە ماوەی چەند مانگێکدا **(٥٠)** هەزار دانەی لێ ئەفرۆشرێ • ئەمــە تەنیا کتێبێکە جگــــە لە بەرهەمەکانــــی «بیهرەنگی» ئەوەندەی لێ فرۆشرابێت •

هەندێ پارچەو کۆپلەی هەڵبژاردەی شیعرەکانی گوڵسورخی

خامۆشی بەسەر دڵی ئەم هێلانەدا کشاوە
ئای !! ئای !! کوا ماڵێکی هێمن ؟
کوا خانوویەکی‌تر ؟
کوا سووریی هاوارەکانی بابەکی خوڕەم ؟
کوا کاوەی ئازادیی ڕۆژگارێکی‌تر ؟

« کجاست سرخی فریادهای بابك خرم »
کوا سووریی هاوارەکــــانی بابەکی خوڕەم
ل ٢٢

ئەبێ خۆشەویستی بفامین ‥ یاران !
ئەگەرچی هاوارەکانمان ناگەنە بەرەوە ‥
بەڵام ئەبێ ببن بە یەك
ئەبێ وەك « خەزەر » بخرۆشێین ‥
ئەبێ سووریی خوێن ببێ بە ئاڵا
ئەبێ دڵمان ببێتە سروودو ئاڵا
ئەبێ هەموو بەیانییەك لە«ئەلبورز» نزیکتر ببینەوە
ئەبێ ببینە یەك
ئەبێ بەهار
لە چاوی منداڵی کەنار شەقامی « ڕەی »دا
تەڕ و سەوز و پاراو بێ ‥
ئەبێ ئەو منداڵانە بەهار بناسن ٠

« سرود پیوستن »
سروودی یەکگرتن
ل ـ ٢٢

ئەبێ تیرێکیتر هەڵگری
ئەبێ لەگەڵ گوللەدا شەڕ بکەی
ئەوەی دڵۆپ ‥‥ دڵۆپ
بەسەر بانی غەریبا
بە ڕاڕەوی نەناسراوا
ئەڕژێ ‥‥
ئەوە خوێنی ڕژاوی جوانی هاوڕێیانە
ئەی گەرمترین هەتاو !
لەسەر شانمان هەڵبێ
ئەی گەورەترین سەرەتا !
ئەی تفەنگ ! ئەی وەفادار !
هاوڕێمان بە ‥‥
تا بڕۆین سبەینێ وەدەسخەین ٠

★ ● ★

ئێمە لەناو ئاگرو خوێنا گۆشکراوین
سەیری دەستمان بکە ‥
ئێمە بە باوەڕی گۆشتو گوللەو مەرگەوە
پێغەمبەرانی ڕووتی ڕەنجو ئازارین ‥‥
سەیری دەستمان بکە ‥‥ ئێمە ئەوانین ‥‥

★ ● ★

ئەو ڕۆژە هەر دێ
کە ئاسمانی باغ بکرێتەوە
هەموو سەروە تێکشکاوەکانی دارستانیش
لە داخی مەردو شەهیدانی خۆیان
بالآیان ڕاست ئەکەنەوە ...
هەموو ئەو دەستە شەهیدانەش
ئەو دەستانەی توانای خۆشەویستییان هەیە ...
ئاسوودە ئەبن ...

★ ● ★

بابە ! ناوی گوڵی سارا
ئەو گولانەی خۆشەویستن ...
بۆمان بکە بە ئاوازو بە گۆرانی

★ ● ★

تۆ هەمیشە بێدار بە
هەر هەتاو کەوت
من کراسە سوورەکەی تۆ لەبەر دەکەم
ئەوان زۆر چاك تۆ ئەناسن
تۆ کە ڕۆژگارێکی بێداری
هەموو ڕۆژێ ئەیانکوشتی و ئەیانکوشتی
ئەوان بوون کە هەموو ڕۆژێ
خوێنی تۆیان ئەسڕییەوە ...
بەلام ئەوان نەیانئەزانی ،
کە کراسە سوورەکەی تۆ
یەك ئەیداتە دەست ئەوی‌ترو ،
بەناومانا هەر گەشت ئەکا .
بابە ئارام بە !
ئێمە ئەمڕۆ تۆ بە خوێن ئەنووسین
هەموو ڕۆژێ تۆ ئەنووسین ...

★ ● ★

ئەو لێرەیە و لە گشت شوێنێ
بەو هاوارو ئاوازەوە ...
تۆ هەر لە شمشاڵی شوان‌دای
بە ئالآی بەرزی مشتتەوە ...

هەر بەڕێوەی ...
سوپاش ئامادەی تۆڵەیە ...
تۆ هەر لە شمشاڵی شوانْدای
نەوشێروان مرد .. مرد و چوو بۆ دۆزەخی نەفرەت
تۆ نەمردی ، سەرفراز مای
ئەوان هاتن و سەریان بڕیت
تیریان لێدای ...
تۆیان بڕی ..
فڕێیان دای ...
هەر نەمردی ... تۆ نەمردیت و هەر نایشمرۆی ...
لەناو بورج و شوورەکاندا
خوێنی تۆیە ...
هێنی سۆزە پاکەکەتە
لە شار ... شارا
گڕی ئاگری بێدارین ...
شار لە تۆدا سووتا
نەوشیروانیش سووتا
هەموو شتێ سووتا ... سووتا ...
تۆ نەمردی و سەرفراز مای
باغی مژدەت رازاندەوە
تۆ هەر لە شمشاڵی شوانْدای و ،
پیاوی باوەڕی ...
تۆ هێشتاکە بەو هاوارو ئاوازەوە
لەناو کووچەو باغەکانی «نیشاپوور»دا
هەر (انا الحق)ە سۆزی تۆ
گۆرانیی تۆ ...

★ ● ★

هاوڕێ ئاخۆ بیرت چۆنە ؟
ژیان چییە ؟
مەرگە لەپێناوی عەشقا
یا ژیانی هیچ و پووچە
یا ساتێکە لە نێوان مان و ڕۆیشتندا

« آوازهای پیکار »
بەستەی خەبات
ل ٢٣ ـ ٣٢

ئەی دوو چاوی گەش‌و پڕ ڕۆشنی !
لەناو ڕووباری سۆزی وتەتا
هەزاران هەزار مەلەو هەڵئەفڕێ
بە بێ تۆ منیش ...
کۆترێکم بێ باڵ ، بە بێ پەڕو پۆ ...
ناتوانم بفڕم ...

« أی پریشانی »
ئەی داماوی
ل ـ ٣٢

کاتێ شەو دێ‌و لە دەرگا ئەدا
بە خۆم ئەڵێم بەیانی بەو هاوڕێیانەم
ئەڵێم کە لە ڕوونی‌دا ئەگرین ...
گریان پیشەی هەورە
من‌و تۆ بە پەنجەی وەك شمشێرەوە
بە حەرفی وەکوو باروتەوە ...
ڕووتی ناهیلێن‌و ... بە هاوار ئەڵێین
هەتاو هەر بۆ ئێمەیە ...

« فردا »
سبەینێ
ل ـ ٣٤

زامی قووڵی دەستی دوژمن
وا بە تەختی سینەتەوە ...
بەڵام ئەی سەروی ڕاوەستاو
تۆ ڕاهاتووی ئەبێ هەر بەپێوە بمری
گۆرینی خەنجەر و خوێن هیی تۆیە
مەڵێ کۆچ کەو ، ...
سروود و نەغمەی سەرکەوتن
هەر هینی تۆن ..
هەرگیز گیانە !
چاوەکانت بەم شێوەیە ڕۆشن نەبوون ...

★ ● ★

ئەم خەڵکە ..
ناوی مەزنی تۆ

ئەکەن بە سروودی نیشتمانی ...
ناوی تۆ ئالآی ئێرانه
(قەزوێن) بەناوی تۆوە زیندووه

« شعر بی‌نام »
شیعری بێ‌ناو
ل ـ ٣٦

ئەی چاوی ئەو گیایانەی وا ،
سەریان لە خاك دەرنەهاتووه ...
ئاخۆ لێزمەی بارانی ئەم ڕۆژهەلآتە کەی ئەبینن ؟!
ئەوەیە لە ناو دلۆپی خوێنی شەهیدەوە
بەتالیۆنی مەلی سپی
خەمنامەی پڕ لە سەرسامی و دیلی ، ئەبەن بۆ بورجی خوێنینی گڕ گرتووی ،
بابەکی خوڕڕەم ...
ئەو بورجەی بێ بەرگری‌یە ...
ئەمە خاکی منە ... کەوا ئەگری
ئەمە خاکی منە ... کەوا ڕووتە
دەمێکە باران ناباریّ
ئەی گریانی ئەو هەورانە بۆ کویّ چووە
هەتا ڕووتیی ئەم کێلگانە
بە خوێنی خۆی دابپۆشیّ ؟!

★ ● ★

تۆپی زەوی لەکوێوەیە ؟
ئاخۆ لە کوێی ئەم دنیادا من وەستاوم ؟
بە بارێ هاواری نووستوو خوێنینەوە
ئەی خاکی من !
ئاخۆ لە کوێی ئەم جیهانەدا وەستاوم ؟

« سرودهای خفته »
سروودە نووستووەکان
ل ـ ٣٧

★ ● ★

لەشی تۆ زنجیرەی شاخی « ئەلبورز »ە
یەکەمین بەفری سال ، لە هەردوو کێوی پێلووتدا
خەوی ڕووبارێکی وێرانکەر ئەبینێ

لە بەهاری هەموو ساڵێکدا
هەرگیز خەنجەری جەللادان ناتوانن
لە پشتەوە کارت لێ بکەن
لەشی تۆ دنیایەك چاوە .

« تو »
تۆ
ل ـ ٣٨

لەبەر بارانا نووستوو

لەنێوان خەنجەرو دیوارا دەستێ هەیە
لەنێوان خەنجەرو دڵدا دەستێ نی‌یە
بێ پێ بە پێپیلکەکاندا دێمە خوارێ ...

★ ● ★

لەیلام لەودیو پەنجەرەوە
هەموو دەمێ نوقمی خەوە ...
باش ئەزانێ بەرە بەیانیان ،
من بە بێ دەست ئەڕۆم بۆ لای ،
یارم نی‌یە پەنجەرەکەی بکەمەوە !

★ ● ★

ڕەنگی لمی قەراخی عەممان ناچێتەوە
ئەوە گۆناکانی منە ... هەر ئەڵێی دەشتی سووتاوە
وەختێ کە تۆ بە بێ‌پەنا
لەناو دەریادا ئەبینم ...
لەنێوان خەنجەرو دڵا دەستێ نی‌یە .

★ ● ★

تۆ نووستووی ؟
یان بێداری ؟
تۆ ئەتەوێ هەتاو بەری بیبەی بۆ شار ...
هەتاکو ئەو گەڕەکانەی ...
لەبەر بارانا نووستوون گڕ تێ‌بەردەی
تا لە کەناری ڕووبارا چاك بزانن

ئاگر ‎..‎ ئاگر ‎..‎ تا هەتایە
لەژێر خۆڵەمێشا نانوێ ‎.‎

★ ● ★

تۆ لە ڕکەی شاخەوە و لە ژێر لێزمەدا ، بۆ دامێن دێی
لە کەنارەوە تۆ دێی تا
ڕووەو بەیان پەنجەرەکان بکەیتەوە ‎.‎

★ ● ★

بە ڕەشیی هەردوو چاوی تۆ
من ئەمەوێ کە بنووسم ، لە قەراخی ئەم باغەدا
دەستێ هەمیشە چاوەڕوانی دەستێکیتره
چاوێ هەیە هەرگیز ناچێتە خەو ‎...‎

ل ٣٨

★ ★ ★

قوڕگی ناوێ

موحەممەدی قازی یەکێکە لە ڕۆشنبیرە کوردە بەناوبانگەکانی ئێران ‎.‎ بە گەورەترین وەرگێڕی فارسی دائەنرێ ‎.‎ لەم ساڵانەدا تووشی نەخۆشییەك ئەبێ لە قوڕگیدا ‎.‎ قوڕگی پیشانی دوکتۆر ئەدا ‎.‎ دوکتۆر پاش تەماشاکردن ئەڵێ : ماموستا ! بەداخەوە ئەبێ قوڕگت دەربێنین‌و ئیتر لەوەودوا قسەت پێ ناکرێ ‎.‎ جا ئەڵێی چی ؟ دەریبێنین یا نە ؟

ئەویش لە وەڵاما ئەڵێ : قوڕگم بۆچییە ؟ دەریبێنە ‎.‎ لەم وڵاتەدا بنیادەم کەی ئەتوانێ قسە بکا تا پێویستی بە قوڕگ بێت !‎.‎

بەبۆنەی ساڵی منداڵانی جیهانەوە

چراوگ

چیرۆکی : غسان كنفاني
وەرگێڕانی بە دەستکاری‌یەوە بە شیعر : شێرکۆ بێکەس
ئامادەکردنی بۆ سەر شانۆ : کاوە ئەحمەد میرزا

حیکایەتخوان :

هەبوو •• نەبوو
لە کۆندا •• زوو
پاشایەك بوو
ئەم پاشایە دڵێکی بوو
وەك کانیی ڕوون ،
بێگەردو پاك
لەناو خەڵکا •• خۆشەویست بوو
پاشای پیرەمێردی ،
پیاو چاك ••
هەبوو •• نەبوو
ڕۆژ هاتو چوو
بەیانی‌یەك •• وەختێ وڵات
لە خەو هەستا
پشکۆی هەواڵێکی ناخۆش
بەسەر دەستو دڵیا چزا :

پاشا مردو •• شار شڵەقا
شار ڕەش‌پۆش بوو
شار ئەوەندەی‌تر غەمگین بوو
چونکە پاشا ••
دوای خۆی تەنیا ،
کچێکی لەپاش بەجیٚما
کچ منداڵ بوو •• نەیئەتوانی
حوکم بکا ••
بەڵام پاشا •• وەسیّتێکی
بۆ شازادەی بچکۆلانە •• جیٚهێشتبوو
وەسێت تەنیا چەند دێڕێك بوو :

شـــــازادە « وەسیەتەکە ئەخوێنێتەوە » :

بۆئەوەی بیٚیتە سەر تەختی
پاشایەتی ••
ئەبیٚ بڕۆیت خـۆر دابگری
دایگریت‌و •• بیهێنیتە ناو کۆشکەوە
ئەگەر نەیکەی سزای ئەنجام
ئەبیٚ تا ماویت ژیانت
لەناو سنووقێکی تەختەی
داخراودا ، بەسەربەری •

ـ تاریکی ـ

حیکایەتخوان :

هەر دوای ئەوەی
کە شازادەی بچکۆلانە
وەسیەتی باوکی خوێندەوە ••

ناردی بەشوێن
حەکیم‌و دەمڕاستی کۆشکا
پێی‌وت : باوکی
چ‌کارێکی سەخت‌و ستەم
لەمی منداڵ داوا ئەکا .

حەکیــم :

ئەی شازادەی بچکۆلانە
چی ئەفەرمووی ؟

شــازادە :

وەسێتێکە هێنانەدیی
زۆر گرانە ..
من نامەوێ بێمە سەرتەخت
بمە پاشا !

حەکیــم :

بەڵام ئەی شازادەی نەوجوان
لە کۆنەوە .. یاسای نووسراو
یاسای وڵات
وای داناوە ..
شازادە کوڕ بێ .. یاخود کچ
ئەبێ تاجی پاشایەتی ..
لەسەر بنێت

شــازادە :

بەڵام .. بەڵام
من نامەوێ بمە پاشا !

حەکیــم :

کچە پاشایت‌و .. تاجیش هەر ،

هینی خۆته •• بینێیته سەر •
ئەی شازادە ••
ئەم وڵاتە •• دێرزەمانە
بەختیارەو کامەرانە ••
چونکە یەك بەیەکی ئێمە ••
بۆ کاری خۆی
تێ کۆشیوەو •• ڕاپەڕیوە ••
ئەی شازادە •• پاشای باوکت
دنیای دیوە •• دانا بووە
لەخۆڕایی نەیوتووە ••
یان ئەبێ خۆر دابگریتو ،
بیهێنیتە ناو کۆشکەوە ••
یاخود ئەبێ هەتا ماوی
ژیانی خـــۆت ••
لەناو سنووقێکی تەختەی ،
داخراودا ، بەسەربەری !

شـــازادە :

کەواتە هەوڵ ئەدەم بچمە
سەر لووتکەی ئەو کێوە بەرزەی ؛
هەموو ڕۆژێ
خۆر بە لایدا دێتو ئەچێ
تـــۆ ئەڵێی چی ؟!

حـەکیـــم :

ئەی شازادەی پچکۆلانە
پێویستە هەر خـــۆت بەتەنیا

خـــۆر دابگری
بە بێیارمەتیی هیچ کەسێ !
– تاریکی –

حیکایەتخوان :
ئا بەوجۆرە کچی پاشا
بە شاخی بەرزا هەڵگەڕا
کاتێ گەیشتە سەر لووتکە
بینی هێشتا خۆر زۆر دوورە
زانی هیچ‌کەسێ ناتوانێ
خۆر دابگرێ
بەوجۆرە •• ڕۆی
کە هاتەوە کۆشك‌و تەلار
پەست‌و دڵتەنگ
چوەوە ناو ژوورەکەی خۆی

شـــازادە :
چی‌بکەم ؟! •• چی‌بکەم ؟!
من ناتوانم
خـــۆر لێرانە ئامادەکەم !

حیکایەتخوان :
ئیتر هەتاکو چەند ڕۆژێ
کچی پاشا ••
لە ژوورەکەی خۆیدا تەنیا
درشت •• درشت
فرمێسکی چاوی هەڵئەڕشت
بەیانی‌یەك •• شازادەی مات

تەماشای کرد
پارچە کاغەزێکی بچووك
لەژێر دەرگای ژوورەکەیدا
دانراوە ••
ئەوسا ڕایکردو هەڵیگرت

شـــازادە « کاغەزەکە ئەخوێنێتەوە » :
لەناو ژووری داخراودا
خۆر سەر لە هیچ کەسێ نادا
هەرگیز •• هەرگیز ••
قەت ناتوانی
لەناو ژووری داخراودا
خۆر هەڵێنی •

« دوای ئەوە کاغەزەکە ئەخاتە لاوە »
سەرم سوڕماوە ••
تێ ناگەم
ئـەم کاغەزە سەیرە چی‌یە ••
با پاسەوانەکان بانگ کەم
ئەی پاسەوان ••
ئەی پاسەوان ••

پاســـەوان :
بەڵێ •• بەڵێ •• شازادەی جوان
ئەفەرمووی چێ ؟!

شـــازادە «دوای ئەوەی نووسینەکەی تەواو دەکات » :
هەر دەستبەجێ
ئەم نووسراوە ••

ڕاگەیێنن بە گشت کەسێ

پاســـــەوان :

بەڵێ •• بەڵێ

هەر ئیستەکێ •

جــارچـــی « لەبازاڕدا » :

ئەی خەڵکینە

گوێ ڕابگرن

یەك یەکتری ڕابسپێرن

فەرمانی کچی پاشایە ••

هەرکەس بتوانێ یارمەتیی

شازادەی خۆشەویست بدا ••

خۆر دابگرێو بیهێنێتە ناو کۆشکەوە ••

لە پاداشتا ••

دۆڕو مرواری وەرئەگرێ

پیاوێکی ڕێبوار (١) :

بانگەوازێکی زۆر سەیرە !

پیاوێکی‌تر (٢) :

کێ ئەتوانێ خۆر دابگرێو ،

خــۆر هەڵگرێ ؟!

پیاوێکی‌تر (٣) :

ئێمە برسێتیو نەبوونی

هێزی ئەژنۆی لێ بڕیوین

ئینجا سەربار ••

خــۆر دابگرین ؟!

پیـــاو (١) :

ئەوا دیسان
هەر بە ناوی شازادەوە
کەوتنە هۆنینەوەی پیلان !

پیـــاو (٢) :

ئەم کاسانە
هەزار ژێر کاسەیان هەیە !

پیـــاو (٣) :

کوێرەوەری •• نەبڕایەوە ؟!
دەردەسەری •• نەبڕایەوە ؟!

ژنێکی ڕێبوار (١) :

لەوە ئەچێ
کچی پاشا
شێت بووبێت •• شێت
ئەگینا چۆن
مەحاڵی‌وا داوا ئەکا ؟!

ژنێکی ڕێبواری‌تر (٢) :

من لەگەڵ قسەی تۆدا نیم
پێم‌وایە شازادە ئێجگار
داناو زرنگ‌و هوشیارە
چونکە عەوداڵی گەیشتن
بە مەحاڵە !

پیـــاوێك :

بەسە •• بەسە
توخوا ئەگەر نەیبڕنەوە ••

ئێمە چیمان داوە لەمە ..
گەر توانی‌یان خۆر دابگرن
ئەوا من خـۆم یەکەم کەسم
پشتیان ئەگرم !

پیاوێکی‌تر :

ئەی باشە گەر نەیان‌توانی ؟!

پیاوەکەی پێشوو :

ئەوسا هەڵوێستی لەبارتر
هەڵئەبژێرم !

– تاریکی –

حیکایەت‌خوان :

لەدوای ئەوەی کەس نەیتوانی
یارمەتیی شازادە بدا ..
ڕۆژی دوایی
حەکیمی کۆشك
چوەوە لای .. کچی پاشا .

حەکیم :

ئەی شازادە ..
ئەو مۆڵەتەی پێت درابوو
وا خەریکە کۆتایی بێ !

شازادە :

لەبەرئەوەی
داخوازیی باوکم شتێکە ،
بەجێ‌هێنانی گرانە
داوا ئەکەم .. مۆڵەتەکەم
درێژتر بێ !

حەکیم :

ئەی شازادەی بچکۆلانە
پاشا بەرلەوەی ئەمری خوا بەجێبێنێ ..
پێی وتم هەر دوای مردنی
پێش شتنی
پێویستە مۆمێکی گەورە داگیرسێنم
جا ئەگەر مۆم توایەوەو .. تۆ
هێشتا وەسیەتەکەی باوکت
نەگەیاندبوە مەرامو جێ
ئەوسا ئەبێ کچی پاشا
ئامادە بێ بۆ ئەنجامی
پڕ لە سزا !

شازادە :

هەرگیز .. هەرگیز
من ناتوانم ئا بەمجۆرە
ببمە پاشا
هەرگیز .. هەرگیز

ـ تاریکی ـ

حیکایەتخوان :

لە کاتێکدا کە شازادە
نوقمی خەمو پەژارە بوو
لەدەرەوە ..
لە بەردەرگا
پیرەمێردێ .. هەوڵی ئەدا
ملی ئەنا .. بچێتە ناو

ژووری کۆشكو تەلارەوە ••
بەلاّم گاردی بەردەم دەرگا
دەریان ئەکرد
نەیان ئەهێشت ••
پیرەمێردیش •• کابرایەك بوو
گەلێ جیڕ بوو
لەسەر چوونە ژوورەوی ناو تەلار •• ئیجگار
ئێجگار سوور بوو !

پیرەمێرد « لە بەردەمی دەرگای کۆشکدا » :
تکا ئەکەم
ڕێگەم بدەن •• بچمە ژوورێ
من ئەمەوێ
یارمەتیی شازادە بدەم !

پاسەوان « بە گاڵتە پێکردنەوە » :
بڕۆ •• داماو
یارمەتیی چی ؟!
ئەی پیرەمێردی خەڵەفاو
چۆن بە ڕاستتە
تۆ ئەتوانی
یارمەتیی شازادە بدەی
وەی •• وەی •• وەی •• وەی ؟!!
تەواومان کرد ••
خۆرمان داگرت !!

پیرەمێرد :
باشە ••• بەلاّم

به شازادەی ڕاگەیێنن
لەکاتێکدا پیرەمێردێ
ڕێگەی نەدرێ بــۆ ژوورەوە
ئەی چۆن چاوی
بڕیوەتە ئەوەی ڕۆژێ
خــۆر بباتە ناو کۆشکەوە ؟!

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەم ساتەدا ••
پیرەمێردی •• پشت کۆماوە
بەر دەرگای کۆشکی بەجێهێشت
کچە پاشا ••
ویستی هاواری لێ بکا ••
بەڵام پیرە
لە کۆڵانی ئەو ناوەدا
لە چاو ونبوو

شـــازادە :

ئەی پاسەوان
هۆ پاسەوان
کوێوە ڕۆی ئەو پیرەمێردە ••
لە سەر عەرد بێو لە بن عەرد بێ
داوا ئەکەم •• بیدۆزنەوە ••
تا بیدوێنم !

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەدوای ئەوەی پاسەوانان

ئێجگار گەڕان ..
شەقام .. شەقام
کۆڵان .. کۆڵان
بەڵام پیرەمێردیان نەدی ،
گەڕانەوە ..
چۆن ڕۆشتبوون واش هاتنەوە !

شـــــازادە « سەرکردەی پاسەوانان لە بەردەمیا وەستاوە » :
دەربارەی ئەو پیرەمێردەی
کە دەرتان کرد
پرسێك ئەکەم ؟!

سـەرکردەی پاسەوانەکان :
فەرموو چێت ئەوێ بپرسە ؟!

شـــــازادە :
ئایا ئەمە یەکەم جارە
کە پیرەمێرد ..
ڕوو بکاتە ئەم تەلارە ؟!

سـەرکردە :
هەموو ئێوارانێ هەر دێ
بەڵام گاردی بەردەم تەلار
ڕێی لێ ئەگرێ
چونکە ئەڵێن ..
کابرا شێتو خەڵەفاوە !

شـــــازادە :
شێوەو ڕەنگی
کابرا چۆنە ؟!

سەرکردە :

پیاوێکی ڕووتو هەژارە
زۆر پیر بووە ••
بەردەوامیش •• چراوگێکی
لەگەڵ خۆیدا •• هەڵگرتووە !

شازادە :

ئەگەر سبەینێ ئێوارێ
ئەو پیرەمێردە هاتەوە ••
ڕێی بدەن با بێتە ژوورێ

سەرکردە :

بەڵێ •• باشە !

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

ڕۆژی دوایی
مامە پیرە •• نەهاتەوە ••
شازادە خەم دایگرتەوە ••
کاتێ لە ژوورەکەی خۆیدا ••
نائومێد بووبوو •• ئەگریا ••
نامەیەکی تری بینی ••
فڕێ درابوە بن دەرگا
ئەوسا ڕای کرد
نامەی هەڵگرت

شازدە « نامەکە ئەخوێنێتەوە » :

« دەرفەت کەمە
مۆمی گەورە وا خەریکە بتوێتەوە
گرێ کوێرەی گیروگرفت

بەم گریانو دۆش داماٸە
ناکرێتەوە »
چی بکەم ؟! چی بکەم ؟!
تۆ بڵێی لەم ناوچەوانە
وا نووسرابێ
ژیان لەناو سنووقێکی داخراودا •• بەسەربەرم ؟!
خوایە چێ بکەم ؟!
خوایە چارێ ؟!

شـــازادە « ڕووئەکاتە سەرکردەی پاسەوانەکان » :

ڕاسپێرە ••
من ئەمەوێ لە ئێستەوە
لە سەرانسەری وڵاتدا ••
ورد بگەڕێن
هەرچی پیاوێکتان بەدی کرد
چراوگی وا •• بەدەستەوە
ڕەوانەی کەن •• بێتە ئێرە !

ســـەرکردە :

ئەمە هەمووی
تەنیا لەبەر
پیرە مێردێکی خەڵەفاو ؟!

شـــازادە :

من •• پێویستە
ئەو پیرەمێردە ببینم
کێ ئەڵێ چار

لای ئەو نی‌یە !؟

ـ تاریکی ـ

حیکایەتخوان :

لەسەر فەرمانی شازادە
بۆ سبەینێ بەیانی زوو
تاریك‌و ڕوون ••
سەرکردەی گشت پاسەوانان
پاسەوانی دانا لەسەر :
سەری جادەو •• پێچی کۆڵان
ئەمری دانێ :
چاوەڕوان کەن •• هەتاوەکوو تاریك دادێ
ئەوسا هەرچی
پیاوێکتان دی
چراوگێکی پچکۆلانەی هەڵگرتووە
بیگرن ، دەم‌ودەست‌و خێرا
بینێرن بـۆ کۆشکی پاشا
بـۆ •• ئێوارە
شازادە هەستاو ڕووی کردە
بەر پەنجەرە ••
غەمبار •• دانیشت
تەماشای ڕێگەو مەیدانی
بەردەم کۆشکی گەورەی ئەکرد
چاوەڕوان بوو
بگەنە لای
ڕیزە پیاوی چرا بەدەست !

لەپڕێکدا •• کچە پاشا
سەرنجی دا ••
دیمەنێکی سەیری بینیو ؛
سەری سوڕما

سەرکردەی پاسەوانەکان « لە بەردەمی دەرگای کۆشکەوە » :
بیکەنەوە ••
هەرچی دەرگای ئەم کۆشکەیە
بیکەنەوە ••

حیکایەتخوان :
هێندەی نەبرد
لە گشت لاوە
چرا بەدەست لە بەردەرگای
کۆشکی پاشای •• خڕ داخراو
گردبوونەوە ••
ڕیز •• ڕیز •• بە پاڵی یەکەوە
هەتا ئەهات •• چرا هەڵگر
زۆرتر ئەبوون
بە بێئەوەی دەرفەتیان بێو ،
پێ بنێنە ناو کۆشکەوە •

سەرکردەی پاسەوانان « لە بەردەمی شازادەدا » :
ئەی شازادە ••
دەرگاکانی کۆشكو تەلار دەنگن ، بەرگەی
چوونە ژوورەوی ئەم خەڵکە
زۆرە ناگرن
چی ئەفەرموون ؟!

شـــــازاده :

بیرووخێنن ••
هەرچی شوورەی بەرزی کۆشکە
بیرووخێنن ••
هەتاکوو بێنە ژوورەوە ••

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەسەر فەرمانی شازادە
هەر ئەو شەوە
چی سەربازو پاسەوان بوون
کەوتنە ڕووخاندنی شوورە
بۆ بەربەیان
تەخت کران
ئەوسا کچە پاشای سەلار
لە ژوورەکەی هاتە دەرێو ،
ڕووی کردە ناو ،
باخچەی جوانی کۆشكو تەلار !

شـــــازادە « لەگەڵ سەرکردەی پاسەوانەکاندا » :

سەرنجتدا ؟!
ئەو پیرەمێردەت ناسیوە ،
لەناویاندا ؟!

سـەرکردە :

ئەی شازادە ••
چۆن بتوانم بیناسمەوە ••
لەکاتێکدا ••

دەمچاوی هەر هەموویان
وەکوو یەکە !

شـــــازادە :

هەتا ئیستە
نەمئەزانی
لەناو ئەم وڵاتەی مندا ..
ئا ئەمەندە ..
زۆرە چرا !

سـەرکردە :

وا دیارە لە دز ئەترسن ؟!

شـــــازادە :

نەء .. نەء
کاتێ کە تاریکی دادێ
هەموو پیاوێ
چراوگەکەی خۆی هەڵئەگرێو ،
بە ڕووناکی ..
ڕێگە ئەبڕێ !

حـەکـــیم :

ئەی شازادە
تۆ ئەتوانی
هەر بە یەك جار
ئەم چرایانە هەڵگری ؟!

شـــــازادە :

بێگومان .. نەء !

حـەکـــیم :

هەروەهاش خـــۆر

زۆر گەورەترە لەوەی کە پیاوێ
یاخود ژنێ ••
بە تەنیا خۆی هەڵیبگرێ !

شـــازادە :

ئا •• ئێستەکە لە مەبەستی
باوکم بە چاکی گەیشتم
ئەم چراوگە پچووکانە
هەر هەموویان کە پێکەوە
گردبوونەوە ••
ئەبن بە خۆرو ئەوساکە
دێنە ناو ژووری کۆشکەوە !

حـەکــیم :

بەڵێ •• وایە
بەڵام شازادە بڕوانە ••
تەماشا کە !
سەرنج بدە •• چۆن لە نێوان
پەنجەرەوە ••
بەرەو ناخی کۆشكو تەلار
خۆر مل ئەنێ
بۆ ژوورەوە !

شـــازادە :

ئێجگار سەیرە ••
یەکەم جارە
ئەمە ڕوودات !

حەکـــیم :

بەڵێ شازادەی میهرەبان
یەکەم جارە ئەمە ڕوودات
چونکە تۆ شوورەو دیواری
کۆشکت ڕووخان
ئەی نازانی ؟!
ئا ئەو شوورەو دیوارانە
بووبوونە هۆی
ئەوەی بە زۆر
ڕێی هاتنە ژوورەوە بگرن
لە تیشکی خۆر

« وچـــان »

ئەوا ئیتر لەئیستەوە
بووی بە پاشا
چونکە وەسیەتەکەی باوکت
بەجێ‌هێناو ،
توانیشت خۆر
بهێنیتە ناو کۆشکەوە !

پێداچوونەوەی هەندێ بیرو ڕا
لە دەوروبەری ڕێنووسی کوردیءو یەکخستنیدا

موحەممەدی مەلا کەریم

دۆستی خۆشەویستم کاك جەلال دەباغ ، دوابەدوای وتارەکەی من لە هاوکاریی ژمارە ٤٢٥ی ڕۆژی ٨/٥/١٩٧٨و وتارەکەی کاك حوسێن عارف لە هاوکاریی ژمارە ٤٢٦ی ڕۆژی ١٥/٥/١٩٧٨دا لەمـــەڕ یەکخستنی ڕێنووسی کوردی‌یەوە ، وتارێکی لە ژمارە ٢٩٣ی ڕۆژی ٢٧/٥/١٩٧٨ی بیری نوێـــدا بڵاو کردەوە • ئەویش لەو بابەتانـــە کۆڵیبوەوە کـە منءو کاك حوسێن لێ‌یان دوابووین • بەڵام لە دووتوێی وتارەکـــەیدا ڕەخنەی لە چەند پارچەیـەکی وتارەکەی من گرتبوو و بیری تایبەتیی خۆی بەرانبـــەر بەو بیرانـــەی مـن دەربڕیبوو • بۆیە منیش پێم‌خۆشە بە چەند لاپەڕەیەك لەو بیرانەی کاك جەلال بکۆڵمەوەو بەپێی تێگەیشتنی خۆم ڕووی ڕاستی قسەکانی خۆمءو بۆنەچوونـی کاك جەلال لە هەندێ لە بیرەکانیدا بخەمە ڕوو[(١)] •

کاك جەلال ڕەخنەی لەوە گرتبوو کەوا من بیرنەکردنەوەی زووی کوردم لە داڕشتنی شێوەیەکی تایبەتی بۆ دەنگی کوردی گێڕاوەتەوە بۆ موسوڵمانەتیمان [کە ئایینی ئیسلام لە سەرەتای هاتنیەوە بۆ کوردستان ، تیپی عەرەبیی کردووە

---

(١) هەرچەند ماوەیەکی کەمیش نا بەسەر بڵاوکردنەوەی ئـەو سێ وتارەدا تێپەڕیوە کە ئەم وتارەیان دوابەدوا نووسراوە ، هێشتا لەبەر بایەخـــی بابەتەکە ــ بە بۆچوونی خۆم ــ بە پێویستم زانی ئەم وتارەم بڵاو بکەمەوە کە وەختی خۆی دەرگای هەردوو ڕۆژنامەی (هاوکاری)و (بیری نوێ)و گۆڤاری (بەیان)و (ڕۆژی کوردستان)ی لە ڕوودا داخرا •

به تیپی پێنووسینمان ، خوا به زمانی عەرەبی نووسیبێتمان یا به فارسی یا بـــه کوردی]و بۆ ، پێوەندی دێرین‌و لەمێژمان لەگەڵ کولتووری عەرەب‌و فارس‌و ، نووسیبووی هۆی ئەم بیرنەکردنەوەیە ئەوە نی‌یە کە من نووسیومە ، بەڵکـــــو « هۆی سەرەکیی ئەو ڕاستی‌یەو گەلێ گیروگرفتی‌تری زمان‌و نووسین ئەوەیە کە کورد قەوارەیەکی سیاسیی خۆی نەبوە » •

من ئەمەم بەلاوە هەڵەیەو قسەکەی خۆم بەلاوە ڕاستە ، چونکە کاتێ کە ئایینی ئیسلام هات ، هەستی نەتەوەیی نە لەناو عەرەب‌و نە لەناو کوردو نە لەناو هیچ گەلێکی‌تردا پەیدا نەبووبوو تا ناکۆکی‌یـــەکی نەتەوەیی لەنێوان عەرەب‌و گەلانی ئەو وڵاتانەدا پەیدا بێ کـــە ئیسلام داگیری کردن • ئیسلامەتی خۆی وەك ئایینێکی « ئوممی » هاتە ئاراوە کە داوای ئوممەی‌یەتێکی ئیسلامی ئەکات « وان هـــذه امتـــکم امـــة واحـــدة ، وانـــا ربکـــم فاعبـــدون » ، « انما المؤمنون اخوة » • مەبەســـتم لە ئوممەی‌یەتی ئیســـلام ئەوەیـــە چۆن جووڵانەوەی چینایەتی جیاوازی لەنێوان ئەندامانی چینەکـــەدا ناخا بەگوێرەی نەتەوەیان ، ئیسلامەتیش هەروا جیاوازی لەنێوان موسوڵمانانا ناخا بـــەگوێرەی نەتەوەیان • ڕاستەکەی ئیسلام بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بوو نەك نەتەوەیی • هەر بۆیەش وا زوو بەئاسانی توانی ئەو هەموو وڵاتەی ڕۆژهەڵات‌و ڕۆژاوا داگیر بکات • پاشانیش کە کێشە لە هەموولایەکەوە سەری هەڵدا ، مەسەلەکە هـــەر نەتەوەیی نەبوو ، مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتی‌و چینایەتی بوو هەرچەند لە هەندێ شوێنیش شێوەی نەتەوەییی پێوە دیاری دابێ • ئەمە لای هەموو ئەوانەی کـــە مێژووی خەباتی کۆمەڵایەتیی ســـەردەمی عوسمانی کوڕی عـــەففان بەدواوە ئەزانن‌و هوشیاریی چینایەتی‌یان هەیە ، بەتەواوی ئاشکرایە • لەبەرئەوەش کە ئیسلام لە عەرەبستاندا پەیدابوو ، دیارە ئەبوو قورئان عەرەبی بێ‌و کولتوور بە زمـــانی عـــەرەبی بێ‌و ، چونکـــە ئیســـلامیش تەنهـــا پێوەنـــدی نێوان خواو بەنـــدەی ڕێك‌نەئـــەخست ، بەڵکو دەســـتی بەســـەر تێکڕای

ژیانی کۆمەڵایەتی‌و ئابووری‌و کولتووریدا گرتبوو ، ئەبوو عەرەبی ببێ بــە زمانی هەموو ئەم بابەتانە • لەمــە بـــەولاوە چارەیەکی‌تر نەبوو • تەنانەت بەش‌بەحاڵی گەلێکی خاوەن مێژووی سیاسی‌و کولتووریی وەك گــەلی فارسیش کە زووبەزوو کەوتەوە دروست کردنی زمانێکی ئەدەبیی نوێ بۆ خۆی ، زمانی عەرەبی سەدان ساڵ وەك زمانی کولتوورو سیاسەت‌و کۆمەڵایـــەتی‌و ئابووری مایەوە • ئەبوو هەر واش بێ • عەرەبیی ئەو سەردەمـــە دەورێکی وەك ئــەو دەورەی بینی کە ئێستا ڕووسی لــە ژیانی گەلانی سۆڤیـــەتدا ئەیبینێ کە دیارە ئەوەی تۆزێ مەوزووعی‌یەتی ببێ دان بەوەدا ئەنێ کـــە بلاویی زمانی ڕووسی لە سەرانســەری ولاتی سۆڤیەتدا هیچ نیشانەیـــەکی داگیرکردن‌و زۆرەملێ‌و چەوساندنەوەی کولتووریی پێوە نی‌یە •

لە سەرێکی‌تریشەوە کورد خۆی لە پلەیەکی ئەوەندە بەرزی شارستانەتیدا نەبوو بەتەنگ زمانی ئەدەبی‌و ئەدەبی نەتەوەیی‌و شتی‌واوە بێ • کورد گەلێ گەلێ لە فارس لەپاشتر بوو • لە قۆناغی سەرەتای دەرەبەگیدا بوو ، خێڵەکی بوو ، بە هیچ کلۆجێ وەك گەلێك ، لەو پلەیەدا نەبوو بیر لە کولتوورو زمانی ئەدەبی‌و نووسینی نەتەوەیی‌و شتی‌وا بکاتەوە ، نەخوازەلا لەکاتێکدا کە ئایین‌و فەرمانڕەواییش لێك‌ئالابوون‌و هەردوکیشیان لە کولتووری عەرەبیدا یەکیـــان گرتبووەوەو مرۆڤ خۆی بیری لەوە نەئەکردەوە پەل بۆ دەرەوە بهاوێژێ •• سەرتان لەم قسانە سووڕ نەمێنێ ، تەنانەت بیر لەوە بکەنەوە کــە شیعری کوردی [شیعر کۆنترین چەشنی ئەدەبــە] لە پتر لــە ٥٠٠ ســاڵ پاش هاتنی ئایینی ئیسلامەوە بۆ کوردستان دەست پێ‌ئەکا • ئەمەیە هۆی پەیدا نەبوونی ئەلــف‌و بێی تایبەتیی کوردی نەك نەبوونی قەوارەی سیاسی •

ئەمجا ئەگەر مەسەلە بوونی قەوارەی سیاسی‌یە ، کێ ئەڵێ کورد قەوارەی سیاسیی نەبوە ؟ لەوڕۆژەوە کە چەرخی زێڕینی دەوڵەتی عەباسی بەسەرچووە ، کوردستان بێ‌بەش نەبوە لە گەلێ میرنشینیی بەڕاستی سەربەخۆو ئەم حاڵەتە تا

پاش شەڕی (چاڵدیران)ی نێوان عوسمانی‌یەکان‌و سەفەوی‌یەکان بەردەوام بووە هەرچەندیش گەلێ‌جار هەندێ بەشی کوردستان کەوتووەتە ژێردەستی بووەیهی‌و سەلجووقی‌و مەغوول‌و تەتەرو دەوڵەتانی‌تر •

خۆ ئەگەر بەمەش باوەڕ نەکەین ، ئەی ئەبێ بۆ ئێران بڵێین چی ؟ ئێرانی‌یەکان هەر لە سەردەمی سامانی‌یەکانەوە لەژێر ڕکێفی عەبباسی دەرچوون‌و قەوارەی سیاسیی خۆیانیان پێکەوە نایەوەو تەنانەت خەلیفەی بەغدایشیان چەند جارێك خستە ناو قەفەزی خۆیانەوە • کەواتە ئەی ئەوان بۆ پیتی تایبەتی‌یان بۆ دەنگەکانی خۆیان دروست نەکرد ، یا نووسینە کۆنەکەی خۆیانیان زیندوو نەکردەوە ؟ ئەی تورکە عوسمانی‌یەکان کە زوربەی وڵاتانی ئیسلام‌و تا ناوەڕاستی ئەورووپایان داگیرکرد •• ئەوان بۆچی بیریان لەوە نەکردەوە لە چوارچێوەی تەسکی تیپی عەرەبی دەرچن ؟ •

کەواتە مەسەلە مەسەلەی بوون‌و نەبوونی قەوارەی سیاسی نی‌یە • مەسەلەی پێ‌نەگەیشتنی شارستانەتی‌و هەست‌نەکردنە بە گیانی نەتەوەیی • ئەگەر ئەوە هەبوایە ، با قەوارەی سیاسی‌یش نەبوایە ، بیر لە دروست‌کردنی ئەلف‌و بێی تایبەتی‌و زمانی ئەدەبی‌و شتی‌وا ئەکرایەوە • نابینی بولگاریایی‌یەکان کە ژێردەستەی تورکیش بوون‌و دەوڵەتیان نەبوو ، چۆن ئەلف‌و بێی تایبەتیی خۆیانیان دامەزراندو کولتووری میللیی خۆیانیان پێکەوەنا • هەروەها گەلێ گەلی‌تریش لە ناوەڕاستی ئەورووپادا • ئەوەش کە تورکەکان لەپاش شەڕی یەکەمی جیهان دەستیان‌دایەو تیپی عەرەبی‌یان گۆڕی بە تیپی لاتینی ، بەرپەرچی قسەکەی من ناداتەوە ، چونکە ئەو کارەی ئەوان ئەنجامی ئەو گۆڕانە تەبیعی‌یە نەبوو کە من بەش‌بەحاڵی ڕەوتی ئاسایی مێژوو باسی لێ ئەکەم ، بەڵکو کارێکی ناسروشتی‌و دەستکردو زۆرەملێ بوو بەسەر گەلانی تورکیادا سەپێنراو لە پێویستیی ژیانی کولتووری‌و لە ناخی گەل‌و پێویستی‌یەکانیەوە هەڵنەقوڵابوو •

کاك جەلال لای‌وایە « نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی ، چاکترین

ڕێگەیە بۆ دواڕۆژ هەرکاتێك گــەل توانی بڕیاری بدات ، ئەوا ئاسانترەوە لە بنەڕەتەوە ڕێنووسی زمانەکەی پێ یــەك دەخرێت و بەخێرایی بەرەو پێشتر دەچێت » ٠

دیارە ئەم مەسەلەیە بە بڕیاری ئەم و ئەو نابڕێتــەوەو وەك کاك جەلال ئەڵێ « گەل هەروەختێ توانی » چاکــەو خراپەی ئـــەم ڕێگایە لێك بداتەوە ، بڕیاری خۆی لەسەر ئەدا ٠ بەلام لەگەڵ ئەوەشدا من هەر بە پێویستی ئەزانم بڵێم وەختی ئەوە هاتووە هەستی نەتەوەییمان لـــە چوارچێوەی کەف و کـــوڵ دەرچێ و پشت بە زانست و لێکۆڵینەوەی وردو هەڵسەنگاندنی هوشیارانە بڕیاری تیا بدرێ ٠ ئێمە سەردەمێکمان بەسەردا تێپەڕی ئەوەی داوای بە لاتینی نووسینی کوردیی نەکردایە لەلایەن زۆرکەسەوە بە زۆڵە کوردو کۆزمۆپۆلیت و شتیوا دائەنرا ، وەك بڵێی گەلی کورد یەکێك بێ لە گەلە لاتینییەکان ٠ ئەو هــەموو گۆڕانە سیاسییانەی بەسەر ولاتەکەماندا هاتـــن ، کارێکی ئەوتۆیان کـــرد زۆرکەس چاو بە هەڵوێستی خۆیدا بگێڕێتەوەو ڕەخنەیــەك لە خۆی بگرێ ٠ ئێستاش کە کاك جەلال ئەم پێشنیارە دێنێتەوە ئاراوە ، من بە دڵ حەز ئەکــەم بێ سڵ کردنەوە لە هیچ جۆرە حەساسییەتێك ، بەکاوەخۆ لێی بکۆڵرێتــەوەو ئەمدیوو ئەودیوو سەروبن بکرێ و چاکەو خراپەی دەربخـــرێ ، بۆئەوەی بڕیاری سبەینێمان بڕیارێکی زانستانەو دوور لە هەموو جۆرە هەڵچوونێـــك بێ ٠ بۆیە من خۆم باوەڕی خۆم دەرئەبڕم کەوا هەرچەند لەوانەیە نووسینی لاتینی هەندێ گیروگرفتی ئێستای ڕێنووسمان بۆ چار بکا ، بەلام کۆمەڵێـــك گیروگرفتی نوێشمان لە ڕوودا ئەکاتەوەو ، ئەویش بە بێدەسکارییەکـــی زۆر بەدەنگی دەنگە کوردییەکانەوە نایەت ٠ سەرەڕای ئەوە پێوەندمان بـــە کەلەپووری کۆنی خۆمان و گـــەلانی عەرەب و فارسەوە ئەبڕێت کــە ناتوانین نەڵێین بەشێکی گـــەورەی بناخەی کولتوورمانی لێ پێك دێت ٠ بۆنموونە گەلە موسوڵمانەکانی سۆڤیەت کە لەبەر پێوەندیان بە یەکیەتیی سۆڤیەتـــەوە وەك

دەوڵەتێك کە زمانی ڕووسی زمانی سـەرەکی‌یە تیایداو ، بەهیوای ئـەو باشەڕۆژە گەش‌و ڕووناکەوە کە لەم ڕێگایەوە چاوەڕوانی‌یان دەکات‌و هـەر لە ئێستاشەوە نیشانەی بەئاشکرا دەرکەوتووە ، بە پێویستیان زانی دەست لـە ئەلف‌و بێی عەرەبی هەڵگرن‌و ئەلف‌و بێی ڕووسی ـ بە وردە دەسکاری‌یەکەوە ـ وەربگرن‌و بیکەن بە ئەلف‌و بێی زمانـە نەتەوەیی‌یـەکانی خۆیان • ڕادەی پێشکەوتوویی تێکڕای یەکێتیی سۆڤیەتیش گەلێ کون‌و کەلەبەری ژیانـی کولتووری‌یانی بۆ پڕکردنەوە ، بەڵام لەگـەڵ ئەوەشدا لەبیرچوونەوەی تیپی عەرەبی‌و فارسی زیانێکی زۆری بە پێوەنـدی کولتووری‌یان بـە ڕابوردووی خۆیان‌و گەلە موسوڵمانەکانی دراوسێ‌یانەوە گەیاندووە • ئەمە ڕاستی‌یەکـە ناکرێ هەرگیز لە بیری بکەین • کەواتە ئەی ئەبێ ئێمە لەپێناوی چیدا ئـەم پێوەندی‌یەمان ببڕین‌و چاوەڕوانی چ خێروبێرێکی تایبەتی بین لە بەکارهێنانـی تیپی لاتینی‌یەوە بەسەرماندا بباری !

کاك جەلال ڕەخنەی لەوەشم گرتبوو کە من لاموایە لەوانەیە هەسـتی نەتەوەیی‌و نیشتمان پەروەریی مامۆستایانی کورد تەگەرەکانی ڕێگای یەکخستنی ڕێنووسی کوردیمان ـ لە ڕێگای دەرز وتنەوەوە بە قوتابی‌یان ـ بۆ تەخت بکا • من بۆیە لاموایە ئەم قسەیـەم ڕاستە ، چونکە لە مێژوودا گـەلێ کاتی‌وا ڕێ‌ئەکەوێ گەلی هوشیارو کەسانی دڵسۆز بەرابـەر بەو گیروگرفتانـــەی لەڕێ‌یاندان‌و بۆ بەرگری لە خۆیان توانایان چەند قات ئەبێتەوەو کاری‌وا ئەکەن لە باری ئاساییدا بە کەس نەکرێ •• تۆ هـەر سەیرێکی مێژووی خەڵکـی ڕەش‌وڕووتی ڕووسیای پاش شۆڕش‌و ساڵانی بیست‌و سی بکە •• بڕوانەرە ڕووداوەکانی سەردەمی جەنگی دووهەم لە یەکێتیی سۆڤیەتدا •• بەزەحمەت بنیادەم ئەتوانێ باوەڕ بکا گەلێکی‌وا برسی‌و ماڵوێران‌و وڵات داگیرکـراو ، ئەگەر تامی ژیانی نوێ‌و پێویستیی پاراستنی خۆی‌و ئەو ژیانەی‌و بەرگری لە دواڕۆژی بەرابەر بە گەردەلوولی کۆنەپەرستی‌و فاشیزم نەبوایە ، ئەیتوانـی

خۆی ڕابگرێو سەرەڕای ئەوەش وڵاتەکەی بگەیەنێتە ئەو پلەیە کە ئێستا بووە بە یەکێك لە دوو وڵاتی هەرە بەدەسەڵاتی جیهان • کەواتە منیش زۆر لەجێی خۆیایەتی هەستی نەتەوەیی‌و نیشتمان پەروەریی مامۆستایانی کورد بزوێنم‌و بەهیوا بم لە ڕێگای دەرز وتنەوەوە بە قوتابی‌یان ئەو تەگەرە مێژوویی‌یە لە بەرپێی وەچەی داهاتووماندا تەخت بکەن •

سەرەڕای هەموو ئەمە ، من ئەرکێکی ئەوەندە زلیشم نەخستووەتە ئەستۆی مامۆستایان‌و خەڵك کە لە عۆدەی نەیەن • من داوام کردووە نوێنەرانی دەزگا کولتووری‌یەکانی کورد کۆبنەوەو بگەنە بڕیارێك لەبارەی ئەو چەند بابەتەوە کە ئێستا نووسەران لە جۆری نووسینیاندا هاودەنگ نین ، تا پاشان ڕۆژنامەنووسەکان لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکانیانداو ، دەزگای خوێندنی کوردی لە کتێبە کوردی‌یەکانی قوتابخانەکاندا بەگوێرەی ئەو بڕیارانە بنووسن • بێ‌گومان بەشێکی زۆریش لە مامۆستایان کە دی‌یان کتێبەکانی قوتابخانەکان چۆن نووسراونەتەوە ، ئەوانیش قوتابی‌یان وا فێری نووسین ئەکەن‌و خەڵکی تریش وردە وردە لە ڕێگای خوێندنەوەی گۆڤارو ڕۆژنامەوە بەوجۆرە ڕێنووسە ڕادێن‌و پاش چەند ساڵێك ئەم ڕێنووسە ، بەتایبەتی لە ڕێگای وەچەی نوێی قوتابخانەکانەوە ، زوربەی کوردەکە ئەگرێتەوەو ، هەر ئەمەشە چارەو چارەی مەسەلەی‌وا بە زۆر ناکرێ تا پێویستی بە دەوڵەت بێ •

دواجاریش دووبارەی ئەکەمەوە هەرچەند پڕ بە دڵ حەز ئەکەم ئەگەر تەنها ڕۆژنامەو گۆڤارەکانیش ڕێنووسی یەکگرتوو بۆ خۆیان دانێن‌و ، ئەڵێم هەر باشەو زۆریش باشە ، بەڵام ئەمە نە ئەبێ لە جێی پێشنیارەکەی من بێ‌و نە پێشنیارەکەی منیش ڕێی لێ ئەگرێ •

گەرنە

ئازاد دلزار

١ ـ چـــاو :

ئەستێرەیێکی گەش ڕژا
لە کازیوەی بەر بەیانا
چاوەکانی ئەو جوامێرەم کەوتەوە یاد ،
بەسەر تیژاییی نێزەدا هەڵخلیسکا ،
هەروەك ئەو هێلکە تفتیلەی ،
لە هێلانەدا دەکەوێ ،
بە شوێنێکی بەردەڵانا .

٢٦ـ٥ـ٩٧٨

٢ ـ چراوگ :

دەستە ڕێژێك ،
سەگوەڕی دوور بەدوایەوە .
هەموو دەرگاکان داخران ،
دوا چراوگی شەو بێداران کوژایەوە .
هەتا سبەی یەکەم هەواڵ
ـ دەڵێ : لاوێك لە ناو کەڵەکێك برینا
لە دڵی دایکیا نێژرا .

٢ـ١ـ٩٧٩

٣ ـ ســوار

وا دیسان لە دەرگا دەدرێ
لە شارە غەمبارەکەما ،
سوارێکی ڕەش ،
توند دەمامکی خـۆی بەستوە[١]
کۆڵان بە کۆڵان دەگەڕێ .
ئەوەی بێ چەك
دەرگای لە ڕوو بکاتەوە ،
هەر وەك بەرخ سەری دەبرێ

١٩٧٦

٤ ـ نیشانە

کارە مەرەزێکی شینك
تخووبی پاوانی بەزان .
بۆیە پیاوی ئاغای ئەوبەر
ناو چەوانی کردە نیشان

١٩٧٥

٥ ـ ئەشکەوت :

لەو تاتوكو زەنوێرەدا ،
دوای کارە کێوییێ کەوتم[٢]
لەپڕ خـــۆی کوتا ئەشکەوتێ ،
کاتێ بێپارێز بەدوایا بە ژوور کەوتم

(١) بـــۆ ئەم شیعرە سوود لە ئەفسانەی کۆنی کوردی وەگیراوە .
(٢) بـــۆ ئەم شیعرەش سوود لە ئەفسانەو سەر بردەی کۆن وەرگیراوە .

بوو بە دێوێکی چنگ بە خوێن ،
خڕ دەرگای لەسەر داخستم .

١٩٧٦

٦ ـ تـــەرزە :

پێیان دەڵێم :
بچینە بەرایی برووسکە ،
تا گێشەو خەرمانەکانمان
ئاگر نەگرن ،
لێرەکانمان نەبنە سووتو ،
چیتر تەرزە ،
فەریکە سێوەکان نەکوتن

١٩٧٧

٧ ـ گوێـــز :

مناڵێك بـــۆ گوێز دەگریا ،
سمۆرەیێك ،
فرمێسکەکانی لستەوە ،
ـ گوتی : مەگری ،
هەزاران گوێزم ناشتووە
لەو خاکەدا .

٩٧٩ـ١ـ٦

٨ ـ شـــلێر :

کە مناڵێکی چیایی بەندان دەڵێ
سپیندار گەز گەز باڵا دەکا
تومەز شلێر ،
جگەر سووتانی زۆر دیوە ،

هۆن هۆن دەگری
له ئەژمەتا •

١٩٧٩-١-٧

٩ ـ ســـــمۆره :

کۆترێك له لوبنانەوه هات ،
گێڕایەوه :
که چۆن درەختی زەیتونو
دارستانی «ئەرز»یان سووتان ،
لەوکاتەدا سمۆرەیێك زریکانی ،
ـ فریا کەون ،
وا دار گوێزەکان داگیرسان •

١٠ ـ ڕووبـــار :

٩٧٩-١-٦

ئەو ڕووبارەی وا پرخەی دێ
لەژێر پەردەی ڕەشی شەوا ،
تۆ وا مەزانه خەوتووه •
ئەو کۆلکه مێوه کرمۆڵەی ئەو تەڵانه ،
وا مەزانه وشك بووه
هێندەت زانی ،
سەهۆڵ بەندانی ئەو شاخه
کرایەوه
ڕووبار به چاوی سوورەوه کەوته سەر پێ ،
کۆلکه مێو توولەی هاویشتو
ڕشایەوه •

٩٧٨-٩-٢٨

دەستنووسی „بەرصیصی عابید“ لەبەرهەمی „فەقێی تەیران“

عبدالرقیب یوسف

فەقێی تەیران یەکێك لە شاعیرە کۆنەکانی کوردە کە بناغەی ئەدەبی کوردی‌یان داناوە • تەیران شاعیرێکی پایەرز بووەو بەرهەمێکی زۆری بەجێ هێڵاوە • بەرهەمەکانی زۆر سادەو سازو ڕەوانن و نزیکی شێوەی قسەکردنی جەماوەری خەڵکن • ئەتوانین بەرهەمەکانی فەقێی تەیران بکەین بە دوو جۆر : جۆری هەڵبەستی بڵاو بڵاو یانێ (قەسیدە)و هی‌تر لە چەند چیرۆکی ئایینی‌و نەتەوایەتی پێك دێ کە بەشێوەی هەڵبەست داڕژاندنەو ئەو چیرۆکانەش هەریەکیان بە پەرتووکەکی سەربخۆ دژمێررێ • تەیران یەکەم کەس بووە چیرۆکی کوردیی نووسیوەو ئەتوانین بە یەکەم چیرۆك‌نووسی کوردی لە قەڵەم بدەین •

هەڵبەستەکانی تەیران بە بڵاوی زۆرن ، بەڵام چیرۆکەکانی کە بە شێوەی پەرتووك‌و کتێبن ئەوەی کە ئێمە پێی‌ئەزانین هەتا ئێستا ئەمانەن :

١ ـ شێخی صنعانی یان شێخی‌صنعانیان لەساڵی ١٠٣٠ك = داینــاوە • ئەم چیروکەی (٧٢٠) دێڕە شیعرە بەپێی یەکێك لەو سێ دانە دەستنووسەی کە لەلامانە •

٢ ـ هەسپێ ڕەش •

٣ ـ سیسەبان •

٤ ـ خانی دمدم •

٥ ـ برصیصێ عابید •

هندێك ئەڵێن چیرۆكی (ستی‌و فرخ)یش ئی فەقێی تەیرانە •

ئەو بەرهەمە کە لەم وتارەدا باسی لێ ئەکەین بەرهەمی پێنجەمە کە دەربارەی بە سەرهاتی بەرصیصی عابدە • ئەم بەرهەمەی تەیران زۆر نایابە چونکە ناوی تا ئێستا نەکەوتوەتە بەرچاومان لەسەرچاوە مێژوویی‌و ئەدەبی‌یەکانمانداو ناوی نەکەوتبوە بەرگوێچکەمان لە پێش دۆزینەوەی دانەیێکی دەستنووس لەم بەرهەمە لە دەرەوەی عیراق • وا دیارە دانەکانی زۆر کەمە ، چونکە لەپاش گەڕان‌و پرسیارەکی زۆرو بڕینی سەدان کیلۆمەتر لە هندێك ناوچەکانی کوردستانی ڕەنگین‌دا نەمانتوانی دانەیەکی‌تر لەم دەستنووسە پەیدا بکەین •

باس‌کردنی دەستنووسەکە

دەستنووسی بەرصیصی عابید بەشێکە لە دەستنووسێك کە قەبارەی (٢٥ × ١٥سم) و ٢٨ لاپەڕەیەو هەر لاپەڕێك ٢٣ دێڕەو تەنیا دووسێ لاپەرە نەبێ هەر دێڕێك دوو مالکە شیعری تێدایەو بە مرەکەبی ڕەش هاتوەتە نووسین‌و خەتەکەی زۆر جوان نی‌یە • دەستنووسەکە کۆن نی‌یە چونکە لە ساڵی ١٩٦٩ هاتوەتە نووسین لە لای محمد علی کوڕی حاجی رەشید کەفشنی لە گوندی (بارمێ) لە ڕۆژئاوایی جزیرا بۆتان • دەستنووسەکە بە شێخی صنعانیان دەست پێ ئەکا هەتا لاپەڕی (١٦)

٢ ـ بەرصیصی عابید لە لاپەڕەی (١٧) دەست پێ ئەکا هەتا (٢٦) •

٣ ـ هەڵبەستی « ئەی ئاف‌و ئاف »ی فەقێی تەیران لە دەستنووسەکەدا هەیە ، (٦٨) دێڕە شیعرە • بەڵێ دوو دێڕ لە کۆتاهی‌یەکەیدایە هەڵبەستێکی‌ترەو لەم هەڵبەستە نی‌یە • ئەم دانەیە لەم هەڵبەستە پێ ئەچێ تەواو بێ چونکە

لە چەند دانەیەکیتر کە بەرچاومان کەوتووە تەواوترە •

٤ – هۆنراوەکیتر یێ تەیران تێدایە کە پێشەکییەکەی ئەمەیە :

ئیرۆ وەرن لازم وەرن
جیرانو خەلکی هیشەتی

بە خەتێکیتر ١٢ دێرە شیعر لە کۆتاهییەکەیدا هەیە یی شاعیرێکی نوێیەو پێشیاوی ئەمەیە « گەلی فەقێیان » •

چیرۆکا بەرصیص لە (٤٢٢) دێرە شیعر پێکهاتووەو ئەم (عیبارەتەی) خوارەوەی لەسەر نووسراوە :

« ژ دیوانا فقهی طیران بحسا برصیص عابد دەگوتیە خودازی راضی بی » •

پێشیاوی یانێ پێشەکییەکەی بەرصیصی عابید ئەمەیە :

گوهدنە پیری دەفتەران
دا ئەز بخونم ڤی خەتی

لە کوتایەکەیدا ئەم دێرانە هەیە :

بی حساب (مکسی) خەبەردان
ژیاریا قەلسو نەمەردان
ری نەدامەت بی بسەردان
میمو حی ب روایەتی

میمو حی ئەڤ بەند دگوتن
ئەم بمەعنایی قەهوتن
عوجبی گشت خیران دشوتن
لەو ریا بکێر نەتێ

فیعلا خراپ خودبینییە
عوجبی نەکن لدینییە
دەر با سەراسەت مسکنییە
ژ دەرویشیو حەقارەتێ

وەها دیار دبێ کە ئەمە بەرهەمی تەیرانە چونکە دوو جار نازناوی یان بڵێین (ڕەمز)ەکەی ناوی « میمو حی »یە تێداتی • بێگومان ناوی تـەیران (محمد)ەو هەروەها نازناوی «مکسی»ش تێـدا دەبینین • هەروەهـا وشـەی « مکسی » لە دێڕی (٢٨)داش هاتوە • فەقێش خەڵکی بازاری مکسی بوویـە کە لە کۆنەوە جێگەی خوێندن بوویەو خۆندگاها (مەدرسا) میر حەسەنی وەلی بناووبانگ بوویە •

ناوەرۆکی چیرۆکی بەرصیص

ناوەرۆکی ئـەم چیرۆکە ، هەروەکو لە دەستنووسـەکـەدا هاتوە ، بەکورتی وەهایە :

بەرصیصی عابید زۆر لە خواترس بوە لە وڵاتی شامێ بە شەوو بە ڕۆژ ئیتاعەتی خوای ئەکرد لە ئەشکەوتو کونە بەردەکانی شاخەکاندا لەگەڵ پەزی کۆڤی (حەیوانە کێوی) دچیریو دژیاو خواردنی ئاوو گیا بوو تا کرو زەردو لاواز بوو و ناوقەدی چەمایەوە تا وەکو پیتی دال (د)ی لێهـات • بەرصیص گەیشتە پلەی ئەولیایەکانی خواو ناوی لـە رۆژهەڵاتو ڕۆژئاوادا بڵاو بوو و خەڵك ئەچوون بۆ دیتنا ویو بیمارەکانیان ئەبردن لایو بەدوعایەکانی چـاك ئەبوونەوە ، بەڵام لەگەڵ ئەمەش بەرصیص بێ شێخو بێڕەهبەر بووە • شەیتان زۆر هەوڵی ئەوەی ئەدا کە ئەم عابیدە لە ڕێگەی ڕاست دەرخا بەڵام بێسوود بوو تا جارێك لەگەڵ کورەکانی کۆبوەوەو گلەیی لێیان کردو گوتی ئەگـەر زوریەتم هەبایە بەرصیص وها نەدەما • بەڵێ شەیتانەکی بچووك کە بە نـاوی « وەسوس » بوو وەڵامی (باوکی) دایەوەو گوتی : خەمت نەبێ بەرصیص لـە ملی منو ئەبێ ئەمن لە ڕێگەی دەرخەمو هەڵخەڵەتینم • ئـەم شەیتانـە جلو بەرگی عابیدانی لەبەر کردو چوو بۆ جێگایەکی نێزیکی بەرصیصو دەسـتی بە ئیتاعەت کـردن کرد بە شـەوو بە ڕۆژ وە بەرصیص زۆر سـەری لێ

سووڕ ما له دڵی چەسپا که ئەم مرۆڤه زۆر پیاوەکی ساڵحو چاکه • بەرصیص چوه لای وه بوون به هەڤاڵی یەکترو پێکـەوه نوێژو ئیتاعـەتیان ئەکردو باسی پێغەمبەرەکانو پیاوچاکانیـــان ئـەکرد • بەرصیص (٦٩) ساڵ بـــو عیبادەتی ئەکرد • بەم شێوەیـه ڕۆژێك هەڤاڵەکـــەی پێی‌گوت ئەبێ شـێخو ڕابەرێکت هەبێ • ئەویش گوت ڕابەرم (خضر)و (الیاس)ه • ئەم پێ‌گوت ئەگەر مـــن بکەی به ڕابەرتو شێخت دەتخەمه سەر چەنگی خۆمو ئەفڕینو دچین مەقامی بڵندی خواییو لەسەر دەریایەکان ئەفڕینو هەر دەست بەجێ چەنگو پەڕ لــه (ابلیس) پەیدا بوو بوه تەیرەكو بەرصیص لەسەر پەڕی سوار بوو فڕی لەسەر دەریایی عومانەوه • ئیتر بەرصیص چاك باوەڕی پێ هاتو شـــەیتانی کـــرد به شیخی خوی •

میرەكو دەسەڵاتدارێکی دەوڵـــەمەنـــد هەبو کچێکـی یەکجار جوانو شۆخو شەنگی هەبو و زۆر له لای خۆشەویست بوو شەیتان چووه خەونـــی کچەکه لەشێوەی پیرێکی دەمو چاوی وەك یی بەراز بوو وەکـــو کابـووسو زەبانیەکی ئی جهەنەمێ بوو • هەر دەســـتبەجێ بوو به سەگـــه تانجی‌یـــەك بەگوێیدا قیڕاند • دوایی کچەکه لێی بوو به تاو لەرزو جوانی‌یەکەی تێكدا • باوکی چەند ئەستێرەناس (منجم)و (رمال)و فاڵگرەوه بوو هەمووی کۆکردەوه بۆ ئـەوەی بزانن نەخۆشیی کچەکه چی‌یه • بەڵام ئـەوان چەندیان هـــەوڵدا دەستیان کتیب نەدەگرت ، حیسابی « ئەبجەدی » لێیان غەڵەت ئەبوو ، هەندەك پیتی نوێ تێکـــەڵ حیسابیان ئەبوو لێیان تێك‌ئـــەچوو و پیتی(ئەلف) نەدەهاتـــه نووسین • سەریان سووڕ ماو هەموویان گوتیان ئیسمو تەلەسم لێ نی‌یه بەڵکـو چاویان لێ‌داوه • پاش ئەوەی هیچ هیوایەکیان نەما ، ئیبلیس چووه خەونـــی دایكو باوکی کچەکـــه • پێی گوتن ئەگـــەر حەز ئەکـــەن کچەکـەتان چاك‌بێتەوه کچەکه برازێننەوەو ببەنـــه لای برصیص با شەووڕۆژێك لـەلای بمێنێ وه تاکو سێ شەو چووه خەونیان • باوکی پرسی به وەزیری خۆی کرد

بەڵام وەزیرەکە بە جێبەجێ کردنی خەونەکە ڕازی نەبوو ، گوتی ئەم ئیشە حەرامە • میرەکە بەقسەی وەزیرەکـەی نەکردو کچەکـەی بە جوانترین جل‌وبەرگ ڕازاندەوە بردیان بۆ لای برصیص تا چاکی بکاتەوە • بـەڵام برصیص تەماشای جوانیی کچەکەی نەکردو بەلایەوە نەچوو تا ئیبلیس چـوو بۆ لای کچەکەو دەستی کرد بە گریان بۆی پەردەی لەسەر ڕووی کچەکـە لادا ، داوای لە برصیص کرد کە چاکی بکاتەوە لە نەخۆشی‌یەکەی • کاتـێ برصیص چاوی بە کچەکە کەوت تەیری دڵی فڕی‌و لە جوانیی کچەکـەدا نقوم بوو وە خۆی پێ ڕانەگیرا • ئیشی خراپی لەگەڵ کرد بەڵام پاشان زۆر پەشیمان بووە بە ئیبلیسی گوت کە بە شێخی خۆی ئەزانی کـە ئەم گوناهـەی کردوە • ئەویش پێی‌وت تۆبە کردن هەموو گوناهەك ئەبات • بەڵام ئەترسم کچەکە ئاوس بێ • وا باشترە کچەکە بکوژی‌و بزری بکەی بۆئەوەی تووشی شەرمەزراری نەبین • برصیص کچـەکەی کوشت‌و لە شوێنێك شاردیەوە • شەیتان دیسان چووە خەونی باوکی کچەکەو پێی‌وت برصیص کچەکـەی کوشتوەو لە فلان شوێن شاردوویەتەوە • باوکی کچەکە هات برصیصی گرت‌و کچەکەشی لەژێر خاك دەرهێنا • فەرمانی‌دا برصیص لە سێدارە بدەن • کاتێ خەریك‌بوو لە سێدارەی بدەن شەیتان بەرامبەر برصیص ڕاوەستا • برصیص لێی پاڕایەوە کە ڕزگاری بکات ، ئەویشی پێی‌وت ئەگەر سوجدەم بـۆ بەی ڕزگارت ئەکەم ، ئەویش سوجدەی بۆ بردو لە دین‌و دیانەت دەرچوو • ئەوجا شەیتان خۆی پێ‌ناساندو برصیصیش لە سێدارە دراو حەفتا ساڵ عبادەت کردنی هەمووی بەخۆڕایی چوو •

بەم جۆرە بەسەرهاتی برصیص لە دەستنووسەکەی فەقێیێ تەیـرانـدا کۆتایی پێ دێت • هیچ گومانی تیا نی‌یە کە تەیران ئەصڵی چیرۆکەکەی لـە هەندێ کیتابی ئایینی وەرگرتووەو لـە لای خۆشی هەندێ گەشەی پێ‌داوەو بەشێوەیەکی زۆر جوان‌و ڕێك‌و پێك ڕێکی خستووە •

ئەوەی شایانی باسە ئێستا لە هەندێ ناوچەکانی کوردستان وەك ناوچەی بادینان (عیبادەتی بەرسیس) بوویتە پەندو باو (ضرب المثل) • ئەگەر رەنجو خزمەتی کەسێك بەفیرۆ بڕوات پێی ئەڵێن وەك عیبادەتی بەرسیسی لێ هات •

بنچینەی مێژوویی چیرۆکەکە

«برصیص» « برصیصا » ناوێکی عیبری یان بێژین ئارامی‌یە لە دوو وشە پێك هاتوە «بر» و «صیصا» • وشەی «بر» لە ئارامی‌دا مانای کوڕەو زۆر ناوی وەها هەیە وەکو « بردیصا » و « برصوما » و « برصیص » و « برعیتـــــا » • (برصیص) واتە کوڕی صیص • بەسەرهاتی ئەم پیاوە ئایینی‌یە پیش ئایینی ئیسلام ڕوویداوەو لە ئایینی (یهودی)دا هەبوەو پاشی تێکەڵ ئایینی ئیسلام بوە ، وەکو زۆر بەسەرهاتی‌تری ئیسرائیلی‌یەکان • بەڵام ئایا ئەم بەسەرهاتەی بەرصیص تێکەڵ ئایینی عیسا بووە یان نا ؟ دەربارەی ئەمـــە پرسیارێکـم نارد بۆ کوڕی زمانی سوریانی (مجمع اللغة السریانیة)و کوریش بەنامەی خـۆی (نمرە١٠/١٧٩ بەمێژوویی ١٦/٧/١٩٧٨) وڵامیان دامەوە و ئەڵێن : بەسەرهاتی بەرصیصمان لە هیچ سەرچاوەیێکی سوریانی‌دا نەدیتوە •

هەر لە زوووە ئـەم بەســـەرهاتە تێکەڵ ئایینی ئیســـلام بوەو زۆر لـە موفەسیسرەکان کردوویانە بە مانای ئەم ئایەتەی قورئان (ئایەتی ١٦ لەسورەئی الحشر) « کمثل الشیطان اذ قال للانسان اکفر فلما کفر قال اني بریئ ، اني أخاف الله رب العالمین » •

بەپێی هندێك ڕیوایەت ئەم بەسەرهاتە ـ بە بێ ناوی بەرصیص ـ لـــە پێغەمبەر هاتیە وەرگرتن وەکو ڕیوایەتی سهیل (التعریفو الاعلام ص ١٢٧ ـ ١٢٨) چاپی میسر)وسیوطی (الدر المنثور ٦/٢٠٠)و ابن الجوزی (تلبیـــس ابلیس ٢٦ ـ ٢٩) • بەڵێ ئەم ڕیوایەتە کزە بەڵکو بەهێز ئەوەیە کە ئەچێتەوە سەر (علی) کوڕی (أبی‌طالب) وەکو طبری باسی کردیە لە تەفسیرا خۆدا (ب٢٨،

ل ٣٣)و هەروها (الحاكم) لە (المستدرك ب٢ ل ٤٨٤) • طبری بە سێ ڕیوایەتی‌تریش بردوویەتە سەر ابن عباس‌و ابن مسعودو طاوس‌و لەپێش طبری‌یش هندێك زانایان باسی کردنە وەکو عبدالرزاق کوری همام (٨٢٨زا)و بخاری (٨٧٠زا)و ابن اسحاق (٨٤٧زا)و احمد بن حنبل (٨٥٥زا) • دوور نی‌یە أبو اللیث السمرقندی یەکەم کەس بێ ناڤی بەرصیص « برصیصا »ی لەگەڵ ڤێ بەسەرهاتیێ هێنابێ‌و گوتبێ ئەو عابید ناوی «برصیصا» بوویە • (بغوی)ش پاش وی گوتیە ئەو عابیدە برصیصا بوویەو پاش وان گەلەکی تریش وەکو وان گوتیە •

چیرۆکا برصیص گەیشتووە ئاورووپاش لە ڕێگەی (کتاب الاربعین وزیرا)و هندیك لە ئاورووپایی‌یەکان باسیان لێ کردوەتەوە وەکو هارتمان‌و گۆلد سیهرو لاندبرج‌و شوفان‌و ماسینیونیش لە چیرۆکی بەرصیص کتێبەکەی وەرگرتووە بەناوی : AMBEROSIO OR THE MONR

ئەم زانیاری‌یەو هندێك زانیاری تریش بە درێژی دەربارەی ئەم بەسەرهاتە د (دائرة المعارف الاسلامیة) بەحسا : «برصیصا» دا هەیە •

★ ● ★

تۆ تۆی دەروونم بگێلە پێشدا
ئەر تۆ دیت تۆیێ غەیرەز تۆ تێشدا

ئازیز ، مەئذوون با باوەڕەش وە بەر
وە مەودای موژە پارە پارەش کەر

ـ مەولەوی ـ

چەند پێناسینەک

عبدالرحمن مزوری

١ ـ ئەلند :

بەلاتینکا خۆ دسۆژیتن ••
ژبەر ئەڤینەکا ،
پاقژ
چرا خوینا خۆ درێژیتن ••
دا باربکەن ،
تاری و دژ
رویبار سترانا دبێژیتن ••
داکەزیێت شەنگەبیا ،
واسیی نەمینن
گزا ڤژ
ئەژی لەوان
پشتا شەڤا ژ دل دقرینم ••
دا هەلێتن ئەلندەکا ،
بێ تەم و مژ
بێ تەم و مژ

٢ ـ خەریتە :

سیلاف هەمی من ڤەخاندن ••

جوانتر ژ سیلاڤا پرچا تـــه ،
من نەخاندیە
لەعل هەمی من جەماندن ••
جوانتر ژ لەعلا لێڤا تـــه ،
من ژ کانگەهـــا
نە جەماندیە
دەریا هەمی من شلقاندن ••
جوانتر ژ دەریا ڤینا تە ،
چو جارا من
نە شلقاندیـــە
گەلەك خەریتە من چانـــدن ••
جوانتر ژ خەریتا بەژنا تە ،
دڤی دلیدا
من نەچاندیـــە
من نەچاندیـــە

۳ ـ ڕەھ :

گەر پەڕێن مێوێ ببڕن ••
دێ دەتن ئویشییێیا ،
گەلەکـــا
گەر سەرێ تەیری ببڕن ••
دێ کەڤیتە ،
چەرخا گۆڤەندو حەنەکا
شڤێ ژ تڕاشێ ببڕن ••
دێ بیت گوپاڵ ، ژ بـــۆ زەندێن

خورته شڤانو چەلەگا
ڕەهێن مژی هوین ببڕن ..
وەك فریزی دێ ڤەگرم ،
ڵاتو مشارو کەلەکا
ڵاتو مشارو کەلەکا

٤ ـ وەڵات :

نەمن گەنجو خزینەنە ..
ئەڤرو ژ بەژنا تەڕا ،
بدەم
نە من پەڵکە زێڕینەنە ..
هنداڤ سەرێ تـــە ،
ئەز ڤەدەم
نە من ستران‌و لاوژەنە ..
بۆ تـــە نە بێژم یان نەدەم
وەڵاتێ من
من چ هەیە ؟!
ئەڤە دلێ من سێڤەکا بەروواریانە ..
دێ هاڤێژم ،
لسنگێ تە دەم
لسنگێ تە دەم

پەیڤێن‌گران :

ئـــەلند = بەربانگ ، کازیوە ، الفجر .
بەلاتینک = پەپولە ، پەروانە .

گزاڤز = پەرێشان ، أشعث •

ئویشیی = هێشو ، عنقود •

فریزی = الثیل ، الاثل •

دسوژێتن = دەسووتێنێت •

پاقژ = پاك •

تاری = تاریك •

ستران = گۆرانی •

واسی = ئاوا •

حەنەك = گاڵتە •

ڕەھ = ڕەك •

هاڤێژم = بیهاوم •

★ ★ ★

دوو سێ دێڕی تری بەشیرنامە

– ١ –

هەرکەسێ هاتو گەزافیدا وتی کوردم ئەمن
زۆر سکالای خۆتی بۆ نەکەی تاکوو تەواو تاقیی نەکەی

– ٢ –

خودا تا کەی ئەم کوردە بێسەرو گرفتار
وەك سوڕسوڕە ماڵ لێتێکچوو بێقەرار

لەبەر دەستخەتی ماموستا بەشیری ڕەحمەتی ، خۆی ، نووسراوەتەوەو ڕێنووسەکەی دەسکاری کراوە

بەسەرهاتی سەرە بڕاوەکە

موحەممەد بەرپرادەی مەغریبی
نووسیویە
حسێن عوسمان نێرگسەجاڕی
کردوویە بە کوردی

کە سەرم لە لەشم جیاکرایەوە ، خوێن لەسەر زەوی جۆگەلـــەی بەستبوو ، لاشە بێ گیانە بێ نازەکەم بەتەمابوو گالیسکە یا ئوتۆمبیلێك لەگەڵ زەوی‌دا یەکی بخاتەوە ، فەرمانم دا بە دەستم کە دووری بخاتـــەوە ، بەڵام لەدوایی‌دا زانیم کە ئیتر دەستەکانم لەژێر فەرمانی من‌دا نین ، شادەمارو ڕەگە وردەکان قوڵپیان ئەداو فوارەی خوێن هەتا ئەهات ئەو ناوەی ئەدایە بـــەر ، وەك بیانەوێت پرۆژەیەکی دەریاچەی سوور بـــۆ سەیرانگا دروست بکەن !!

ئەڵێن مرۆڤ خوێن ئەیگرێت ، منیش وەك دەرکەوت خوێن گرتبوومی‌و بەدیاری لاشەکەمەوە قنجو قیت وەستابووم ، تەماشای جۆگەلە سوورەکانـــم ئەکرد . خەڵکەکە نەیان‌ئەویست گوێ‌یان لە تەقە بێت‌و چاویشیان لە خوێن ، بە هیچ جۆرێ لایان لێم نەئەکردەوە. گوێم لە پیرێکی نوێژکەر بوو کە خوێنەکەم لە نوێژی بردبوو ، لەبەرخۆیەوە ئەی‌بۆلاند : لا حول ولا قوة الا بالله .

ئەوەی سەری بڕیم نە دیومەو نە ئەی‌ناسم ... جا چیی تیایە هیـــچ باکم نی‌یە ، خۆ سەرم لە هەڵس‌وکەوت‌و زوبانم لە دوان نەکەوتـــوون !! ئاهێکم تێ‌گەڕاو بزە گەڕایەوە سەر لێوم ، چاوەکانم زڵتەیان ئەهات ، ئۆقرەم

لێ هەڵگێراو کەوتمە مشوور خواردن :ـ چۆن ئەم سەرە بڕاوەم لە سەرنجی زۆربلێو فزوولی‌یەکان ڕزگار بکەم ؟

دیمەنەکە ئەوەندە سەیر بوو ئەترسام لەگەڵ لاشەکەم بمانخەنەوە یەك و لە چاڵێکدا بمانسرەوێنن • چاوم نووقاندو هەموو بیرو هۆشم کۆکردەوە • لە پنتێکدا بەمشێوە سوودم لە «یۆگا» بینی • لەبەرخۆمەوە ئەموت خوایە دوو باڵم بدەرێ خۆم ڕزگار بکەم بەڵکو بۆ یەك ڕۆژیش بووە بژیم ، کە چاوم کردەوە بە بێباڵ مەلەم ئەکرد لە ئاسماندا ، بڕیارمدا بەرەو باشوور بڕۆم ••• (ڕەبات ـ رباط)م لە ئاسمانەوە وەك شوێنێکی پۆخڵەکراو ئەبینی ، نەخێر وەك ڕێوی‌یەکی گەڕ بوو ، نەخێر شمشێرێکی ژەنگاوی بوو ، نەخێر نەهەنگێك بوو لە قوڕگی دەریادا ، نەخێر شانێکی بێهەنگ بوو !!

هەناسەیەکی قووڵم هەڵمژیو خۆم لە تیشکی گەرمی ڕۆژ هەڵکێشا • تووشی پۆلێ باڵندە هاتم • ترسانو لە سەری مرۆڤێك سڵەمینەوە کە هاتۆتە ئاقاریانو خەریکە جێگەیان پێ لێژ کات • دەریا لە بەرچاوم ون بوو • خوار خۆمم بە یەکسان ئەبینی :ـ دەستێکی بەرینی بێگرێو بێنهێنی ، لەپشت ئەڵەفەکانی مێشکمەوە • پرسیارم لێ ئەکرا :ـ ئەی خاوەنی سەرە بڕاوەکە کە هاتیتەوە سەر زەوی چی ئەکەیت ؟ بە هەموو توانایەکم وزاقم ئەدایە خۆم ، خێراتر ئەبووم ، لەوکاتەدا لەوە گەیشتم کە بۆچی عەباسی کوڕی فەڕناس شەیدای گەشتی ئاسمان بوو • پێویستە هەموومان ناوبەناو لە زەوی دوور بکەوینەوە بۆئەوەی زۆرتر تاسەی ژیانی بەرەڵایی بکەین • من هەرگیز بۆ لاشەکەم بەپەرۆش نیم • چونکە ئەتوانم بدوێم ، بفڕم ، ببینم • بڕوا بکەن ئەوەندە هۆشم پوختو خاوێن بوو ، ئەوەندە زیرەکیم تیژو بەبڕشت بوو نەمخستایە کارو کولم نەکردایە شێتو پەتیارەیی دەستی ماچ ئەکردم ، هەر لەبەرئەمە بوو بڕیارمدا لە یەکەم کۆمەڵێکا تووشی بێم بنیشمەوە• لەوانەیە ناوچەی مزگەوتی « الفنا » بێت ، بڕیارمدابوو بۆڕی هەموو

شانامەخوێن‌و شایەرەگان بدەم ، خولێکی زیکنم دا بەسەر عەشاماتەکەداو هەموویانم داچڵەکاند ، چاوو پەنجەی هەموویانم بەرەوژوور کردەوە :ــ سەری مرۆڤەو ئەفڕێت !! کۆمەڵێکی هەمە چەشنەی هەمەچیزە دامیانە ناو ، ئەوەندە بەتاسەبووم بدوێم وشەکان وەك پشکۆ هەڵئەوەرین‌و لە خۆمم دوور ئەخستنەوە :

ــ ئەی کەساسە چەوساوەکان ! ئەی ئاوارە بێبەشەکان ! هەمیشە ئێوە بەتەمان ، لە ژیانی ڕاستەقینەتان ڕائەکەن ، خۆتان بە ئەفسانەو پڕوپووچ ژێر ئەکەن ، ڕاست تووشی شەوارەتان ئەکات ، بە هاشەو هووشە خۆتان سڕئەکەن، خەو بە وڵاتی واق‌واقەوە ئەبینن ، ئەتانەوێت بێئابڕووە پاژنە عانەکان بە مەمکی ئارەزوو ژێرتان بکەن ، ئارەزووە چڵێس‌و سەرکوت کراوەکانتان کە برسێتی‌و بێنەوایی کپی‌کردوون ، بەتەمان ئەو سۆزانی‌و حەشەری‌یانە بۆتان دابمرێننەوە ، ئەی بێدەرەتانەکان ! هاتووم لە دەروازە ژەنگاوی‌یەکانتان ئەدەم ، ناختان ئەهەژێنم بۆئەوەی کاژی بێدەنگی فڕێدەن ، هەموو شتێك ناوی ڕاستەقینەی خۆی لێ بنێن ، دەست‌بکەنە ملی ئەو دیاردەو هێزانەی کە بەئاشکراو ڕۆژبەڕۆژ لەبرەودان •

وشەکانم بەخێرایی بازرەقەیان ئەبەست ، وەك هەور ئەیان‌گرمان ، ئەمویست لە بنی هەمانەکە بدەم‌و تەنانەت ئەوشتانەش بدرکێنم کە لە خۆیشم حەشارداون ، ئەوانەی لەدەورم بوون بێدەنگ‌و سەرسام ، هەندێکیان بە باشی لە وتەکانم ئەگەیشتن ، هەندێکیشیان کەوتبوونە ورتەورت :ــ

ــ ئەم بیچمە چڵێتە چی‌یە ، سەیرکەن چۆن زمانی لە چەرخ داوە !!

ــ لەوانەیە پارچەیەکی وێڵی ئاسمانەکان بێت •

ــ نەخێر سەرێکی لە ئامێرە ئەم فەرمایشتانەی تیا تۆمار کراوە !!

ــ هەرچی‌یەك بێت نابێت چاو لە جنێوو تڕۆکردنمان بپۆشین • منیش

پێش ئەوەی بەتەواوی هەلم لەکیس بچێت و دەمکوتم بکەن ڕووم کردەوە عەشامەکە :ـ

— چەندتان بێ ئیشن ، بێ گومانم جگە لە گەڕیدەو جاسووسەکان هەمـــوو بێ ئیشن • جارێك ئەپرسن بۆچی بێ ئیشن ؟ بۆچی ئێوە بەگەنجـــی دائەچۆڕێن و پیر ئەبن ؟ بەرچایی و شێوتان ئەفسانەیەو پاشماوەی مارو مێروو پشیلەو سەگە ، لە بەشی ناوخۆی ڕۆژنامەکاندا بەرچاوم کەوت کە خۆتان پیشانداوەو داوای ئیشتان کردووە ، بەڵێنتان پێ دراوە کـــە شۆستەی جادەکان ڕێك بخەن ، بۆ پرسیار ناکەن جیاوازیی ئێوەو خاوەن ئوتۆمبیلە باڵدارەکان چی یە ؟ بۆچی ئەو گۆڕەپان و شەقامانە بـــوونەتـە گۆڕستانێکی بەربڵاوی زیندووە مردووەکان و تا کەی ئێوە ڕازین کـــە پیاو چاك و دڵپاك بن ، بە ناوی ئێوەوە خواپەرستی بکرێـــت و ستایشی یەزدان بکرێت کە نازو نیعمەتی بەخشیوە ؟ ئێوە باشترین ملکەچـــی بارەگای یەزدانن ، بە قەزاو قەدەری ڕازین ، بە برســـێتی و ڕووت و ڕەجاڵیتان لەم وڵاتە پڕ پیت و فەڕەدا ڕازین !! ئەگێڕنەوە لەکۆنــــدا جوامێر ئاغایەك بوو بەیانیان کە لەخەوی شیرین هەڵئەسا کاوڕێکی ئەکرد بە کەباب بـــۆ بەرقلیان ، لە نیوەڕۆڕا (٤٠) مریشکێکی بـــە ڕۆنـــی مانگا بـــۆ سوور ئەکرایەوەو مەشکەیەك شەرابی ئەکرد بەســـەراو خۆی ئەدا بە خـــۆر ، لەپاش مردنیشی بە مەستی و تێرو پڕی بەخزمەت خوا گەیشت ، بەڵام ئێوەی ڕووت و ڕەجال وان کـــە لە ترمـــزی و ئەبوودەرداوە ڕیوایـــەت کـــراوە کـــە پێغەمبەر فەرموویەتـــی :ـ باشترین کەسی گرۆی من کۆمەڵی هەژارو ڕووتەیە •

— ئەم سەرە بڕاوە لە سنووری دەرکردو پێی لێ هەڵبڕی ، ئێمە بـــە کەساسی و هەژاریی خۆمان ڕازین ، ئیتر بۆچی برینەکانمـان ئەهێنێتەوە سوێ کاربەدەستان بۆچی لەم ئاژاوەچی یە ئاگادار نین ؟

— کاربەدەستان ئەدەن بەدەمیەوە هەتا هەرچی لە هەگبەکەیدا هەیـــە هەڵیڕێژێو بشزانن کە ئایا پەنجەی بێگانە لەپشت ئەم قسە زلانـــەوە نی‌یە ؟ یەکێکی کە هەڵی‌دایەو خۆی تکاندە باسەکەوە :ـ

— بەڵام سەیرە ... کون لە جەرگیا نی‌یە .. تازە لە چـــی بترسـێت ؟ لە لەشی دوورخراوەتەوە کەچی هەر لە قسەی خـۆی ناکەوێت ... خۆ شتی زۆر ڕاستیش ئەدرکێنێ ، بە لای کەمەوە خۆ درۆزن نی‌یە !! منیش بە هەر چوار لادا فڕکەم ئەهات . لە هەموو دەمو چاوەکـــان تێڕائەمام ، درۆ نەکەم لەوکاتەدا زۆریش لە خۆم ڕازی بـــووم :ـ گۆمێکی شڵەقاند ، دەرگای مشت‌ومڕێکی خەستم کردەوە ، چەنـــد ئاوازێکی تازەم دا بەگوێی جەماوەردا ، لەپڕ عەشامەکە بەیەکدا هـــات‌و دڕی‌پێدرا . پێش‌ئەوەی تۆڕی پۆلیسەکان هەڵم‌لووشێت لە ناخەوە تێـر پێیان پێ‌کەنیم ، هیچ هەوڵی دەربازبوونم نەدا . بەمە زۆرتر کەوتنـــە گومانەوە . لە هەموو لایەکەوە دەنگ بەرز بوەوە ، شتەکە گەورە بوو ، گوێم لێبوو بانگی لێ کردن :ـ « دەستی لێ مەدەن لەوانەیە زەهراوی بێت یاخۆ بتەقێتەوە ، بام لە قەفەزدا بێت هەتا دادگا » .

لەناو قەفەزەکەدا وەك تەرم خرابوومە سەرشان ، بڕوا بکەن وەك پیاوێکی پایەبەرز مردبێت لەوەش زۆرتر جەماوەر شوێنی مـن‌و ئـــەم گاوگەردوونە کەوتبوو . منیش لەوپەڕی خۆشیدا بــووم ، بســـکەی سمێڵم ئەهات ، تەماشای جەماوەرم ئەکرد ، پۆلیس بە لیس کەوتبـــووە وێزەیان ، لە قەفەزەکەوە «سەرم!!» دەرهێناو هاوارم‌کرد :ـ

— خواتان لەگەڵ ! جوامێر ئاغاتان لەیادنەچێت ! داوای مافی خۆتـــان بکەن . گۆشت مریشك‌و پەرواری‌و ژیانی پڕئاسوودەیی‌تان لەیادنەچێت ! پرسیار بکەن ! بیربکەنەوە ! داوا بکەن ...

عەشامەکە هاواری ئەکرد :ــ لێی گەڕێن بام خەشی دڵی خۆی بمرێنێ ، تازە هیچی لەسەر نەماوە ، ئەی دەستی قەسابەکەی خۆش بێت بــــۆ خۆیو کوشتاری !!

بەر لەوەی بمخەنە ئوتومبیلێکی قەبەوە بانگم کرد :ــ

ـــ داوا بکەن بام دادگا ئاشکرا بێت !

لە ماڵە گەورەی شار دانرابووم ، لەوە گەیشتم کە مەسەلەی مــــن زۆر قووڵەو گزیرو قازی کەوتوونەتە مقۆ مقۆ ، نە ساختە نە فێڵ نە دەقی یاسا ڕزیوەکان ، نە هەڕەشەو گوڕەشەو فیشاڵ فریای ئەوان ناکەوێت ، پینەی لاشە قێزەونەکەیان ناکات ، گەورەی شارەکە سەر تا پا سپی‌یەکی باڵابەرز بوو تەکێکی دا بە لامەوە ، خۆی زۆر بە ویقارو ئاغر پیشان ئەدا :

ـــ ئەمە گێچەڵو شەڕفرۆشتن نی‌یە ئەی خاوەنی سەرە براوەکە ، لــــە دوورەوە هاتوویتە ئێرەو ئەتەوێت گەرای ئاژاوەو گۆمڕایی بچێنی ، بێ‌گومانم لەمەوبەر وڕێنەت کردووە ، مەستی خەوی بێداریـــــت • ئێستەیش ئەتەوێت ئەو خەوانە بکەیتە گەرای ئاژاوەو ژەهراوی‌و لــــە مێشکی ئەم خەڵکەدا بیچێنیت • منیش ئەمویست درێژە بــــە پرســـیارە ژنگاوی‌یەکانی نەدات :ــ

ـــ هاتووم بۆ ئێرە ، وێڵی لاشەکەی خۆمم ، بیستوومە لە باشوورە •

ـــ چەند زۆرزانی ، هەموو دوانــەکانـــی مزگەوتی «الفنا»تمان پــــێ گەیشتۆتەوە !

ـــ جەماوەری میللەت لەلای من سیحرە ، جادووە ، من لەوبڕوایەدام کــە هەرچی شتی سوودبەخش‌و بەنرخ هەیە لە زیرەکی ، کارامەیـــی ، بلیمەتی لەوانەوە هەڵئەقوڵێ‌و گەشەئەکاو بەرئەدات ، ئیتر بۆچـــــی

جەنابتان لەسەر خەفەکردنو سڕکردنی ئەم سامانە لەبنەهاتووە سوورن ؟ منیش ناچارم پەنام بردۆتە بەر ئەو کوتەگۆشتەی کە پێیئەڵێن زمان !!

— تۆ یاری بـــە ئاگر ئەکەیت •

— جا من باکم چییە •• ئەی نابینی میران مردن چۆن منی سمیوەو هیچی پێ نەکردووم !!

گەنجێکی کەتەی قۆز بەپەلە هاتو بە گوێی گەورەی شاریدا چرپاند • دیسانەوە گەورەی شار ڕووی تـــێ کردمەوە :ـ

— هیچ داوایەکی تایبەتیی خۆتت هەیە ؟

— ئەمەوێ کۆڕێکی عەشام جەمبێتو بۆیان بدوێم •

— داواکەت وەرنەگیراو پەسەند نییە ، پێویستە بدرێیت بە دادگا •

— بە چیاسایەك خۆ من لە گرۆی مردووی گۆڕستانم ؟!

بە زەردەخەنەیەکی لەخۆباییبوونەوە وەك باشترین پینەیان دۆزیبێتـــەوە هاتەوە گۆ :ـ

— یەکێ لە قازییە مردووەکانی خۆمان ئەهێنین تاکو لەگەڵتا بیبڕێتەوە • لە سووچێکی قەفەزەکەدا خـــۆم متکردبوو ، ساتە ناساتێکیش دەنگی ئەم هاوارە ئەگەیشتە گوێم :ـ بژی خاوەنی سەرە بڕاوەکە • کاتـــێ چاوم کردەوە ڕوناکییەکی بەتین نوقمی کردم ، هۆڵی دادگا کـــرا بە چراو چراخان بەتایبەتی قەفەزەکەی من ، هۆڵی دادگا جمەی ئەهات لە پیاو ماقووڵانی شـــار ، لـــە گـــەورەو خاوەن نیشـــانەکـــان • هەمان زەردەخەنەی ساردو سڕ نیشتەوە سەر لێوی گەورەی شـــار ، پەشۆکاوو شپرزە بوو ، بەپێچەوانەی ئەوەوە منیش زۆر هێمنو بگرە

پێکەنینێکی گاڵتەجاڕیم لێ پڕابوو ، پاش تۆزێك دەنگێکی گڕی لەرزۆك جاڕیدا :ـ

— سەعادەتی پاشای بەغدایی لە مەرقەدی موبارەکی خۆیەوە تەشریـــف ئەهێنێ بۆئەوەی مەسئەلەی سەرە بڕاوەکە بگەیەنێتە ئەنجام •

سەیرو سەمەرەیە ••• شاگەشکەم کرد ئەوەند پێیان پێکەنیم [هێشـــتا هەر باشن ئەتوانن زەبوونیو دەبەنگیی خۆیان پینە بکەن ، باوجوو پینەی چیو پاشی چی ، تازە بیرو پەندی باپیران بەهێزترە لە ڕادەی زانیـــنو پێشکەوتنی سەردەم !!] •

بام بزانین پیرو قەلەندەری گەنجینە چـــی ئەفەرموێ ؟ لەوەنەگەیشـــتم لەبابەت تاوانەکانی منەوە چییان تێچێن کردبێت • هیچ دوور نییـــە مێژووی پڕخیانەتکاریی کوڕی پاشایش لەکاتی داوای سەربەخۆیـــیدا خرابێتەوە سەر لیستەکە !!

منیش وەکوو سنجووق قیت بەرامبەریان وەستابووم ، زرتو وریـــــا بەڕادەیەك خەریك بوو بدەمەوە لە شەقەی باڵو گوێ لە وڕینەی پیری موغان نەگرم ، بەڵام زوو لەم بیرە کشامەوە ••• ئەی لەکاتی هەڵدانی تۆڕی پولیسەکانا بۆ خۆم دەرباز نەکرد ؟

قازیی بەغدایی دەستێکی بـــە ڕیشیا هێناو زۆریش لە خۆی ڕازی بوو • ناهەقیشی نەبوو چونکە ئەوەتە دوای سەربەخۆییش کاربەدەستان هانـای بـــۆ ئەبەنو داوای یارمەتیی لێ ئەکەن ••• !! پاش تۆزێك جەنابـی قازی فەرمانی دادگای بڵاوکردەوە :ـ

[مادەم لاشەی ئەم سەرە بڕاوە ون نییە لێتان ، بیانخەنەوە یەك ، بەڵام زمانی لەبندا ببڕن] •

چەند واتەو وانەیەکی ورشەدار

مەدحەت بێخەو

(١) واتەی نامەیەك :

نامەی کێوی «قەرەچۆخ»مان جەفەنگی بوو
کەس نەیزانی ..
لە دوای هەزاران کارەسات
لە لێواری ئەشکەوتێکدا .. شوێنەوارێکی باپیران
دۆزرایەوە
وەك چاوی گڕ
بۆ کلیلی نامەکە لێی هەڵکەنرابوو
وێنەی بیور .. !!

(٢) خلیســـك :

لە ڕێبەندانا شەختەی ڕێ
ورد نەبین لێی هەڵئەخلیسکێ
بەرەو نشێو ڕیسوا ئەبێ
بەڵام ڕێزان
بەهەنگاوو بیری چەسپاو
شەختەو هەورازەکان ئەبڕێ ..!

(٣) ئاســـۆ :

ئاسۆیەکان •• هێندە ئەویندارو شەیدان
هەموو ساتێك بۆ یەکتر دێن
لێویان بەیەکەوە ئەنێن
بە بایی‌بووی لاڕێیەکان پێ‌ئەکەنن
ئای چ مژدەیەك ئەبەخشن
کە بە چرپە •• شەوان لەگەڵ یەکتر ئەدوێن •• !

(٤) ورشــــە :

لە ڕێگادا لەپێش ورشە بێدارەکان
هەموو پەردەو دیوارەکان شەرمەزارن
لەناویانا •• ئاواتە سەوزو گەشەکان
دێنە بەرچاو
ڕەنگی زەردو بازوو ئامێر
کێلگەی دێمو نسارەکان
بۆ یەکبوونی گشت ورشەکان
چاوەنواڕن •• !

★ ● ★

« ئەو نامەیە کە شـاعیر ئەبێ بێگەیـەنێ ، ئەوەتە توانای بینین بە خەڵك ببەخشێ » •

پۆل ئێلوار

باران

سەلام مەنمی

پێشکەشە بە حەسەنی قزڵجی

(١)

زستان کۆتایی هات ، چیاو دەشت سەوز بوون •• ماڵات پشتیان گەرم بـۆوە •• مەڕ دووبێر کرایەوەو مەیلی کۆڕبەستنی ئەکرد •• ڕەشـــەوڵاخ کەوتنە مەگەزە •• ئافرەت بەرانپێلی هەڵداو لەژێر مانگادا هۆرەی بۆ ئەکردو جامە شیری پڕئەکرد •• کاکەبرا ـ بە (پیرۆز)ی خێزانی وت :

ـــ هەوار نزیك بۆتەوە •• ئەو بەنەی ڕستووتە تەختەیەك دەواری لــێ دروست بکە ، ئەمساڵیش خێڵ لە زەوی‌یەکەی خۆماندا هەڵئەدا ، هەتا زوو بارکەین درەنگە ، بەشکم پەیناوێکی تێرو تەسەل بکرێ ••

ـــ ناشکوری نەبێ جارێ باران خـۆی شاردۆتەوە ••

ـــ سەری بێڕۆزی لەژێر گڵایە •• هەروا نابێ •• ئەم خێڵە چەندەهـــا قاتوقڕیی بەخۆیەوە دیوە •• هەروەك خۆیشی وایە ••

(پیرۆز) بەنی ڕایەڵکرد •• بە هەپك کەوتە کوتانەوەی •• دەســـتە کچانی خێڵیش کۆمەکیان کردو بڕی‌یان ••

(کاکە برا)یش ئەستوونو کۆمانجو چڵەی لە لایەکەوە ڕیزکـــــرد ، دەوارو چیخو هەمنو سەرتیلیش لە لایەکی‌ترەوە ••

(٢)

خێڵ دای بەیەکدا ، گای باری‌و گوێدرێژ بارکرانو قەتارەیان بەست •• دایك کۆرپەی لەکۆڵ بەست ، ییخەو هەچەو وەحە دەستی پێکرد •• سەگەل دوای خێڵ کەوتن •• لە هەوارە بەرزە هەڵیاندا •• کاکەبرایش بارو بارگەی خستو ڕەشماڵی هەڵدا •• لایەك لە دەوارەکەی بۆ میوان تەرخانکرد •• لە ناوەڕاستا جێی کولێنو پۆڕکی کردەوە •• پاروێنکی بەدەوری دەوارا کێشا : « باشە پەچەڕانەکەیش لە سوورکەنەکەدایە، هەتا بلێی بێبڕشتە • ساڵێکیتر نەمرین خەلەکەی لە سەری سوار ئەدا •• لەگەڵ ئەوانەدا نیم ئەڵێن ساڵێکی تر تۆومان نابێ •• ئەم وڵاتە جێی فەڕە •• بێبارانی ساڵێك لەناومان نابات ••

(٣)

منداڵی خێڵ کەوتنە بووکەبارانێ •• خەڵکەیش دەستیانکردە خێرکردن •• (پیرۆز) بە کاکەبرای وت :

— بۆچی مەڕێك سەر نابڕی ؟

— ئەگەر بە خێر بێ زۆر کراوە ، بارانیش نەبەستراوە بە خێرەوە •• من لەو بڕوایەدام نە بووکەبارانێ باران ئەبارێنێ ، نە نووسینی ناوی چل کەچەڵ باران ئەبڕێ •

— تۆیش قسەکانی بەختیارەفەندیی ئامۆزات ئەکەیت • وا ئەو مەکتەبلی‌یە تۆ چی ؟!

— ساڵێك وەك ئێستا بێبارانی بوو •• خەڵك هەموو خێریان کرد • باوکیشم جووتێ مەڕی دا بەزەویدا ، بەڵام هەر نەباری •••

(٤)

سەیرێکی ئاسمانی کردو سەرێکی بادا : « پەڵە هەورەکەیش نەمـــا ! ئەڵێی ڕاوی ئەنێن •• ! پار ئەموەختە گیاڕەش کەپرۆکەی کردبوو •• ماری ناوزەبەن پیاوی ئەخـــوارد •• کێ لە کـــەرەو شیرێـــژی ئەپرسی •• بـــۆ نەگبەتی ئەمساڵ کرمەبڕەیش زۆرە •• هەموو جارێ باوکم ئەیوت :ـ هەر ساڵێ بێبارانی بێ شەلکەو تەبەق زۆر ئەبێ ••• » ڕۆژێ پەڵە هەورێکی ڕەش لە قیبلەوە دەرکەوت •• هەور بەرە بەرە زیادی ئەکردو سایەقـــەی دائەپۆشی •• خەڵك کەوتنە چاوەڕوانی •• ڕوویان گەش بۆوە ، مۆتەکەی بێورەیی شانی سووك کردن • مام برزوو پیاوێکی دنیادیدە بوو ، هەڵیدایە وتـــی :

ـــ لە بەهاردا هەوری قیبلە بارانی پێوەیە ••

خەڵکەکە بوون بە دوو بەشەوە ، بەشێکیان ئەیانوت :

هەتا ئێستا چەند پەڵە هەورمان بە ئاسمانەوە دیـــوە ڕەویونـــەتەوە • بەشێکیشیان ئەیانوت :

ـــ خاوەنی ئەزموونە لە خۆیەوە قسە ناکات ••

هەور یەکی گرت •• ناوچەوانی بەیەکا دا •• دەستی بـــە گرمـــەو چەخماخە لێدان کرد •• باران دایدا •• دەواری کەڕ کرد •• ژنانی خێـــڵ دەواریان دابەست ، هەمنو سەرتیلیان توند کردەوە •• کاکـــە برایـــش کوڵەباڵەکەی لە شان کردو لە بن گابەردەکەی پشت ماڵەکەیانەوە سەیـــری بارانی ئەکرد •• گوێی لە تەپو نمی ئەگرت •• هەوای سروشتی هەڵئەمژی : « هەر ئیمڕۆو هەر ڕۆژانی ڕابوردوو •• مرۆڤ بێحەوسەڵەیە بەرگـــەی تەنگو چەڵەمە ناگرێ • ئای بێبارانی چەند بەڵایەکی کوشـــندەی ! • وا بڕۆشتایە کەشکمان فەریك ئەبوو •• ژیانی خێڵ تاڵ ئەبوو •• » •

(٥)

دڵەڕاوکێ ، چاوەڕوانی باریان کرد •• گیا بووژایەوە •• تـــۆزی دەوەنەکان وەری •• بۆنی گوڵەکان دەمار ئەڕۆیشت •• ماڵات کەوتەوە مەزاق •• شوێنی کرمەبڕەکان پڕ بۆوە •• گیاو لـۆ گزرە خـــران ••• کەشك لە لێواری دەوار هەڵخـــرا •• هیـزە دەمی بـــۆ ڕۆنی زەنـــگ کردەوە •••

فەرهەنگۆك :

بەرانپێڵ : چارۆکەیەکە ئافرەت لە کاتی کارکردنا ڕاستو چەپ ئەیبەستێ ••
هەپك : دارێکی شانەیە دەواری پێ ئەکوترێتەوە ••
کۆمانج : دارێکە ناوەڕاستەکەی کون ئەکرێ ••
ئەستوون : دارێکی درێژی ڕاستە ئەکرێ بە کونی کۆمانجا بە هەردووکیان دەوارەکە هەڵئەدرێ •••
کولێن : شوێنێکی تایبەتی‌یە لەناو دەوارا پێخەفو شتومەکی تیا دائەنرێ ••
پۆرك : شوێنێکە لەناو کولێنا هەڵئەکنرێو زەخیرەی تێئەخرێ ••
شەلکە : شەلینی حەیوانی وردەیە •
تەبەق : شەلکەی ڕەشە ولاخە •
لـــۆ : گیایەکە بـــۆ حەیوانی وردە زەخیرە ئەخرێ •
پاروێنك : جۆگەلەیەکە بەدەوری دەوارا ئەکێشرێ بۆئەوەی ئاوی تێنەچێ •
ناوی چل کەچەڵ : کاتێ باران زۆر بێ ناوی چل کەچەڵ ئەنووسن تا باران بیشواتەوە •• گوایە بەوە باران ئەبڕێ ••!!
هەمن : پەتێکی مام ناوەندی‌یە دەواری پێ قایم ئەکرێ •
چڵە : دارێکی چەوتە ئەدرێتە ژێر هەمن ••
سەرتیل : گوریسێکە لە هەمن درێژترە ئەمسەرو ئەوسەری دەواری پـــێ ئەبەسترێ •

ورده هۆره

جەمال نووری

١ ـ نزرگــه :

— دوێنێ شەوێ ••

لە نزرگەی پیری شەوکێڵ ••• پاڕامەوە
کە ئازاری گیانی پەرپووتم •• ساڕێژ کات !

— لە نهێنیی نیوەشەویا •• ڕاسپاردەیەکی دامێ
گەر بەرەو ماڵ گەڕامەوە ••

— هەندێ بوخوردو داری عوودو چەند مۆمێ ••
بکەمە دیاریو بۆی بێنم ! گەر •• ڕێکەوتو گەڕامەوە

— تا نزرگاکەی •• لە شەوی دەیجوورا •• ڕووناك کەمەوە
کە خۆر هەڵهات !

— سوێی ئازارە سەرشێتەکەم ••
ڕاسپاردەکەی پیری ••• لەبیربردمەوە !!

★ ● ★

٢ ـ شارە مێرووله

— کانیاوەکانی دەروونم •••
وشکیان کردو

ـــ ئێستاگە •• شارە مێروولەن !

مێروولەکان •• هارو هاجن •••

ـــ وەکو ڕێچکەی دابەزیوی تیرەکانی ئەهلی خاچن !

خەرمانی گەنمە پایزە !؟

ـــ لە ئەشکەوتی کەللەما پاشەکەوت ئەخەن !

★ ● ★

٣ - ڕۆچوون

ـــ کە بیرم لە تـــۆ کردەوە

چاوەکانت چۆن بوونە شووشەی پەنجەرە

ژەنگەکانی •• چوارچێوەکانیان خواردەوە

ـــ دەمەو بەیان ••

منیش بوومە •• لوولی دووکەڵێکی سەرشێت ••

بە کەلەبەری بنمیچی ژوورەکەمانا •• بۆی ڕۆچووم

★ ★ ★

« ئازیزەکەم ! متمانەت بێ ، بێهوودە سەیری چاوە شینەکانی ناظـــم ئەکەن ، ئەگەر دەستی قەرەجێکی کلۆل ، دەستێ کە لە جاڵجاڵۆکەیەکی ڕەش ئەچێ ، بێ‌یەوێ ئەڵقەی پەتەکە بخاتە ملم •• بـــەڵام ئەوان هەرگیز ناتوانن سەری مرۆیـــەك هەڵکـــەنن ، بەو ئاســـانی‌یە کە ئەتوانن سەڵکـە شێلمێك هەڵکێشن » •

ناظم حیکمەت

لە نامەیەکدا بۆ مونەووەری ژنی

هەڵوێستێك لە سێ وێنەدا

محەمەد نووری تۆفیق

- ١ -

هەر کە ڕۆژ ئەبوەوە لــەناو دووکانێکا چارۆکەکەی ڕائەخستو بـە شانەی دارو کەوچكو تیرۆكو قاڵبـە کولیچـەو دار جگەرەو هەندێ قاپو قاچاخی دەستکرد ئەیڕازاندەوە • زوربەی ئەو خەڵکەی بەو گوزەرەدا ڕێیان ئەکرد ، هەڵوێستەیەکیان بۆ ئەکردو ئەگــــەر کڕیاریش نەبوونایە هــەر ئەیاندایە بەر سەرنجو لێوردبوونەوە • ئەمیش ئافرەتێکی کەڵەگەت ، دەموچاو سوورو سپی ، لەش نەرمو نیان •• بەوردی سەرنجت بدایە ، هەرچی لــە دەروونیا کۆبووبوەوە ، ئەیدایتێو بەئاسانی ئەتخوێندەوە • بۆیە زوربــەی گوزەرەکە لەگەڵیا هاوکاری پەژارەی بوون • ئەمەش بووبوە هۆی هاندانی خەڵکەکە بۆ قۆستنەوەی شتەکانی سەر چارۆکەکــەی با زۆر پێویستیشیان نەبوایە ، بۆ ڕازاندنەوەی ناوماڵەکانیان لەسەر مێزو جێگای تایبەتی دایانئەنان • ئەمە کارێکیوای کردبوو کە (نەشمیل) زۆر جار نەگاتە نیوەڕۆ ، دووکانی بپێچێتەوەو بەرەو ماڵ بێتەوە •

ئەم بازاڕ گەرمی‌یەی (نەشمیل) پاڵی بە هەندێ کەسەوە نا کە چاویان بڕیبووە چارۆکەکــەی بیر لەوە بکەنــەوە کە خۆیو ئەوکەسانــەی شتە دەستکردەکانیان بۆ ئەکرد بە پارەیەکی مۆڵو ژیانێکی چەور بکڕنو ، بــۆ ئەم مەبەستە قسەیان دا بە یەکێکیان کــە ئەو مژدەیە بخاتە مشتی ، تەنهـا

مەرجێکی بچووکی لەگەڵدا بێ ، ئەویش مانەوەی خۆیو ئەوانەیە بازاڕەکەی بۆ هەڵئەسووڕێنن ، بە مۆرو سەنەد ، هەتا هەتایە لەو شارەدا بمێننەوە •

ئەم داواکارییە بچووکە بووە هۆی ئەوەی زوربەی خەڵکی شارەکــە بەوەدا نەگەن کە بە شانەو تیرۆكو نەخشو نیگاری (نەشمیل) ماڵەکانیـــان بڕازێننەوە •• زۆر چاوەڕێ بوون ، بەڵام جارێکیتر نەشمیلو چارەکەکەی ئەو گوزەرەیان نەبینییەوە •

- ٢ -

چێشتخانەیەکی گــــەورەی شارەکـــە دەستێکی باشی بەخۆیـدا هێناو جموجووڵێکی گەرمی بەخۆیــەوە دی • سێ چوار کوڕی لاوی گـــورجو گۆڵی لەگەڵ چەند کرێکارێکی پێشووتریا ڕیزکرد • کردنی بە تاقمە برایەکی ئیشوکار ڕاپەڕێن • ئەمانە هەرچەند لە دوانو گفتوگۆدا سەرو پۆتەڵاکـــی وشەو ڕستەی زوربەی ئەو خەڵکەیان ئەشکاند کـــە چێشتخانەکە ئەیگرتنە خۆی ، بەڵام بەو ڕۆژگارە بە بێدەنگو قسەو بۆڵە لە ڕەنجدا بوون بۆ پـیرە چێشتخانە • ئەم کارەشیان زیاتر باخەڵی کابرای خاوەن چێشتخانەی لـــە جاران تێرو پڕتر ئەکرد • نەیویست هەلی لە دەست بچێ ، بۆیە بیری لەوە کردەوە کە بە سەرشانی ئەمانا سەرکەوێ تا زیاتر لە خەزنەکە نزیك ببێتەوەو لە سێبەری ئەمانا ئەوانیتر فت بکا کە شارەزای هەموو چاوچڵێسیو هەستو نەستێکی لەوەوبەرینی • بە واتایەکـــی ڕەوانتر دوو چۆلەکـــە بە بەردێـك بکوژێ • ئەم مەبەستەی زمانی زیاتر لووسو پاراو کرد • لەسەر کورسییەکی بەرامبەری هێشتنێوە ، پێیوتن :

ئەمەوێ چێشتخانەکەم بدەمە دەست ئێوە هەر چوارتان ، چونکە لـــەم ماوەیەدا بۆم دەرکەوتووە خاوێنو دەســـتپاكو دڵسۆزو ئیشکـــەرن ، وەك کرێکارەکانیتر نینو زۆر جیاوازیتان هەیە •

چاوەڕێی باشەی لێ کردن ، کەچی بەرگوێی نەکەوت • کاوەیان کـە بە تیلی چاو بڕیاری هەر سێکیانی وەرگرت‌و لەگەڵ نیازی دڵی خۆیدا تێکەڵی کرد ، لەوان باشتر کابرا لە زمانی گەیشت :

— بۆچی بەتەنیا ئێمە هەر چوارمان ؟ ئـــەی براکانی‌ترمان ؟ کابـرای خاوەن چێشتخانە بە ناوچەوانێکی لۆچـــاو لۆچ‌و لچێکی هەڵقورتاوەوە هاتە دەنگ :

— ئێوە نایان‌ناسن •• ئەوان•• و ••• و و و •• پاش مژێکی تووڕەو درێژ لە جگەرەکەی •• پارەیەکی باشتان دەسگیر ئەخەم •• ئەتانکەم بـــە پیاو ! چێشتخانەکەتان ئەدمە دەست • ئەزانم شایانی ئەوەن •• ئەتانکەم بـــە کوڕی خۆم !! بەڵام ئەم قسانەم ناگاتەوە بە یەکێ لەوانی‌تر •• لـــە ســـەری مانگیش تێ‌ناپەڕێ نایەڵـم یەکێکیان بـــەم بەردەمـــەدا گوزەر بکا •• ئێستا ئەڵێن چی ؟

— •••••

— ها وتتان چی ؟

— •••••

هەموو دە پانزە ڕۆژێکی بەسەرا نەڕۆیشت کە مشتەری‌یەکان کەوتنە هەواڵپرسینی کاوەو ئازادو دلێرو کاکا ڕەســـوول •• کرێکـــارەکانیش دەستیان بە دەستا ئەکێشا بۆیان ••

- ٣ -

لە کارگەیەکی ئەهلیدا دە دوانزە کرێکارێك چست‌و چالاکـــی‌یان بۆ کارگەکە زیاتر کردبوو • پێوەندی‌یان لەگـــەڵ کرێکارە کۆنەکانا توندتر کردبوو ، ئەوانیش بە گفتوگۆی شیرین‌و چاوی ڕێز دڵسۆزی‌یان ئەدانەوە •

ئەم کرێکارانە ڕۆژانە ئەوی پێیان ئەسپێررا ، بە بێسەرپێچیو بۆڵەو خوتە ڕایانئەپەڕاند • دواکەوتنو نەهاتنیان بۆ نەبوو ، مەگەر بۆ مەبەستێکی ئێجگار پێویست یا نەخۆشیی خۆیانو پرسەی کەسوکاریان بەرەنگار ببوایەتەوە •• کەم ئەدوان •• زۆر ڕەنجیان ئەدا •• ماوەیەك مانەوە ، خۆشەویستییان خستبوە دڵی کارگەو ئامێرو کرێکارەکانەوە • پاش ماوەیەك مقۆ مقۆ گوێی خاوەن کارگەی ئەزرنگاندەوە بەوەی کە کاکە حەمەو هاوڕێکانی ئەیانەوێ بگەڕێنەوە بۆ لای خۆیان ••• ناچار بوو بکەوێتە بنکڵێشەیان ، دڵیان بداتەوە •• قسەیان بۆ بکا بە بەرتیل • بۆئەمەش یەکە یەکە بانگی ئەکردنە ژووری بەڕێوەبەر •

— هەرچییەکت پێویستە لە پارە ، لە ماڵ ، هەر ئیشێکت هەیە لەم شارەدا ئامادەم بۆتی بکەم • ڕۆژانەکەت زیاد ئەکەم •• چێشتخانەتان بۆ دائەنێم • موخەسسەسات ، پارێزگاری ، هەرچی یاسای کارە بەزیادەوە پێشکەشی ئەکەم •• تەنها بەجێمانمەهێڵە •• مەچۆرەوە •• ئیجازەی باشت بۆ تەرخان ئەکەم ، جێم مەهێڵە ••

— ئەمانەو زۆر شتیتریش ڕێم لێ ناگرن کە نەڕۆمەوە • هەر یەکێکیان ئەم وەڵامە ڕەقەی بە مێشکی خاوەن کارگەیا ئەدا و بەوە کاسی ئەکرد و ئەویش بەرچاوی تاریك ئەبوو ••

هەرچەندە ویستی وا لە یەکێکیان بگەیەنێ کە ئەویتریان ڕازی بووە بە مانەوە ، بەڵام هەموو ڕیسێکیان کردەوە بە خوری ••

کە ڕۆیشتنەوە کرێکارەکان گەلێ لە کارگەو خاوەن کارگەکە بەپەژارەتر بوون ••

شیرین بشنەو

محمد بەدری

شیرین بشنەو
هەرچەن فەرهای لە تو دویرە
هەرچەن پایلێ لە زنجیرە
ئەمان گیانێ
ئەڕات سووزێ لفی کویرە
شەوو ڕووژی
وەدەس ئێ چەرخە نیچیرە
کلاَفەێ خەم وە بایەو دێ
لە ڕێ کاروانی ئاسیرە

★ ● ★

شیرین بشنەو
دیە شەو فەرهای وە خاوم هات
چی ئاسارەیگ لە شەو دەرهات
وتـەم هەرچەن
م هاماو دەر
خۆراکم زیخو گریانە
لەشم ها داوی بێگانە
سەرم کریا وە ملوانە
زوانم بەندێ زندانە

ئەمان هووشم ، ئەمان ویرم
لەلای دڵسوزی جارانە
(شیرین)ە مەرهەمی گیانە

★ ● ★

شیرین بشنەو
کویەی بیستوون چەنێ سەختە
بەشی فەرهادی بەدبەختە
یە قەیرێگە وە تەوری عشقی تۆ
ناڵێگ‌و هاوار کەی
یە قەیرێگە وە یایی زڵفی تۆ
زەخمەیلی تیمار کەی
چەنی چەن ساڵە ول ماگە
بەشی لێ ژینە خۆریاگە
دڵی وێ دەردە سووزیاگە
ئەمان گیانی
هێمان چی بیستوون ماگە
ئەرات گەردێ
لەلای ئاسانە گشت دەردێ

★ ● ★

شیرین بشنەو
لە ڕێ بیم ، چی وهارێگ بیم
لە گورانیم‌و هەڵبەستم قەتارێگ بیم
لە ڕێ ئازارو محنەتدا چرایێگ بیم

جوانو شاسوارێک بیم
لەپڕ گلیام
لە دەوری ئاگرا گەڕیام
لەناکاو ناڵەناڵو
یێ سدایێک هات
وتـەم بشنەو
ئەڵس خەرمانەگەت سووزیا
گەنم ڕەنجت وە با دریا
منیش ئەی دووس
کە خەرمان سووزیا سووزیام
لە شارەیل دەروەدەر کریام
ئەڕای دەشتەیل وە زوور بریام
ئەمان هەی دووس
منێ بێکەس
منێ بێماڵو بێپشتگیر
منێ یەخسیر
هەتا دونیا هەسێ مینم
ژیانی خۆم وە زوور سینم

★ ● ★

شیرین بشنەو
چەنێ فەرهای لە تۆ دویرەو
ئەکیشی جەوری بێزاری
ئەمان روزێ
وە چەم دینی

کە تو ڕەنج کیش‌و خەم‌بارە
وە ئاســانی
ڕوبارێ ئاوی روون‌و پاك
ئەڕای بیستوونەگەت بیارێ
ئەرات بیارێ
گوڵی ئازادی وە دیاری

★ ● ★

شیرین بشنەو
چنەو مەم دووسی زین دێرێ
چنەو دێوانە بێ‌هووشەو
شەوو ڕووز دووسی شەم دێرێ
چنەو مەجنوون ئەڕای لەیلا
چەنی چەن ساڵە بێ‌شوونەو
خوراکی یادی جارانە
منیش چوی ئەی
چو دێوانەم ئەڕات گیانە ..

★ ● ★

پەراوێزەکان :

بشنەو : گوێ‌بگرە
فەرهای : فەرهاد
دویرە : دوورە
پایلێ : هەردوو پێی
ئەڕات : بۆ تۆ ، لەبەرتۆ

سووزێ : ئەسوتێ

لفی : وەکو

ئێ : ئەم

وە بایەو دێ : بە با ئەدات

دیە شەو : دوێنی شەو

ئاسارە : ئەستێرە

وتەم : پێی‌وتم

م : من

ئەمان : بەڵام

ویرم : بیرم

چەنی : چەند

یەقەیرێگە : ئەمە ماوەیەکە

هێمان : هەتا ئیستاکە

ماگە : ماوە

گەردی : ئەگەڕێ

گلیام : کەوتم

ئەڵس : هەستە

دووس : دۆست

بیارێ : بهێنێ

ڕەببی مووی لێ بێ زوبانی ، پەنجەکانی هەڵوەرێ
هەرکەسێ گوڵشەن بە چەشنی کولخەنی دۆزەخ بەرێ

ـ حەمدی ـ

بیرکردنتان هەرزێیەکەونابێ بەدوو

فریاد فازیل

« پێشکەشە بەوانەی لە چاو تروو کاندنێکا لێیان دوورکەوتمەوەو لە هەموو چاو لێکدانێکدا پێیان دەگەمەوە »

- ١ -

گیانە ، هەستە
چاوی گەشت هەڵبهێنەو
نیگای خەڵکی بخوێنەوە ...
گیانە ، ئاوڕ
لە سێبەری داری سەرت تێر بەرەوەو
ئەوجا وەرە
لە پێخەفیا تێر بخەوە

- ٢ -

گیانە ، هەستە .. دە دەی هەستە !
لە خەوی بێداریی شەوێ
بەئاگا بێو .. بکەوە ڕێ ..
تا تینوێتیی دەروونی من تێر بشکێنیو
لە بۆنی سینەو هەناسەت
تێر تێر بخۆم ..

★ ● ★

گیانە ، هەستە •••
نیوە شەوە
بیرکردنت لێم ناترازێ •••
بۆتە تارمایی سەرچاوو
پەڵە خوێنە جێم ناهێڵێ

★●★

گیانە ، هەستە •• لێم تێبگە :
دە تێبگە !

بێ نیگای تۆ
لاشەیەکی سستو ماتم
لەگەڵ خۆما هەنگاو ئەنێم

دێمە لاتو لێم ئەتۆرێیت
هەنگاو ئەنێم
هەتا زووتر بە یەك بگەین
لە گەردنی یەك بئاڵێین

تێر تێر ماچی یەکتر بکەین••
هەنگاو ئەنێم
بانگت ئەکەم

هۆ گیانەکەم
لەگەڵ تۆمە ، دەنگ بۆ ناگاتە لای ئێوە ؟

هۆ گیانەکەم
ئاوڕێکم لێ بەرەوە ••• تارمایی مەرگ جێ‌بهێڵە ••

هۆ گیانەکەم
لەگەڵ تۆمە
باش ئەزانم
هەنگاو ئەنێی ، ئاشنای تۆ لەگەڵ خۆرا !
هۆ گیانەکەم !
بیرتان ئەکەم
بۆیە ئێستا
نیوەشەوێکی درەنگەو
کەچی هێشتا
سەرچاوەی خەونو ئەندیشەن

بەرلین
١٩٧٧/٩/٢٩

★ ● ★

من سەربازی ئامانجێکم ، پیرۆزە
فیداکاری ڕێگایەکم ، بێگەردە
ڕەنجێك ئەدەم ڕەنجی پیاوی دڵسۆزە
لە ڕێیەکا بێباك ئەمرم ڕێی مەردە

گۆران

دەستەی سەرۆکایەتیی
کۆنگرەی پێنجەمی ی • ن • ك

لە ژمارەی پێشوودا ئەوەمان لەیادچوو کە باسی سەرۆکایەتی کردنی کۆنگرەی پێنجەمی یەکێتیی نووســەرانی کورد بکەین • وا لێرەدا باسی ئەکەین :

لە سەرەتای کۆبوونەوەی دەستەی گشتیدا ، کاری دەستەی ئامادەکەری کۆنگرە لەلایەن ئەندامانی دەستەی گشتی‌یەوە بەدوایی هاتوو دانراو ئەم برایانە هەڵبژێرران بۆ ئەندامەتیی دەستەی سەرۆکایەتیی کۆنگرە :

عیززەدین فەیضی
موستەفا ساڵح کەریم
کاکەی فەلاح
عەلی شەونم
سەبری بۆتانی
کەمال غەمبار
سەلام موحەممەد

ئەوانیش لەنـاوخۆیانا مامۆســتا عیززەددین فەیضی‌یان بە ســەرۆك هەڵبژارد •

شایانی باسە ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی زۆر بە ڕێکوپێکی دانیشتنەکانی کۆنگرەیان بەڕێوەئەبردو لەوپێناوەدا زۆر ماندوو بوون‌و جۆری هەڵسووڕانیان مایەی ڕەزامەندیی‌و قەدرزانینی ئەندامانی کۆنگرە بوو •

چالاکیی کولتووریی

لقی ی . ن . ك لە سلێمانی

لە وەرزی ١٩٧٨ - ١٩٧٩ دا

لقی یەکێتیی نووسەرانی کورد لە سلێمانی لە پرۆگرامی کولتووریی ساڵی ١٩٧٨-١٩٧٩یدا گەلێ کۆڕی گەورەی ئەدەبیو ڕۆشنبیریی پێکهێناوە کە هەزاران کەس تیایاندا بەشدار بوونو کۆمەڵێك لە ڕۆشنبیران لە سلێمانیو بەغداو هەولێر قسەیان تیا کردووە بۆ خەڵك • وا بەکورتی لێرەدا باسی ئەو کۆڕانە ئەنووسینەوە :

وەرزی یەکەم :

(١) کۆڕێکی شیعری لەلایەن شاعیر حمەمە ساڵح دیلانەوە لە ٢٧/١٠/١٩٧٨دا • گفتوگۆو دەمەتەقێ لەگەڵ کردنی شاعیر لەلایەن ع•ع• شەونمو حەسیب قەرەداغییەوە •

(٢) منو شیعر ، دوانێك لەلایەن دوکتۆر عیززەددین مستەفاوە لە ١/١٢/١٩٧٨دا • پێشکەش کردنی لەلایەن حەمە ڕەشید فەتاحو ساجید ئاوارەوە •

(٣) مێژووی هونەر لەلایەن هونەرمەند ئەحمەد سالارەوە لە ٨/١٢/١٩٧٨دا • پێشکەش کردنی لەلایەن عەبدوڵڵا ئاگرینو حەمە سەعید قەرەداغییەوە •

(٤) میهرەجانی بیرەوەریی مامۆستا گۆران لە ١٥/١٢/١٩٧٨دا کە ئەم ئەدیبانە تیا بەشدار بوون : د • عیززەددین مستەفا ، سەعید ناکام ، کاکەی فەللاح ، کەمال میراودەلی ، مستەفا ساڵح کەریم (بە ناوی لقی سلێمانییەوە) ، هێرۆ گۆران (بە ناوی بنەماڵەی شاعیرەوە) •

(٥) میهرەجانی بیرەوەریی بێکەس لـــە ١٩٧٨/١٢/٢٩دا کە ئـــەم ئەدیبانە بەشداری‌یان تیا کرد : موحەممەدی مەلا کەریم ، عەبدوڵڵا عەبباس ، حەسیب قەرەداغی ، ئەکرەم قەرەداغی (بە ناوی لقی سلێمانی‌یەوە) ، شێرکۆ بێ‌کەس (بە ناوی بنەماڵەی شاعیرەوە) • ڕەئووف بێ‌گەرد بەشدارانی ئـــەم میهرەجانەی پێشکەش ئەکرد •

(٦) شانۆو شانۆگـــەریی مناڵ ، لەلایـــەن موحەممـــەد حەمەڕەحیـــم ڕەمەزانەوەو ، کورتە چیرۆکێکی بەیان صەفەدی کە حەمە ڕەشید فەتاح کردبووی بە کوردی لە ١٩٧٩/١/١٩دا • عەبدوڵڵا ئاگرین ئەم کۆڕەی پێشکەش کرد •

(٧) سێ چیرۆك و ڕەخنەگرێك لە ١٩٧٩/٢/٩دا • چیرۆكنووسەکـــان عەبدوڵڵا سەڕاج‌و حەمەکەریم عارف‌و ئەحمـــەد محەمەد ئیســـماعیل بوون • ڕەخنەگرەکەش حەسەن جاف بوو • عەبدوڵڵا ئاگرین ئـــەم کۆڕەی پێشکەش کرد •

(٨) هەڵسەنگاندن‌و لێکۆڵینەوەی (جگەر گۆشەکان)ی کاکەی فـــەلاح لەلایەن حەمە ڕەشید فەتاحەوەو ، کورتە باسێ دەربارەی ئەدەبی منالان لەلایەن ئازاد عەبدولواحیدەوە لە ١٩٧٩/٢/٢٣دا • حەمە سەعید قەرەداغی ئەم کۆڕەی پێشکەش کرد •

(٩) لێکۆڵینەوەیەکی ڕەخنەیی‌و گیروگرفتی ڕەخنـــەی ئیمڕۆ لەلایـــەن صەباح غالبەوە بە پیاچوونەوەی کەمـــال میراودەلی‌و ، قوتابخانـــەی شی‌کاریی دەروونی لە ڕەخنەی ئەدەبیدا لەلایەن ئەکرەم قەرەداغی‌یەوە •

(١٠) ئافرەت‌و ڕۆڵی ڕاستەقینەی لە کۆمەڵدا لەلایەن هەڤاڵ کوێستانی‌یەوە بە پێشکەش کردن‌و هەڵسەنگاندنی کەمال میراودەلی‌یەوە لە ١٩٧٩/٣/٩دا •

(١١) میهرەجانی دووەمی شـــیعری کوردی لـــە ٢٩و ١٩٧٩/٣/٣٠دا [بەدرێژی لە لایەکی‌ترا لەم میهرەجانە دواوین] •

وەرزی دووەم :

(١) باسێك دەربارەی ڕێنووسی كوردی لەلایەن ڕەئووف ئالانی‌یـــەوە لە ١٤/٤/١٩٧٩دا •

(٢) وتارێ دەربارەی پەروەردەكردنی منال لەلایەن ع•ع• شەونمەوە لە ١٥/٤/١٩٧٩دا كە طاهیر صالح سەعید پێشكەش‌كەری بوو •

(٣) شەڕو ئاشتی لە شیعری كوردیدا لەلایەن موحەممەدی مەلا كەریمەوە لە ٢٦/٤/١٩٧٩دا كە شێركۆ بێكەس پێشكەش‌كەری بوو •

(٤) كێ بەرپرسیارە لە كپ‌كردنی دەنگی جەمال نووریی شاعیر ؟ لەلایەن ئەحمەد سەلامەوە لە ٢٩/٤/١٩٧٩دا كە طاهیر صالح سەعید پێشكەش‌كـەری بوو •

(٥) كرێكار لە چیرۆكی كوردیدا لەلایـــەن ڕەئووف حەسەنەوە لـــە ٣/٥/١٩٧٩دا كە ڕەئووف بێگەرد پێشكەش‌كەری بوو •

(٦) پرۆژەی تێڕوانینێكی نوێ بۆ مۆسیقای شیعری كوردی لەلایـــەن دوكتۆر ئیحسان فوئادەوە ، لـــە ١٠/٥/١٩٧٩دا كـــە كاكـــەی فەلـــلاح پێشكەش‌كەری بوو •

(٧) ڕووناكبیریی وەلی دێوانە لەلایەن موحەممەد ئەمین هەورامانی‌یەوە لە ١٢/٥/١٩٧٩دا ، كە ع•ع• شەونم پێشكەش‌كەری بوو •

(٨) چلەی خوا لێخۆش‌بوو شاعیر أ•ب• هەوری لە ١٧/٥/١٩٧٩دا كە ئەم ئەدیبانە تیا بەشدار بوون : دوكتۆر عیزەددین مستەفا ڕەسووڵ (بە نامـــە) ، دوكتۆر مارف خەزنەدار (بە برووسكە) ، مامۆستا شێخ موحەممـــەدی خاڵ ، مامۆستا موحەممەد مستەفا كوردی ، مامۆستا عەبدولقادر قەززاز ، كامیل ژیر ، ع•ح•ب ، حەسیب قەرەداغی (بە ناوی لقی سلێمانی‌یەوە) ، خەلیل موحەممەد

(بە ناوی لقی دهۆکەوە) ، فەرید زامدار (بە ناوی لقی هەولێرەوە) ، حەمە سەعید حەمە کەریم (بە ناوی لیژنەی ڕۆشـنبیریی بەڕێوە بەرێتیی ڕۆشنبیریی جەماوەرەوە) ، شێخ مەجید شێخ جەلال (بە ناوی بنەماڵەی خوا لێخۆش بوەوە)•

وەرزی سێهەم :

(١) یادی پیرەمـێردو بیرەوەریی ئەفسەرەکـان لەلایـەن مستەفا ساڵح کەریمەوەو ، حەسیب قەرەداغیو تاقی کردنەوەی شیعریی لە ١٩/٦/١٩٧٩دا •

(٢) ئیبراهیم خانی دەلۆیی لەلایەن مستەفا نەریمانەوە لە ٣٠/٦/١٩٧٨دا کە کەریم زەند پێشکەش کەری بوو •

(٣) تێڕوانینێکی نوێ بۆ فۆلکلۆری کوردی لەلایەن دوکتۆرە شوکرییە ڕەسووڵەوە لە ٥/٧/١٩٧٩دا کە ئەکرەم قەرەداغی پێشکەش کەری بوو •

(٤) چمکێك لە گەشتەکەی ئەولیا چەلەبی لەلایەن سەعید ناکامەوە لـە ١٢/٧/١٩٧٩دا کە صەباح غالب پێشکەش کەری بوو •

(٥) حسەین عارف ڕابـەری نوێ خوازییـە لـە چیرۆکی کوردیدا ، لەلایەن عەبووڵلا عەباسەوە لە ١٩/٧/١٩٧٩دا کە جیهان عومەر پێشکەش کەری بوو •

(٦) منو شـیعری کوردی لەلایـەن موحەممەد بەدرییـەوە ، لـە ٢٦/٧/١٩٧٩دا کە حەسیب قەرەداغی پێشکەش کەری بوو •

چەند کۆڕێکی تریش بەدەستەوەیە کـە تا بەسـتنی کۆنگرەی شەشـەم بگیرێن • لەمانە دوو کۆڕ بۆ چیرۆكو هەڵسەنگاندنیان ، باسێکی شانۆ ، هێمنو نالەی جودایی ، شـیعری شاعیرە ئافرەتەکانمـانو هەڵسـەنگاندنیو چەنـد کۆڕێکی تری ئەدەبیو ڕۆشنبیری کە لەکاتی خۆیدا هەواڵیان ڕائەگەیەنرێ •

میهرەجانی دووەمی شیعری کوردی

بە چاودێریی پارێزگاری سلێمانی بەڕێز کاك ئەرشەد ئەحمەد موحەممەد لە ڕۆژانی ٢٩ و ١٩٧٩/٣/٣٠دا ، بە بۆنەی جەژنەکانی ئازارو نەورۆزەوە ، یەکێتیی نووسەرانی کورد دووەم میهرەجانی شیعری کوردیی لە شاری سلێمانی سازکرد • سەعات چواری پاش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنجشەممە هۆڵی نەقابەی کرێکاران کە بە دروشمی ڕەنگاوڕەنگ ڕازابووەوە ، جمەی ئەهات لە دانیشتوانا • بەڕێز پارێزگارو نوێنەرانی پارتی بەعسی سۆشیالیستی عەرەبو مێوانێکی زۆرو ژمارەیەکی یەکجار زۆرتر ئەدەبدۆست لە لاوو پیرو ژنو پیاو ئامادەبوونو سەدانیتریش لەبەر بێجێگایی لە دەرەوەی هۆڵەکە بەپێوە ڕاوەستابوون بۆ گوێگرتن • دوای ئەوەی بەڕێوەبەرانی ئاهەنگی کردنەوەی میهرەجان کە لە برایان کەمال میراودەلیو ڕەئووف بێگەردو جیهان عومەر پێکهاتبوون ، بەخێرهاتنی میوانەکانیان کرد ، بەڕێز دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسووڵ سەرۆکی یەکێتیی نووسەرانی کورد وتارێکی بە زمانی کوردی پێشکەش کرد • دوابەدوای ئەو سەرۆکی لقی سلێمانی مامۆستا مستەفا ساڵح کەریم وتارەکەی دەستەی بەڕێوەبەری بە عەرەبی پێشکەش کرد • ئەمجا شاعیرانی یەکەم ئێوارە دەستیان بە شیعر خوێندنەوە کرد کە ئەم شاعیرانە بوون :

(١) خورشیدە بابان (هەڵەبجە)
(٢) حەمە عەلی مەدهۆش (بەغداد)
(٣) سەبری بۆتانی (دهۆك)
(٤) کەریم شارەزا (هەولێر)

(٥) حەمە ئەمین پێنجوینی (سلێمانی)
(٦) صەلاح شوان (بەغداد)
(٧) طاها مائی (دهۆك)
(٨) جەلال بەرزنجی (هەولێر)
(٩) میرزا موحەممەد ئەمین (سلێمانی)
(١٠) موئەیید طەییب (دهۆك)
(١١) حەسیب قەرەداغی (سلێمانی)

بۆ ڕۆژی دووەم لە سەعات دەی سەر لـــە بەیانی دووەم کۆڕێ شیعر خوێندنەوە دەستی پێ کرد کە ئەم شاعیرانە تیا بەشدار بوون :

(١٢) عەلی عەبدوڵلا شەونم (سلێمانی)
(١٣) لەتیف هەڵمەت (کەرکووک)
(١٤) موحسین ئاوارە (هەولێر)
(١٥) جەوهەر کرمانج (هەولێر)
(١٦) ئەژی گۆران (سلێمانی)
(١٧) سەگڤان عەبدولحەکیم (دهۆك)
(١٨) حەمە سەعید قەرەداغی (سلێمانی)
(١٩) هاشم کۆچانی (کەرکووک)
(٢٠) عوثمان شەیدا (سلێمانی)
(٢١) ناصر حەفید (سلێمانی)
(٢٢) داری ساری (بەغداد)
(٢٣) ئەحمەد شوکری (سلێمانی)

سێیەم کۆڕ ، سەعات چواری پاش نیوەڕۆی هەینی **١٩٧٩/٣/٣٠** کرایەوە کە بەڕێز پارێز گاری سلێمانی مامۆستا ئەرشەد ئەحمەد موحەممەدیش تیا بەشدار بوو و ئەم شاعیرانە شیعریان تیا خوێندەوە :

(٢٤) خەلیل موحەممەد (دهۆك)
(٢٥) شێرکۆ بێکەس (سلێمانی)
(٢٦) نەژاد عەزیز سورمێ (هەولێر)
(٢٧) کاکەی فەللاح (سلێمانی)
(٢٨) حەمەئەمین کاردۆخی (سلێمانی)
(٢٩) سەعدوڵڵا پەرۆش (هەولێر)
(٣٠) عەبدولڕەحمان مزووری (دهۆك)
(٣١) موحەممەد شێخ حوسەین بەرزنجي (سلێمانی)
(٣٢) موحەممەد بەدری (بەغداد)
(٣٣) هەڤاڵ کوێستانی (سلێمانی)
(٣٤) عەبدولکەریم دەشتی (هەولێر)
(٣٥) خەبات عارف (سلێمانی)
(٣٦) موحەممەدی مەلا کەریم (بەغداد)

لەدوای تەواوبوونی میهرەجان دوکتۆر عیززەددین مستەفا وشەی ماڵئاواییو سوپاسی پێشکەش کرد • ئەمجا هەموو شاعیرە بەشدارەکانو دەستەی بەڕێوەبەری یەکێتی لەسەر بانگکردنی بەڕێز پارێزگاری سلێمانی کە خوانی ئێوارەی بۆ ڕازاندبوونەوە ، بەرەو ئوتێلی ئاشتی ڕۆیشتن •

شایانی وتنە هەر لە دانیشتنی یەکەمی میهرەجانەکەدا مامۆستا موحەممەدی مەلا کەریم بەناوی دەستەی بەڕێوەبەرو دانیشتوانەوە تەلگرافێکی خوێندەوە کە بۆ بەڕێزان سەرکۆمارو جێنشینی سەرۆکی ئەنجومەتی سەرکردایەتیی شۆڕش نێررابوو •

ئەوەشمان لەیادبێ کەوا دەستەی بەڕێوەبەری لقی یەکێتی لە سلێمانی بە گیانی لەخۆبوردنەوە بۆ ئامادەکردنی ئەم میهرەجانە هەڵسووڕانو ماندووبوونو میهرەجانەکەیان بەشێوەیەکی پڕ شانو شکۆ بەرپا کرد •

هەڵبژاردنی دەستەی بەڕێوەبەری ی ٠٠ ن ٠٠ ك
لقـــی ســـلێمانـــی

ئێوارەی ڕۆژی ١٥/١٠/١٩٧٨ ، بەپێی نامـــەی ژمارە ٩٨٦٤ی ڕۆژی ١٠/١٠/١٩٧٨ی پارێزگای سلێمانی‌و بە ئامادەبوونی حاکم مامۆستا جەمـال شەریف حسێن‌و سەرۆکی یـەکێتیی نووســـەرانی کورد دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسووڵ‌و نوێنەری ئاسایش‌و نوێنەری پارێزگارێتیی سلێمانی ، لـــە بارەگای یەکێتیدا لە سلێمانی ، دەستەی بەڕێوەبەری لق هەڵبژێرران‌و لـــە سەرجەمی ٦٥ ئەندام ٥٧ ئەندام لەم هەڵبژاردنەدا بەشدار بوون ٠

لەم هەڵبژاردنەدا ئەم برادەرانە خۆیان بۆ ئەندامێتیی دەستەی بەڕێوەبەری لق دیاری‌کرد :

ڕەئووف بێگەرد ، حەسیب قەرەداغی ، مســـتەفا ساڵح کەریم ، عەلی عەبدوڵڵا شەونم ، موحەممەد موحەممەد ئەمین قادر (کاکەی فەللاح) ، حەمـــە ڕەشید فەتاح ، فوئاد قەرەداغي ، ساجید ئاوارە ، عەبدوڵڵا عەزیز ئاگریـــن ، ئـەحمـەد سالار ، صەباح غالب ، موحەممەد ئەمـــین کاردۆخـی ، ئـەحمـەد شوکری ، ئەکرەم قەرەداغی ، طاهیر صاڵح سەعید ، جیهان عومەر ، ســـەلام مەنمی ، ڕەشید هەورامی ، عەبدوڵڵا میدیا ، حەمە سەعید حەسەن قەرەداغی ، کەمال ڕەئووف ، موحەممەد حەمە باقی ٠

لەئەنجامی هەڵبژاردن‌و دەنگ‌داندا دەرکەوت دەنگەکان بەم‌جۆرە دابەش بوون :

حەسیب قەرەداغی (٣٦ دەنگ) ، مستەفا ساڵح کەریم (٣٤ دەنگ) ، صەباح غالب (٣٤ دەنگ) ، ئەکرەم قەرەداغی (٣٢ دەنگ) ، طاهیر صاڵح سەعید (٣٢ دەنگ) ، ڕەئووف بێگەرد (٣١ دەنگ) ، جیهان عومەر (٢٨ دەنـــگ) ، عەبدوڵڵا عەزیز ئاگرین (٢٥ دەنگ) ، حەمە ڕەشید فەتاح (٢٥ دەنگ) ، فوئاد قەرەداغی (٢٤ دەنگ) ، کاکەی فەللاح (٢٤ دەنگ) ، عەلی عەبدوڵڵا شەونـــم (٢٤ دەنگ) ، ئەحمەد سالار (٢٣ دەنگ) ، ڕەشید هەورامی (٢٣ دەنگ) ، ساجید ئاوارە (٢٢ دەنگ) ، سەلام مەنمی (٢١ دەنگ) ، موحەممەد حەمە باقی (٢١ دەنگ) ، حەمە سەعید قەرەداغی (١٦ دەنگ) ، عەبدوڵڵا میدیـــا (١٤ دەنگ) ، ئەحمەد شوکری (٨ دەنگ) ، موحەممەد ئەمین کاردۆخی (٦ دەنگ) ، کەمال ڕەئووف (٦ دەنگ) ٠

پاش خوێندنەوەی ناوەکانو ژماردنی دەنگەکان دەرکەوت مامۆستایـــان حەسیب قەرەداغیو مستەفا سالح کەریمو صەباح غالبو ئەکرەم قەرەداغیو طاهیر صالح سەعیدو رەئووف بێگەردو جیهان عومەرو عەبدوڵڵا ئاگرینو حەمە رەشید فەتاح بوون بە ئەندامی دەستەی بەڕێوەبـــەرو ، مامۆستایـــــــان کاکەی فەللاحو عەلی عەبدوڵڵا شەونمو فوئاد قەرەداغییش یەکی ٢٤ دەنگیان هێناوە ، جا لەبەرئەوە کە کەسیان خۆی نەکێشایەوە تا ئەو دوانەکەیان ببن بە ئەندامی تەنگانە ، دەویان بۆ کراو لەئەنجامدا کاکەی فەلاحو فوئاد قەرەداغی بوون بە ئەندامی تەنگانە ٠

هەر لە ئێوارەی هەمان ڕۆژدا ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەر کۆبوونەوەو کاریان بەم جۆرە لەنێوان خۆیاندا دابەش کرد :

١ ــ مستەفا سالح کەریم (سەرۆك) ٠

٢ ــ حەسیب قەرەداغی (جێگری سەرۆك) ٠

٣ ــ ئەکرەم قەرەداغي (سکرتێری بەڕێوەبەرێتی ٠

٤ ــ حەمە ڕەشید فەتاح (سکرتێری کولتووری) ٠

٥ ــ صەباح غالب (ژمێریار) ٠

٦ ــ ڕەئووف بێگەرد (ئەندام) ٠

٧ ــ طاهیر صالح سەعید (ئەندام) ٠

٨ ــ جیهان عومەر (ئەندام) ٠

(٩)ــ عەبدوڵڵا ئاگرین (ئەندام) ٠

لە ١٩٧٩/٤/٥یشدا بەپێی پێڕەوی ناوخۆی یەکێتی مامۆستا کاکـەی فەللاح لەجێی مامۆستا حەمە ڕەشید فەتـاح هاتە دەســــتەی بەڕێوەبەرەوەو مامۆستا طاهیر صالح سەعیدیش هەڵبژێررا بە سکرتێری کولتووری ٠

پێرست

لەبارەی پیەسەکانمەوە : ناظم حیکمەت [وەرگێڕ ـ شوکور مستەفا]	٣
خوسرەوی گوڵسورخی : ئەنوەر قادر محەمەد (وەرگێڕان و ئامادەکردن)	٣٠
چراوگ : غەسسان کەنەفانی [وەرگێڕ ـ شێرکۆ بێکەس]	٤٦
پێداچوونەوەی هەندێ بیروڕا لە دەوروبەری ڕێنووسی کوردی و یەکخستنیەوە : محمدی مەلا کریم	٦٧
تەرزە (شیعر) : ئازاد دڵزار	٧٤
دەستنووسی بەرصیصی عابید : عبدالرقیب یوسف	٧٨
چەند پێناسینەك (شیعر) : عبدالرحمن مزووری	٨٦
بەسەرهاتی سەرە براوەکە : موحەممەد بەڕادەی مەغریبی [وەرگێڕ ـ حسێن عوسمان]	٩٠
چەند واتەو وانەیەکی ورشەدار (شیعر) : مەدحەت بێخەو	٩٨
باران (چیرۆك) : سەلام مەنمی	١٠٠
وردە هۆرە (شیعر) : جەمال نووری	١٠٤
هەڵوێستێك لە سێ وێنەدا (چیرۆك) : محمد نوری توفیق	١٠٦
شیرین بشنەو (شیعر) : محمد بەدری	١١٠
بیرکردنتان هەر ڕێیەکەو نابێ بە دوو (شیعر) : فریاد فازیل	١١٥
دەستەی سەرۆکایەتیی کۆنگرەی ی · ن · ك	١١٨
چالاکیی کولتووریی لقی ی · ن · ك لە سلێمانی لە وەرزی ١٩٧٨ ـ ١٩٧٩یدا	١١٩
میهرەجانی دووەمی شیعری کوردی	١٢٣
هەڵبژاردنی دەستەی بەڕێوەبەری ی · ن · ك لقی سلێمانی	١٢٦

لە کتێبخانەی نیشتمانیی بەغدادا

ژمارە (٢٤)ی ساڵی ١٩٧٩ی دراوەتێ